

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Asianhallintajärjestelmän kehittäminen Case: oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Hellgren, Maarit

2016 Hyvinkään Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Asianhallintajärjestelmän kehittäminen Case: oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Maarit Hellgren
Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaami-
sen koulutusohjelma (YAMK)
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2016

Maarit Hellgren

Asianhallintajärjestelmän kehittäminen, case: oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Vuosi 2016 sivumäärä 93

Vuoden 2013 alusta astui voimaan laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Kyseisen lainsäädännön muutoksen johdosta perustettiin oikeudenkäyntiavustajalautakunta, jonka pääasiallisena tehtävänä on myöntää oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille lupia harjoittaa ammattiaan. Lautakunnan perustamistoimet suoritettiin nopealla aikataululla, sillä eduskunta antoi vastauksensa (EV 337/2010 vp) hallituksen esityksestä laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (318/2010 vp) hallitukselle 10.6.2011, ja vasta tämän jälkeen perustamistoimien suunnitteluun voitiin kunnolla alkaa. Myös oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmän valmistumiselle on ollut varsin rajallinen ja kiireellinen aikataulu, sillä lautakunnalla on täytynyt olla käytössään toimiva asianhallintajärjestelmä sen aloittaessa toimintansa kyseisen lain astuessa voimaan.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmän kehittäminen. Ennen kyseiseen tavoitteeseen paneutumista, työssä tutustutetaan lakiin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011), kyseisen lain esitöihin, aina oikeusministeriön asettaman työryhmän työskentelystä eduskunnan lainvalmistelutöihin saakka, sekä lain johdosta perustettuun oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan. Lisäksi työssä tullaan tekemään oikeusvertailua yleisesti muun Euroopan lainsäädäntöön koskien oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmän toimittajana ja ylläpitäjänä toimii oikeusrekisterikeskus. Järjestelmän kehittäminen on toteutettu yhteistyössä oikeudenkäyntiavustajalautakunnan kanssa siten, että oikeusrekisterikeskus on pyrkinyt tuomaan järjestelmään oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tarpeiden mukaiset toiminnot. Asianhallintajärjestelmässä on kuitenkin käytännön työtä tehtäessä ilmennyt puutteita ja epäkäytännöllisyyksiä. Vastaavan kaltaista lautakuntaa ja sitä kautta asianhallintajärjestelmää ei ole Suomessa aikaisemmin ollut ja kaikki järjestelmään tarvittavat toiminnot oli luotava alusta asti. Oman vaikeutensa luomistyöhön toi jo mainitut perustamisaikataulun rajallisuus ja asianhallintajärjestelmän tarpeen kiireellisyys, joten ymmärrettävästi kaikkia tarpeita ei mitenkään pystytty ottamaan perustamisvaiheessa huomioon. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta haluaa tehostaa toimintaansa kehittämällä järjestelmää käyttäjäystävällisemmäksi sekä luomalla uusia ratkaisuja järjestelmään puutteiden ja epäkäytännöllisyyksien poistamiseksi.

Tässä työssä selvitetään oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla käytössä olevan asianhallintajärjestelmän kehityskohteet ja tuotetaan alustavat kehitysehdotukset niihin. Lisäksi tämän työn perusteella tehdään esitys, joka luovutetaan oikeusministeriölle ja joka toimii pohjana kehitystyön kustannusarviolle.

Asiasanat: Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista, luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, oikeudenkäyntiavustajalautakunta, asianhallintajärjestelmä

Maarit Hellgren

Developing case management system, case: the Licensed Attorneys Board

Year	2016	Pages	93
------	------	-------	----

The act on licensed attorneys come into effect in the beginning of 2013. As a consequence of the act the Licensed Attorneys Board was established which has as its main purpose the licensing of attorneys to practice law. The establishment of the Licensed Attorneys Board meant that the preparatory work had to be performed at a fast pace in order for Parliament to give an answer (EV 337/2010 vp) relating to the government bill (318/2010 vp) to the government on 10 June 2011. After that the establishment preparations for the Licensed Attorneys Board were able to be started. Because of this, the Licensed Attorneys Board's case management system had also to be carried out urgently within a restricted time schedule. The Board had to have a functional case management system for its establishment at the beginning of 2013.

The purpose of this thesis is to develop the Licensed Attorneys Board's case management system. Before dealing with this issue the work familiarizes the reader as to the act on licensed attorneys (715/2011) to the legislative history of the act, as well as to the Licensed Attorneys Board that was set up as a result of the act in question. In addition to this, there is a comparative description and assessment of Finnish and European legislation concerning the practicing of law. The Licensed Attorneys Board's case management system is operated by the Legal Register Centre. Development of the system has been implemented in cooperation with the Licensed Attorneys Board in a way where the Legal Register Centre has brought functional requirements to the system in accordance with the Licensed Attorneys Board's needs.

However, problems and mistakes in the case management system have become noticeable. In Finland, there has never been any similar board such as the Licensed Attorneys Board and therefore a similar case management system had not previously existed either. The development of the system had to be started right from the beginning. Difficulties some of which have already been mentioned included; start ups schedule (which was limited) and the urgency and the importance of the establishment of the case management so it is understandable that everything could not have been taken into account in the start-up phase. The Licensed Attorneys Board wanted to develop its case management system because there have been noticeable weaknesses. The reason for this development is to make a system which is more user-friendly, as well as finding new solutions to fill gaps in the system.

This thesis explains the targets for the development and produces development proposals for them. Additionally, based on the outcome and conclusions of this thesis, a development motion will be put forward to the Ministry of Justice for assessment.

Keywords: the act on licensed attorneys, licensed attorney, the Licensed Attorneys Board, case management system

Säädösluettelo

Etabloitudirektiivi (98/5/EY)

Hallintolainkäyttölaki (586/1996)

Hallintolaki (434/2003)

Kielilaki (423/2003)

Käräjäoikeuslaki (581/1993)

Laki ammattipätevyyden tunnustamisesta (1093/2007)

Laki asianajajista (496/1958)

Laki asianajajista annetun lain muuttamisesta (716/2011)

Laki holhustoimesta (442/199)

Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006)

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011)

Laki syyttäjälaitoksesta (439/2011)

Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003)

Laki ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta (531/1986)

Laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista (617/2009)

Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista (193/2000)

Laki valtion oikeusaputoimistoista (258/2002)

Laki verojen ja maksujen täytäntöönpanosta (706/2007)

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

Lastensuojelulaki (417/2007)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Oikeusapulaki (257/2002) Legal Aid Act (257/2002)

Saamen kielilaki (1086/2003)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Tutkintavankeuslaki (768/2005)

Vankeuslaki (767/2005)

Ruotsin lainsäädäntö

Rättegångsbalk (1942:740)

Lyhenneluettelo

AL Auktorisoitu Lakimies

ALT Auktorisoitu Lakiasiantomisto

EK Elinkeinoelämän Keskusliitto

EOK ry Eurooppalaisen Oikeusturvan Keskusliitto

ETYK Euroopan turvallisuus- ja yhteistyö konferenssi

EU Euroopan unioni

EY Euroopan yhteisö

FK Finanssialan Keskusliitto ky

KHO Korkein hallinto-oikeus

KKO Korkein oikeus

LLOa Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista

OK Oikeudenkäymiskaari

ORK Oikeusrekisterikeskus

ROL Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

SopS Lissabonin sopimus

Sisällys

1	Johdanto	10
2	Oikeudellisesta tutkimuksesta	11
	2.1 Tutkimusmenetelmä	12
	2.2 Tavoitteet	14
3	Valtiosäännöstä ja lainvalmistelusta yleisesti	14
4	Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain esitöistä ja valmistelusta..	15
	4.1 Lakivaliokunnan kuulemat asiantuntijatahot.....	16
	4.2 Asiantuntijatahojen muutosehdotukset	17
	4.3 Muutosehdotukset liittyen velvollisuuksiin	18
	4.4 Muutosehdotukset liittyen valvontaan.....	20
	4.5 Muut ehdotettuun lupa- ja valvontajärjestelmään liittyvät muutosehdotukset	21
	4.6 Muita lakiehdotuksia koskevat muutosehdotukset	22
	4.6.1 Poikkeukset yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden osalta ...	22
	4.6.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja oikeusapulaki	23
	4.7 Muita huomioita	25
	4.8 Eduskunnan täysistuntokäsittely	26
	4.9 Pohdintaa	26
5	Oikeusprosessi ja oikeudenkäyntiavustaminen	27
	5.1 Oikeudenkäyntiasiamies ja -avustaja.....	28
	5.2 Asianajajat	29
	5.3 Julkiset oikeusavustajat	30
	5.4 Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat	30
	5.4.1 Ennen oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toiminnan luvanvaraistamista	31
	5.4.2 Asiamiesten ja avustajien toiminnan luvanvaraistaminen	32
	5.4.3 Luvanvaraisuuden laajuus	33
	5.4.4 Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja nimikkeenä	35
	5.5 Muut lakimiehet	36
6	Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista	37
	6.1 Riittävä perehtyneisyys	37
	6.2 Asianajajatutkinto	38
	6.3 Tuomioistuinharjoittelu	38
	6.4 Vuosi syyttäjän tai valmistumisen jälkeisessä muussa työtehtävässä	39
	6.5 Rehellisyys- ja sopivuusvaatimus	40
	6.6 Ei ilmeisen sopimaton	40
	6.7 Ei konkurssissa eikä rajoitettua toimintakelpoisuutta	41
	6.8 Esteenä asianajajaliitosta erottaminen tai luvan peruuttaminen	42

6.9	Oikeudenkäyntiavustajalautakunta	42
6.10	Luvan hakeminen ja hakemuksen ratkaiseminen	42
6.11	Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet	43
6.12	Valvonta	44
6.12.1	Oikeuskansleri	44
6.12.2	Valvontalautakunta ja sen suorittama valvonta	44
6.12.3	Tuomioistuinten suorittama valvonta	47
6.12.4	Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle kuuluva valvonta	47
6.12.5	Kurinpäällinen seuraamus	47
6.13	Peruutuspyyntö sekä luvan raukeaminen	48
6.14	Oikeudenkäyntiavustajaluettelo.....	49
6.15	Maksut.....	49
6.16	Muutoksenhaku	49
6.17	Oikaisuvaatimus ja maksujen täytäntöönpano.....	50
6.18	Ilmoituksista ja tarkemmista säädöksistä.....	50
7	Luvanvaraisuuteen liittyvät muut lainmuutokset	51
7.1	Laki asianajajista.....	51
7.2	Laki valtion oikeusaputoimistoista	52
7.3	Oikeudenkäymiskaari	52
7.4	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	53
7.5	Oikeusapulaki	54
7.6	Lastensuojelulaki.....	54
7.7	Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista.....	55
7.8	Vankeuslaki.....	55
7.9	Tutkintavankeuslaki	55
7.10	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta	56
8	Oikeusvertailua	56
8.1	Yleistä vertailua Euroopan lainsäädännön kanssa	56
8.2	Oikeudenkäyntiavustaminen Ruotsissa	58
9	Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan esittely	60
9.1	Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettaminen	60
9.2	Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminta	61
9.2.1	Pohdintaa	63
10	Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan havaitsemat tarkistustarpeet lakiin.....	64
10.1	Kelpoisuusedellytykset	64
10.2	Valvonnan laajuus ja keinot.....	66
10.3	Hylkäämisen tai luvan peruuttamisen kiireellisyys.....	67
10.4	Tuomarin vastuu.....	67
10.5	Ulkomailla suoritettu tutkinto	68

10.6	Muutoksenhakuoikeus	68
10.7	Selvityksenanto- ja totuudessa pysymisvelvollisuus	68
11	Asianhallintajärjestelmän kehityssuunnitelma	69
11.1	Oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja asianhallinta (Oikari)	70
11.2	Käsitteet	70
11.3	Järjestelmän käytön aloitus.....	70
11.4	Infolehti.....	74
11.5	Peruutuspyyntöasiat ja niiden kehityskohteet	74
11.6	Avustajan tila, ratkaisuhierarkia ja kehityskohteet.....	78
11.7	Listat	79
11.8	Arkistoitu-merkintä	81
11.9	Muutoksenhaku	82
11.10	Raportit ja tilastoraportti	84
11.11	Laskutus ja maksut.....	85
11.12	Ylläpito, koodisto ja uloskirjautuminen.....	86
11.13	Julkinen oikeudenkäyntiavustajaluettelo.....	87
11.14	Sähköinen asiointi	88
11.15	Muut järjestelmän käyttäjämukavuuteen liittyvät kehitysideat.....	89
12	Yhteenveto	91
	Lähteet	94
	Taulukot	98

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä selvitetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettua lakia (715/2011) ja sen esitöitä, sekä perehdytään kyseisen lainsäädännön muutoksen johdosta perustettuun oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan ja sen toimintaan. Työn tavoitteena on oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmän kehittäminen oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminnan tehostamiseksi.

Vuoden 2013 alusta tuli voimaan laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (LLOa) ja oikeudenkäyntiavustajien toiminta Suomessa muuttui siitä lukien luvanvaraiseksi. Lainsäädännön muutoksen johdosta perustettiin oikeudenkäyntiavustajalautakunta, jonka pääasiallinen tehtävä on myöntää oikeudenkäyntiavustajille lupia harjoittaa ammattiaan. Kyseinen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettu laki sääntelee oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toimintaa sekä sen lupamenettelyä.¹

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ylläpitää julkista rekisteriä luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Asianhallintajärjestelmänä lautakunnalla on käytössään oikeusrekisterikeskuksen toteuttama oikeudenkäyntiavustajaluettelo, joka sisältää asianhallinnallisen sekä julkisen rekisterin puolen. Internetissä sijaitsevasta julkisesta oikeudenkäyntiavustajaluettelosta pääsee kuka tahansa tarkastamaan jonkun tietyn avustajan luvan voimassaolotiedon.²

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla käytössä olevan asianhallintajärjestelmän on luonut oikeusrekisterikeskus, lautakunnan toiveiden pohjalta. Kaikkia järjestelmään toivottuja toimintoja ei kuitenkaan tuolloin pystytty toteuttamaan muun muassa rajallisten resurssien johdosta. Sittemmin järjestelmässä on ilmennyt puutteita lautakunnan käytännön työtä tehdessä ja näin ollen lautakunnan työskentelyn tehostamiseksi tehdään tässä opinnäytetyössä sen asianhallintajärjestelmän kehityssuunnitelma.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle ei ole toimitettu asianhallintajärjestelmän mukana kattavaa käyttöohjetta, eikä järjestelmä ole myöskään niin sanotusti itseohjaava. Tämän johdosta kaikki järjestelmän toiminnot eivät ole selvillä loppukäyttäjänä toimivalle oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle. Tässä työssä tehtävässä kehityssuunnitelmassa tullaankin painottamaan myös kyseisen käyttöohjeen tarpeellisuutta.

Käsillä olevassa opinnäytetyössä käytetään lainopillista tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen kohteena on voimassaoleva lainsäädäntö Suomessa koskien luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Lisäksi tarkastellaan oikeudenkäyntiavustajiin liittyvää lainsäädäntöä muussa Eu-

¹ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toimintakertomus 2015, 5.

² Oikeudenkäyntiavustajalautakunta.fi 2016, kohta oikeudenkäyntiavustajaluettelo.

roopassa sekä erikseen Ruotsissa. Asianhallintajärjestelmän kehityssuunnitelmassa tuodaan esiin järjestelmässä ilmenneet ongelmat ja puutteet, sekä luodaan niihin kehitysideat siinä järjestyksessä kuin asianhallintajärjestelmä käyttäjälleen aukeaa.

Lähteinä opinnäytetyössä käytetään aiheeseen liittyviä lakeja, luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain esitöitä, oikeudellista kirjallisuutta ja oikeustieteiden tutkimuskirjallisuutta. Varsinaisen tutkimuksen lähteinä toimivat lautakunnan perustamisessa ja toiminnassa laaditut julkaisemattomat asiakirjalähteet sekä tutkimuksen tulokset.

2 Oikeudellisesta tutkimuksesta

Oikeustiede-käsite kattaa useita erilaisia tutkimuksen aloja, kuten esimerkiksi lainopin eli oikeusdogmatiikan, oikeussosiologian, oikeushistorian ja oikeusvertailun eli vertailevan oikeustieteen. Näistä huomattavasti vanhin ja yleismaailmallisesti merkittävin tutkimuksen ala on lainoppi. Lainoppia harjoitetaan kaikkialla, kun syntyy kysymys oikeusjärjestyksen sisällöstä.³

Perinteisesti oikeustieteen on katsottu kuuluvan yhteiskuntatieteisiin, mutta sittemmin monet oikeustieteilijät ovat alkaneet pitämään sen toisena kotina humanistisia tieteitä, sillä näiden tieteidenalojen tavoin ominaista oikeustieteelle on metodien avoimuus. Oikeustieteissä ei ole standardisoitua metodisäännöstöä, johon tutkimuskohteena oleva oikeus sijoitettaisiin, ja jota seuraamalla siitä voitaisiin tuottaa luotettavaa tieteellistä tietoa.⁴

Kaikissa tieteissä muodostuu vastattavaksi kolme peruskysymystä; Mikä on tutkimuksen kohde, mitä tutkimuksen kohteesta voidaan tietää ja millä menetelmällä tietoa hankitaan? Tutkimuksella tulee olla kohde, jotta kyseessä ylipäätään on tutkimus. Tämä olemassaolon eli ontologian kysymys erottaa eri tieteet toisistaan. Suurin ero on luonnontieteiden ja humanististen tieteiden välillä, luonnontieteiden kohteena ollessa reaalisesti olemassa oleva todellisuus. Lainoppi kuuluu humanistisiin tieteisiin, sillä sen kohteena oleva oikeusjärjestys ei ole siten empiirinen asia kuin esimerkiksi fyysisen todellisuuden olemassaolo. Ei ole mahdollista todistaa yksinkertaisella tavalla, että oikeusnormi on olemassa, normia ei voi esimerkiksi tunnustella, haistaa tai maistaa.⁵

Uskomuksesta tulee tietoa vain jos se osoittautuu todeksi. Tietoa on perusteltu uskomus, joka vastaa todellisuutta. Lainopin kannalta tämä on ongelmallista, sillä lainopissa ei voida tuottaa tietoväitteitä vallitsevasta konkreettisesta todellisuudesta. Lainopin harjoittaja ei voi koskaan tietää asiaansa sellaisella varmuudella kuin esimerkiksi fyysikko voi omansa. Lainopissa on

³ Aarnio 2011, 1.

⁴ Hirvonen 2011, 7.

⁵ Aarnio 2011, 10-11.

tydyttävä vähempään, mutta ei vähemmän vaativaan. Tämä ei myöskään vähennä lainopin tuottaman informaation arvoa.⁶

2.1 Tutkimusmenetelmä

Useiden opinnäytetöiden ja pro gradu-tutkielmien ongelma on se, ettei kirjoittaja ymmärrä riittävän syvästi mitä hän on tekemässä, sillä kirjoittaja ei ole perehtynyt riittävästi oikeustieteessä käytettyihin metodeihin. Liian yleistä on se, ettei kirjoittaja todellisuudessa käytä sitä metodia, jota hän ilmoittaa käyttävänsä. Usein myös opiskelija sanoo käyttävänsä lainopillista metodia, mutta hakeekin vastausta tutkimuskysymykseensä metodilla, jota ei voi pitää lainoppina.⁷

Käsillä olevassa opinnäytetyössä käytetään tutkimusmenetelmänä lainopillista eli oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää työn pohjautuessa voimassaolevaan lakiin. Lainopillisella tutkimuksella selvitetään lakia luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista sekä sen esitöitä, oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toimintaa ja lautakunnan käytössä olevan asianhallintajärjestelmää. Lisäksi myös tarkastellaan oikeudenkäyntiavustajiin liittyvää lainsäädäntöä ja käytäntöä yleisellä tasolla Euroopassa sekä Ruotsissa.

Valittu lähestymistapa ja menetelmä auttavat tarkastelemaan tutkimuksen kohteena olevaa asiaa jostakin tietystä halutusta perspektiivistä. Tutkimusongelma tulee hahmottaa ja sijoittaa johonkin oikeustieteiden osa-alueeseen. Tutkimusongelma ja tutkimusmenetelmä liittyvät siis vahvasti yhteen. Tästä johtuen tutkijan on esitettävä kysymyksiä tutkimuskohteestaan. Kyseisten kysymysten laatu ja luonne määrittelevät tutkimuksessa käytettävän lähestymistavan.⁸

Lainoppi eli oikeusdogmatiikka on suurilta osin oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja niiden sisällön tulkitsemista. Lisäksi se on myös tutkimuskohteen systematisointia eli voimassa olevan oikeuden jäsentämistä siten, että kokonaiskuva oikeudellisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäissuhteista on helpompi hahmottaa.⁹

Lainopin menetelmästä eli metodista täsmennetään harvoin, mitä käsite ”metodi” tarkoittaa. Jos lainopin kohteeksi valitaan oikeusnormi, tehtävänään tuon oikeusnormin sisällön selvittäminen, niin ydinkysymyksenä on se, millä menetelmällä saavutetaan mahdollisimman suuri varmuus tuon normin sisällöstä. Olennaisin vaatimus varmuuden tuottamiselle on lainopin kannanottojen kontrolloitavuus. Tämä edellyttää, että lainopillista tutkimusta tehdessä hyö-

⁶ Aarnio 2011, 11-12.

⁷ Kolehmainen 2015, 1.

⁸ Husa ym. 2010, 27.

⁹ Husa ym. 2010, 20-21.

dynnetään täsmällistä käsitteistöä ja, että lainopin on argumentoitava kannanottonsa siten, että kontrolloitavuuden vaatimus täyttyy.¹⁰

Lainoppi tutkii oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä sekä tulkitsee niitä. Lisäksi se myös jäsentää tutkimuskohteeseen liittyvää voimassaolevaa oikeutta ja pyrkii auttamaan hahmottamaan sitä.¹¹ Lainopin tutkimuskohteena ovat voimassaolevat normit, tuottaen tietoa normien todellisuudesta, eli tieteellistä tietoa oikeusnormeista selvittämällä niiden sisältöä.¹² Lainoppi järjestää voimassaolevia normeja. Lainsäätäjän tuottamat oikeusnormit muodostavat materiaalin, jota lainoppi systematisoi ja jonka pohjalta rakentuu yhdenmukainen oikeusjärjestelmä.¹³

Metodi sanalla on normatiivinen sisältö. Luonnontieteiden yhteydessä se viittaa joukkoon sitoumuksia ja normeja, joita on noudatettava saavuttaakseen tietoyhteisössä hyväksyttävissä olevan tieteellinen väitteen, teorian tai kannanoton. Metodien voidaan sanoa olevan eräänlainen laskusääntö, joka takaa tietyn tuloksen, mutta vain jos menetellään metodisen normiston edellyttämällä tavalla. Tällä tavalla toimiva ei ole kuitenkaan oikeustieteen metodi, sillä säädösten tulkinta eikä normien soveltaminen käytäntöön ole mekaaninen, yksikäsitteisiä sääntöjä noudattava prosessi. Oikeustieteen metodi on harkintaa ja punnintaa, enemmänkin näkökulma oikeuteen kuin laskusäännöstö.¹⁴ Lainopin metodi koostuu tarvittavien käsitteiden ja harkintaperiaatteiden kokoelmasta sekä tutkimusnäkökulmasta. Lainopin tutkimusnäkökulma on tulkinnallinen menetelmänään oikeudellinen argumentaatio.¹⁵

Koska tässä työssä selvitetään myös Euroopan ja Ruotsin lainsäädäntöä oikeudenkäyntiavustajiin liittyen, tehdään siten myös oikeusvertailevaa tutkimusta. Perinteisesti oikeusvertaileva tutkimus on liittynyt vertailevan oikeustieteen peruskäsitteisiin oikeusjärjestelmän ja oikeusperheen selvittämiseen, jolloin selvityksen alla on ollut se mitkä seikat yhdistää ja mitkä erottaa yksittäisten maiden oikeutta¹⁶. Oikeus on lähes aina kansallista. Sen käyttö on lähes tulkoon aina myös kansallista ja sitä sovelletaan käytännössä yleensä aina vain yksittäisessä maassa. Sen lisäksi, että oikeusvertailu on yksi oikeustieteellisistä tutkimusmenetelmistä, se on myös tapa hankkia tietoa vieraasta oikeudesta.¹⁷ Vertailevassa oikeustieteessä kohteena on oikeus, metodina vertailu ja tavoitteinaan tieto, tietämys sekä ymmärtäminen¹⁸.

¹⁰ Aarnio 2011, 12-13.

¹¹ Husa ym. 2010, 20.

¹² Hirvonen 2011, 21-22.

¹³ Hirvonen 2011, 25.

¹⁴ Aarnio 2006, 237.

¹⁵ Aarnio 2011, 18.

¹⁶ Tamm & Letto-Vanamo 2015, 9.

¹⁷ Tamm & Letto-Vanamo 2015, 17.

¹⁸ Tamm & Letto-Vanamo 2015, 6-8.

2.2 Tavoitteet

Käsillä oleva opinnäytetyö tutustuttaa lukijan lakiin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista, sen esitöihin ja valmisteluun sekä oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan ja sen toimintaan. Työn tavoitteena on luoda oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle asianhallintajärjestelmän kehittämissuunnitelma, joka laittaa alulle asianhallintajärjestelmän kehittämistyön lautakunnan työn tehostamiseksi.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 3 §:ssä säädetään oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta sekä 23 §:ssä lautakunnan ylläpitämästä julkisesta oikeudenkäyntiavustajaluettelosta. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta muun muassa myöntää lupia oikeudenkäyntiavustajanlupaa hakeville ja ylläpitää luvan saaneista julkista rekisteriä. Näin ollen sillä täytyy olla myös käytössään asianhallintajärjestelmä, jossa se pystyy vaivatta käsittelemään, järjestämään ja ylläpitämään sille määrättyjä tehtäviä. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmä on täytynyt kehittää alusta asti, sillä vastaavanlaista lautakuntaa, eikä sen vuoksi myöskään asianhallintajärjestelmää, ole Suomessa aikaisemmin ollut. Asianhallintajärjestelmä on toiminut tähän mennessä olosuhteisiin nähden hyvin, mutta asianlaatu- ja määrien kasvaessa kehitystarpeiden ilmenemiseltä ei ole voitu välttyä. Näihin tarpeisiin nyt käsillä oleva opinnäytetyö pyrkii vastaamaan. Asianhallintajärjestelmän kehittäminen on työ, joka täytyy kartoittaa pitkälti lautakunnan sisäisesti ja käyttäjälähtöisesti, mutta huomioon tulee myös ottaa sidosryhmien toiveet.

3 Valtiosäännöstä ja lainvalmistelusta yleisesti

Suomen perustuslain (731/1999) 1 §:ssä säädetään valtiosäännöstä. Valtiosäännön tarkoituksena on turvata ihmisarvon loukkaamattomuus, yksilön vapaus ja oikeus sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Lain 2 §:ssä säädetään valtiovallasta, joka Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontuva eduskunta. Lainsäädäntövaltaa taas käyttää lain 3 §:n mukaan eduskunta. Asia tulee käsiteltäväksi eduskunnassa valtioneuvoston antamalla hallituksen esityksellä, kansanedustajan aloitteella taikka kansalaisaloitteella ja lain 40 §:n velvoittamana ne käsitellään valmistelevasti valiokunnissa ennen lopullista käsittelyä eduskunnan täysistunnossa.

Valtioneuvosto koostuu 12 ministeriöstä, joista kukin vastaa toimialallaan valtioneuvostolle kuuluvien asioiden valmistelusta sekä hallinnon asianmukaisesta toiminnasta¹⁹. Oikeusministeriö valmistelee toimialaansa kuuluvat hallituksen esitykset ja ne annetaan käsittelyyn eduskunnalle valtioneuvoston yleisistunnossa²⁰. Valtaosa voimaan tulevista lakimuutoksista tai uu-

¹⁹ Valtioneuvosto 2016, kohta Tietoa valtioneuvostosta.

²⁰ Oikeusministeriö 2016, kohta Hallituksen esitykset.

sista laeista saa alkunsa hallituksen esityksistä. Lakiehdotus voi kuitenkin tulla eduskunnan käsiteltäväksi myös kansanedustajan tekemänä lakialoitteena tai kansalaisaloitteena. Lait säädetään eduskunnan täysistunnoissa.²¹

Valiokunnissa valmistellaan Eduskunnan päätökset. Eduskunnassa on 15 pysyvää erikoisvaliokuntaa ja enimmäkseen EU-asioita koordinoiva suuri valiokunta. Pääsääntöisesti jokainen valiokunta käsittelee sitä vastaavan ministeriön hallinnonalaan kuuluvia asioita.²² Lakivaliokunta käsittelee muun muassa perhe-, jäämistö-, velvoite- ja esineoikeutta, rikos- ja prosessioikeutta, tuomioistuimia sekä vankeinhoitoa koskevia lakiehdotuksia²³.

4 Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain esitöistä ja valmistelusta

Oikeusministeriö asetti 16.5.2008 työryhmän, jonka tarkoituksena oli arvioida ja tarvittaessa ehdottaa oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkistamista²⁴. Mietintöä työstettäessä pyydettiin lausunnot yhteensä 67 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja asiantuntijalta, lisäksi myös korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle varattiin tilaisuudet antaa mietintöön liittyvä lausunto²⁵. Työryhmän tehtävänä oli tarkastella ainakin tuomioistuinten mahdollisuutta määrätä asianosaisille avustaja viran puolesta muissa kuin silloisissa mahdollisissa tilanteissa, arvioida tulisiko vailla lainopillista tutkintoa olevan henkilön kelpoisuus avustajaksi säilyttää niissä muutamassa tapauksessa kuin se oli tuolloin mahdollista, sitä voitiinko yleistä lakimiestutkintoa pitää riittävänä kelpoisuusehtona asiamiehenä tai avustajana toimimiseen sekä arvioida tulisiko laajentaa tuomioistuinten mahdollisuuksia puuttua asiamiesten ja avustajien toimintaan.²⁶ Esityksen päätavoitteena oli oikeudenkäyntien asianosaisten oikeusturvan parantaminen oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laadun nostamalla. Samalla saataisiin kaikki oikeudellisten palvelujen tarjoajat ammattietäisten velvollisuuksien ja valvonnan piiriin.²⁷

²¹ Eduskunta 2016, kohta Valiokunnat.

²² Eduskunta 2016, kohta Valiokunnat.

²³ Eduskunta 2016, kohta Lakivaliokunta.

²⁴ Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2009:17. Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin korkeimmasta oikeudesta Hannu Rajalahti ja jäseniksi Helsingin hovioikeuden laamanni Monica Kuhlefelt, Helsingin hallinto-oikeudesta hallinto-oikeustuomari Maila Siivonen, Espoon käräjäoikeuden käräjätuomari Pia Sandvik, oikeuskanslerinvirastosta neuvotteleva virkamies Marja Leskinen, Helsingin syyttävävirastosta kihlakunnansyyttäjä Sakari Tiilikainen, Joensuun oikeusaputoimistosta johtava julkinen oikeusavustaja Arto Tiilikainen, Suomen Asianajajaliiton edustajana asianajaja Mika Ilveskero sekä oikeusministeriöstä hallitusneuvos Merja Muilu ja lainsäädäntöneuvos Tatu Leppänen.

²⁵ Oikeusministeriön muistio 26.1.2011, 3.

²⁶ Oikeusministeriön asettamispäätös. Oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkistaminen, 2. Katso myös Vuorenpää 2009, 21-22.

²⁷ HE 318/2010 vp, 1.

Valtiontaloudellisesti työryhmämietinnössä ehdotetusta oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta aiheutuisi kustannuksia. Mietinnössä arvioitiin jo olemassa olevan tuomarivalintalautakunnan kustannuksiin verraten, että oikeudenkäyntiavustajalautakunta aiheuttaisi vuosittain valtiolle noin 160 000 euron kustannukset. Osa näistä kustannuksista voitaisiin kattaa lupaa hakevilta oikeudenkäyntiavustajilta perittävällä hakemusmaksulla. Valvonta katsottiin mietinnössä keskittyvän Suomen Asianajajaliiton ylläpitämän valvontalautakunnan kanteluiden käsittelyyn, joista ei näin aiheutuisi kustannuksia valtionaloudelle.²⁸

Saatuaan työnsä valmiiksi (Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta, oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17) työryhmä luovutti sen hallituksen esityksen muotoon laadittuna oikeusministeriölle 25.11.2009²⁹. Työryhmämietintöön (2009:17) perustuva hallituksen esitys laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja siihen liittyviksi laeiksi annettiin eduskunnalle 17.10.2010³⁰. Eduskunta lähetti kyseisen esityksen vuoden 2011 tammikuussa lakivaliokuntaan³¹.

4.1 Lakivaliokunnan kuulemat asiantuntijatahot

Esityksen johdosta lakivaliokunta kuuli asiantuntijoita muun muassa yleisistä tuomioistuimista, oikeusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, korkeimmasta hallinto-oikeudesta, Valtakunnan syyttäjänvirastosta, Suomen Asianajajaliitosta, Eurooppalaisen Oikeusturvan Keskusliitosta, Finanssialan Keskusliitosta sekä valtioneuvoston oikeuskansleria ja eduskunnan oikeusasiamiestä³². Lisäksi lakivaliokunta vastaanotti asiantuntijoiden kirjallisia lausumia hallituksen esitykseen HE 318/2010. Nämä kirjalliset asiantuntijalausunnot toimitettiin lakivaliokunnan toimesta oikeusministeriön lainvalmisteluosastolle. Oikeusministeriö laati lausunnoista vastineen, joka toimitettiin Eduskunnan lakivaliokunnalle 7.2.2011 päivätysti.³³

Oikeusministeriö esitti vastineessaan kannanottoja asiantuntijalausunnoissa esitettyihin muutosehdotuksiin kyseessä olevaan hallituksen esitykseen. Vastineessaan oikeusministeriö ei kommentoinut erikseen asiantuntijoiden antamia myönteisiä lausumia eikä ottanut kantaa sellaisiin lausunnoissa esitettyihin ehdotuksiin, jotka eivät liittyneet oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan lainsäädännön uudistamiseen.³⁴

²⁸ Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17, 93-94

²⁹ Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2009:17, 8-9.

³⁰ Eduskunta 2016, kohta Valtiopäiväasioiden ja -asiakirjojen haku.

³¹ LaVM 40/2010 vp, 1.

³² LaVM 40/2010 vp, 1.

³³ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 1.

³⁴ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 2.

Seuraavaksi tässä työssä selvitetään niitä asiantuntijalausuntoja, jotka liittyvät siinä muutenkin esiin tuotaviin seikkoihin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta. Lisäksi selvitetään mitä oikeusministeriö on vastineessaan kommentoinut kyseisiin lausuntoihin liittyen³⁵. Asiantuntijalausunnot, liittyen muihin kuin edellä mainittuihin asioihin, on rajattu tarkastelusta pois.

4.2 Asiantuntijatahojen muutosehdotukset

Kuulemistilaisuudessa ehdotettiin, että ehdotetun lain 2 §:n 1 momentin kohdat muutettaisiin siten, että oikeudenkäyntiavustajan lupa voitaisiin myöntää myös henkilölle, joka ei ole suorittanut oikeustieteen ylempää korkeakoulututkintoa, mutta joka on toiminut oikeudenkäyntiavustajana jo ennen edellistä 2002 voimaantullutta lainmuutosta ja on yli 10 vuoden ajan kokemuksellaan saavuttanut riittävän perehtyneisyyden ja ammattitaidon oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimiseen³⁶. Oikeusministeriö totesi vastineessaan, että oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusehtoja tiukennettiin vuonna 2002, jolloin yhdeksi kelpoisuusedellytykseksi asetettiin oikeustieteen ylempään korkeakoulututkinnon suorittaminen ja näin ollen kyseessä oleva ehdotus oli täysin yleisen kehityssuunnan vastainen niin kuin myös koko nyt käsillä olevan ehdotuksen vastainen eikä sitä siten tullut toteuttaa³⁷.

Suomen Lakimiesliitto esitti, etteivät ehdotetun lain luvan myöntämisen edellytykset ole hyväksyttävissä, ellei ennen kyseisen lainsäädännön voimaantuloa tehdä mahdolliseksi asianajajatutkinnon suorittamista osana oikeustieteen maisterin tutkintoa. Helsingin hovioikeuden edustaja katsoi, että luvan myöntämisen edellytysten täyttyminen esityksessä ehdotetulla tavalla ei välttämättä riittävästi edistä esityksen tavoitteita ja tämän takia luvan myöntämisen edellytyksiä tulisi tiukentaa ehdotetusta. Helsingin hovioikeuden edustajan lausunnon

³⁵ LaVM 40/2010 vp, 1. Lakivaliokunnan asiantuntijatahoina kuultiin lakivaliokunnan kuulemistilaisuuksissa oikeusministeriön erityisasiantuntija Jussi Karttusta, korkeimman oikeuden oikeusneuvos ja oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkistamistyöryhmän puheenjohtaja Hannu Rajalahtea, Helsingin hovioikeudenneuvos Teemu Paasikoskea, Helsingin kärjäoikeuden laamanni Eero Takkusta, Helsingin hallinto-oikeustuomari Maila Siivosta, Valtakunnansyyttävävirastosta valtiosyyttäjä Jorma Äijälää, Suomen Asianajajaliiton puheenjohtajaa asianajaja Mika Ilveskeroa, Julkiset Oikeusavustajat ry:n puheenjohtaja Arsi Rantasta, Suomen Lakimiesliiton hallituksen puheenjohtaja Harri Lindbergiä, Suomen Oikeusapulakimiehet ry:n puheenjohtaja Lasse Lehtistä, Suomen tuomariliitto ry:stä kärjätuomari Risto Tikkaa, Lakiasiaintoimisto Yrjö Paukkunen Ky:stä toimitusjohtaja Yrjö Paukkusta, professori Mikael Hidéniä sekä professori Antti Jokelaa. Kirjalliset lausunnot lakivaliokunnalle antoivat valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, sosiaali- ja terveystieteiden ministeri, korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Oulun kärjäoikeus, Eurooppalaisen Oikeusturvan Keskusliitto EOK ry sekä Finanssialan Keskusliitto. Lisäksi Elinkeinoelämän keskusliitto EK toimitti lakivaliokunnalle kirjallisen kannanoton.

³⁶ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 2. Lakiasiaintoimisto Yrjö Paukkunen Ky:stä kuultiin toimitusjohtaja Yrjö Paukkusta lakivaliokunnan kuulemistilaisuudessa 1.2.2011.

³⁷ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 2.

mukaan luvan saamisen edellytyksenä tulisi olla sekä käytännön työkokemus että asianajaja-tutkintoon rinnastettavan kokeen hyväksyttävä suorittaminen.³⁸ Rovaniemen hovioikeus esitti harkittavaksi, että luvan myöntämisen yksi edellytys olisi erillisen asiamieskokeen suorittaminen. Suomen Tuomariliitto ry katsoi myös, että luvan myöntämisen edellytykseksi tulisi säätää käytännön työkokemuksen lisäksi asianajajatutkinnon tai siihen rinnastettavan kokeen läpäiseminen, jotta ammattieettisiin velvollisuuksiin tutustuminen ja noudattaminen saataisiin turvattua.³⁹

Oikeusministeriö totesi vastineessaan edellä mainittujen neljän eri tahon lausuntoon yhteisenä vastauksenaan siten, että esitetystä kelpoisuusvaatimusten kiristämisessä pyrittiin löytämään tasapainoinen ratkaisu esityksen tavoitteiden ja alalla vallitsevan kilpailun välille. Mikäli kelpoisuusehtoja kiristettäisiin ehdotettua enemmän, voisi se vaikeuttaa alalle pääsyä, vähentää kilpailua ja näin ollen nostaa oikeudenkäyntikustannuksia entisestään.⁴⁰

4.3 Muutosehdotukset liittyen velvollisuuksiin

Korkein oikeus ja oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkastamistyöryhmän puheenjohtaja kiinnittivät huomiota siihen, että lakiehdotus piti sisällään luettelon luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuuksista, eikä niitä säännelläkään osoittamalla ne viittauksin Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin soveltuvin osin. Vaikka luettelo onkin pyritty Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita vastaaviksi, siinä on kuitenkin joitakin eroja mainittuihin ohjeisiin verrattuna eikä sen kirjoitustapa välttämättä ole kaikilta osin aivan ongelmaton.⁴¹ Rovaniemen hovioikeus esitti taas lausumassaan, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuuksien sisältö tulisi määritellä viittaamalla laissa Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin⁴².

³⁸ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 3. Suomen Lakimiesliitto ry:n hallituksen puheenjohtaja Harri Lindbergiä kuultiin lakivaliokunnan kuulemistilaisuudessa 1.2.2011. Helsingin hovioikeuden edustajana kuultiin lakivaliokunnan kuulemistilaisuudessa 28.1.2011 hovioikeudenneuvos Teemu Paasikoskea.

³⁹ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 3. Rovaniemen hovioikeus toimitti kirjallisen lausunnon lakivaliokunnalle 1.2.2011 ja Suomen Tuomariliitosta kuultiin kuulemistilaisuudessa 28.1.2011 käräjätuomari Risto Tikkaa.

⁴⁰ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 3.

⁴¹ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 3. Korkein oikeus toimitti lakivaliokunnalle kirjallisen lausunnon 28.1.2011. Korkeimman oikeuden oikeusneuvosta ja oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkastamistyöryhmän puheenjohtajaa Hannu Rajalahtea lakivaliokunta kuuli kuulemistilaisuudessaan 27.1.2011.

⁴² Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 3.

Edellä mainittuihin lausuntoihin oikeusministeriö totesi, että viittauksia Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin soveltuvin osin ei voida tehdä perustuslain reunaehtojen vuoksi, joiden takia velvollisuuksien sääntelylle on jouduttu ottamaan jokin muu ratkaisumalli ja tällaiseksi malliksi päädyttiin ehdottamaan luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuuksien sääntelyä ehdotetussa laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista⁴³.

Rovaniemen hovioikeus sekä myös professori Jokela kiinnittivät lausunnoissaan huomiota siihen, ettei esityksessä edellytetä luvan saaneilta oikeudenkäyntiavustajilta täydenniskoulutusta niin kuin asianajajilta edellytetään ja, että kyseisen edellytyksen olisi tullut löytyä esityksestä. Oikeusministeriö totesi vastineessaan tähän, että ehdotetussa laissa säädetään luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudeksi ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan sekä seurata oikeuskehitystä erityisesti niillä oikeudenkäyntialoilla, joilla avustaja toimii. Tästä syystä oikeusministeriö ei myöskään katsonut tarpeelliseksi säätää erikseen nimenomaisesti velvollisuudesta osallistua täydenniskoulutukseen.⁴⁴

Asianajajaliitto oli kiinnittänyt huomiota ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin yksityiskohtaisten perustelujen viimeiseen kappaleeseen, joka käsittelee velvollisuutta noudattaa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuuksia. Asianajajaliitto katsoi, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuutta noudattaa heille asetettuja velvollisuuksia oli laajennettu yli sen mitä lainsäädännöllä tarkoitetaan ja Asianajajaliiton mukaan velvoitteiden noudattamisen olisi tullut koskea vain niitä tehtäviä, joiden suorittamiseen edellytetään lupaa. Asianajajaliitto esittikin lausunnossaan harkittavaksi, olisiko kyseiseen lainkohtaan tullut tehdä lisäys, josta olisi selkeästi ilmennyt, että ”luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan lupaa edellyttävät tehtävät.”⁴⁵

Oikeusministeriö totesi vastineessaan Suomen Asianajajaliiton ehdottamaan lisäykseen liittyen, ettei asianajajaliiton lausunnossa oltu otettu huomioon ehdotetun lainsäädännön systemaattista rakennetta. Kuten esityksessä oli todettu, ehdotetussa uudessa laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista säädettäisiin uudesta oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevasta lupajärjestelmästä. Kyseisessä laissa säädettäisiin oikeudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana sekä luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksis-

⁴³ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 5.

⁴⁴ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 5. Lakivaliokunta kuuli Turun yliopiston prosessioikeuden professori Antti Jokelaa kuulemistilaisuudessa 2.2.2011.

⁴⁵ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 6.

ta ja valvonnasta, kun taas asianomaisissa prosessilaeissa säädettäisiin siitä, missä asioissa ehdotettavan lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista tarkoittama lupa tarvittaisiin. Lain esityksen lähtökohtana ei ollut edes ollut se, että luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet koskisivat ainoastaan niitä asioita, joiden osalta lupa tulisi kyseisen lain mukaan omata, vaan tältä osin kyseessä oli ollut kaksi erillistä asiaa. Muun muassa näiden seikkojen perusteella oikeusministeriö katsoi, ettei ehdotettua muutosta tulisi toteuttaa.⁴⁶

4.4 Muutosehdotukset liittyen valvontaan

Helsingin käräjäoikeus lausui luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaan liittyen, ettei sitä pitäisi hajauttaa, vaan valvonnan ja seuraamusten määräämisen tulisi kuulua ainoastaan perustettavalle oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle. Käräjäoikeus totesi lausunnossaan, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toiminnan seuraaminen ja ammattieettiset velvollisuudet olivat esityksessäkin järjestetty eri tavalla kuin asianajajilla, jonka vuoksi myös seuraamusten tuomitseminen olisi tullut pitää erillään. Suomen Oikeusapulakimiehet ry piti myös lausunnossaan erittäin kielteisenä sitä, että esityksessä luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonta oli alistettu Asianajajaliiton valvontalautakunnalle ja valvontayksikölle. Yhdistys katsoikin, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaelimenä tulisi olla puolueeton valtion viranomaisen ilman mitään yhteyksiä Asianajajaliittoon ja mainituk- si elimeksi olisi parhaiten sopinut perustettavaksi ehdotettu oikeudenkäyntiavustajalautakun- ta.⁴⁷

Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) katsoi, että kaikkia oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia valvova elin ei saisi olla riippuvainen Suomen Asianajajaliitosta tai muusta yksittäisen ryhmän etuja ajavasta tahosta. Eurooppalaisen Oikeusturvan Keskusliitto (EOK ry) katsoi lausunnossaan täysin välttämättömäksi, ettei asianajajaliiton suorittama valvonta ulottuisi luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin. Lakiasiantoimiston lausumassa ehdotettiin, että asianajajaliiton valvontalautakunta ja perustettavaksi ehdotettu oikeudenkäyntiavustajalautakunta asetettaisiin oikeuskanslerin alaisuudessa toimivaksi jaostoksi.⁴⁸

Lakimiesliitto ehdotti, että luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevia asioita voitaisiin käsitellä vain sellaisessa Asianajajaliiton valvontalautakunnanjaostossa, jonka jäsenenä olisi

⁴⁶ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 6-7. Lakivaliokunta kuuli kuulemistilaisuudessaan 28.1.2011 Helsingin käräjäoikeuden laamanni Eero Takkusta.

⁴⁷ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 7. Lakivaliokunta kuuli kuulemistilaisuudessaan 1.2.2011 Suomen Oikeusapulakimiehet ry:n puheenjohtajaa Lasse Lehtistä.

⁴⁸ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 7. Elinkeinoelämän Keskusliitto toimitti kirjallisen kannanottonsa lakivaliokunnalle 2.2.2011 ja Eurooppalaisen Oikeusturvan Keskusliitto lausumansa 1.2.2011.

myös luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien edustaja. Myös Turun yliopiston prosessioikeuden professori Antti Jokela viittasi lausunnossaan siihen, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien asemaa valvontalautakunnassa voitaisiin vahvistaa esitetystä siten, että lakiehdotukseen lisättäisiin virke: ”Luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevaa valvonta-asiaa käsiteltäessä puheenjohtajana on luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.”⁴⁹

Oikeusministeriö totesi edellä mainittuihin lausumiin liittyen, että vaikka luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuuksia ehdotettiin säänneltäväksi muodollisesti asianajajien ja julkisten oikeusavustajien ammattieettisiin velvollisuuksiin nähden poikkeavalla tavalla, esityksen lähtökohtana on kuitenkin ollut, että luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat velvollisia noudattamaan asiallisesti samansisältöisiä ammattieettisiä sääntöjä kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat. Näin ollen voitaisiin pitää perusteltuna pyrkimystä turvata yhdenmukaisuus ratkaisukäytännössä. Toisaalta esityksessä oli pyritty vahvistamaan myös edelleen valvontalautakunnan riippumattomuutta ja toiminnan erillisyyttä suhteessa Asianajajaliittoon. Lisäksi oikeusministeriö huomautti, että tulisi muistaa valvontalautakunnan jäsenten toimivan tuomarin vastuulla. Kuitenkin esityksen mukaan luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevien ankarimpien kurinpidollisten seuraamusten osalta päättäminen kuuluisi valvontalautakunnan sijasta oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle. Oikeusministeriö katsoi lakimiesliiton ja professori Jokelan ehdotuksiin liittyen, että vastaava järjestely voitaisiin toteuttaa siten, että luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevaa valvonta-asiaa käsiteltäessä puheenjohtajana valvontalautakunnan jaostossa toimisi aina muu kuin asianajajakuntaan kuuluva jäsen. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi lisäämällä ehdotettuun lakiin virke: ”Luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevaa valvonta-asiaa käsiteltäessä valvontalautakunnan jaostossa puhetta johtaa asianajajakuntaan kuulumaton jäsen.”⁵⁰

4.5 Muut ehdotettuun lupa- ja valvontajärjestelmään liittyvät muutosehdotukset

Professori Jokela totesi oikeudenkäyntiavustajaluetteloa koskevan ehdotuksen osalta, että esityksen mukainen luettelo täyttäisi sinänsä julkisuuden vaatimukset, mutta kattavampi informaatio voisi kuitenkin olla tarpeen oikeusapua tarvitseville. Tähän oikeusministeriö totesi lausunnossaan tärkeää olevan, että tieto oikeudenkäyntiavustajaluvan voimassaolosta olisi helposti kaikkien saatavilla. Tämän vuoksi ehdotuksessa esitettiin, että luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista pidettäisiin julkista luetteloa nimeltään oikeudenkäyntiavustajaluettelo. Oikeusapua tarvitsevalta ei puuttuisi mahdollisuuksia saada luvan saaneesta oikeudenkäyntiavustajasta myös kattavampaa informaatiota, sillä niitä voisi tiedustella oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta ja valvonta-asioista tiedot saisi puolestaan valvontalautakunnan

⁴⁹ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 8.

⁵⁰ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 8-9.

yllä pitämästä julkisesta päiväkirjasta ja julkisesta ratkaisuselosteesta. Näin ollen oikeusministeriö katsoi, että oikeudenkäyntiavustajaluetteloon tulisi edelleen merkitä ehdotetulla tavalla ainoastaan tieto luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan nimestä ja myöntämispäivästä.⁵¹

Rovaniemen hovioikeus totesi lausunnossaan terminologisena asiana, että nimi ehdotetulle laille luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista olisi laki luvan saaneista oikeudenkäyntiasiamiehistä. Yhteistermi oikeudenkäyntiasiamies olisi kattavampi nimitys, lisäksi myös oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa puhutaan oikeudenkäyntiasiamiehistä. Myös professori Jokela kiinnitti huomiota terminologiaan, mutta puolestaan luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista käytettävään ammattinimikkeeseen liittyen. Professori Jokela katsoi lausunnossaan, että ehdotetussa laissa tulisi selkeästi todeta luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien oikeus käyttää oikeudenkäyntiasiamies- sekä -avustaja-ammattinimikettä. Tämä olisi ollut Jokelan mukaan mahdollista toteuttaa esimerkiksi lisäämällä ehdotetun lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 23 §:n 1 momenttiin virke: ”Luetteloon merkitty henkilö on oikeutettu käyttämään oikeudenkäyntiavustajan ammattinimitystä.” Oikeusministeriö kuitenkin epäili Rovaniemen hovioikeuden ehdottaman muutoksen merkityksellisyyttä erityisesti oikeudenkäyntiavustajapalveluja tarvitsevien kannalta eikä pitänyt siten tarkoituksen mukaisena hovioikeuden muutosehdotuksen toteuttamista. Professori Jokelan ehdotuksen johdosta oikeusministeriö totesi, että koska ”oikeudenkäyntiasiamies” ja ”oikeudenkäyntiavustaja” ovat yleisesti käytettyjä vakiintuneita prosessioikeudentermejä, ei niitä voitu käyttää ammattinimikkeinä, ammattinimikkeiden yhtenä tunnusomaisena piirteenä ollessa, että muut kuin asianomaisen ammattinimikkeen käyttämiseen oikeutetut eivät saa niitä käyttää. Tähän nähden oikeusministeriö katsoi, ettei esitettyä muutosehdotusta tulisi toteuttaa.⁵²

4.6 Muita lakiehdotuksia koskevat muutosehdotukset

Lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista lisäksi muutoksen alla oli myös siihen liittyviä muita lakeja. Seuraavaksi eritellään asiantuntijoiden lausuntoja niihin liittyen sekä oikeusministeriön vastineet.

4.6.1 Poikkeukset yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden osalta

Helsingin hovioikeus totesi lausunnossaan, että sukulaisuuteen perustuvan oikeuden toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana pois jättäminen olisi perusteltua. Kuitenkin se katsoi, että näin tiukka rajoittaminen tulisi tulevaisuudessa aiheuttamaan ongelmia esimerkiksi

⁵¹ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 6-7.

⁵² Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 10-11.

sellaisissa tilanteissa, jossa saman perheen jäsenillä tai muilla oikeudenkäynnin asianosaisilla olisi yhteinen intressi. Hovioikeuden mukaan olisi ollut kohtuutonta, että omaa asiaansa ajava lakimies ei voisi samalla edustaa esimerkiksi myös puolisoaan tai lapsiaan. Helsingin käräjäoikeus puolestaan esitti, ettei se puolla lupajärjestelmän ulottamista satunnaiseen asianajotoimintaan. Lisäksi professori Jokela ehdotti, että oikeudenkäymiskaaren tulisi tältä osin lisätä yleislauseke, jonka mukaan tuomioistuimet voisivat asianosaisen perustellusta syystä sallia muunkin kuin asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Mainituksi yleislausekkeeksi hän ehdotti lisättäväksi omaksi uudeksi momentikseen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ään säännös, joka kuuluisi: ”Lisäksi tuomioistuin voi asianosaisen esittämän perustellusta syystä sallia muun kuin 1 momentissa mainitun henkilön toimia avustajana kyseisessä asiassa”.⁵³

Edellä selostettuihin lausuntoihin oikeusministeriö totesi, ettei niissä näyttäisi sinänsä vastustettavan ehdotusta luopua voimassa olevasta pelkkään sukulaisuuteen perustuvasta oikeudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana. Tämän sijasta lausunnoissa ehdotettiin mahdollisuutta poiketa lupajärjestelmästä erinäisissä tilanteissa. Oikeusministeriö vetosi näihin lausuntoihin vastatessaan taas järjestelmän pääsääntöön, siihen, että lupajärjestelmä toteutettaisiin yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden osalta ja kynnys tästä järjestelmästä poikkeamisille asetettaisiin varsin korkealle. Käytännössä olisi suorastaan mahdotonta pyrkiä ennakolta yksilöimään lausunnoissa tarkoitettuja poikkeustilanteita. Kysymys satunnaisesta asianajosta olisi myös hyvin vaikea määrittää, olisiko satunnainen asiamiehenä toimiminen kuukausittaista, vuosittaista vai kerran kymmenessä vuodessa tapahtuvaa. Tuomioistuinten olisi myös käytännössä mahdotonta kontrolloida tätä. Oikeusministeriö ei myöskään kannattanut professori Jokelan esittämää, perusteinaan pitkälti jo samaiset edellä mainitut perusteet.⁵⁴

4.6.2 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja oikeusapulaki

Lakimiesliitto katsoi, että ehdotetuissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:ssä ja oikeusapulain 8 §:ssä ilmenevälle luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien ja muiden oikeudenkäyntiavustajien erottelulle ei olisi ollut perusteita, sillä luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille esityksessä ehdotetut kelpoisuusehdot tekisivät heistä yhtä päteviä kuin julkiset oikeusavustajat. Näin ollen lakimiesliitto esittikin harkittavaksi sanotusta erottelusta luopumisen. Vastaavasti Suomen Oikeusapulakimiehet ry esitti, ettei enää olisi perusteita asettaa luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja asianajajia toisistaan poikkeavaan asemaan, koska luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat tulisivat ehdotuksen seurauksena julkisen val-

⁵³ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 13-15.

⁵⁴ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 13-14.

vonnan alaisiksi. Toisaalta tuomariliitto puolestaan katsoi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja oikeusapulakia tulisi muuttaa siten, ettei asianosaisen oma pyyntö voisi enää toimia erityisenä syynä määrätä hänelle muu oikeudenkäyntiavustaja kuin asianajaja tai julkinen oikeusavustaja.⁵⁵

Oikeusministeriö totesi vastineessaan, ettei tässä yhteydessä ollut tarkoitus selvittää ja tarkastella oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisen avustajan taikka oikeusapulain mukaisen yksityisen avustajan määräämisen edellytyksiä tarkemmin. Lakimiesliiton ja Suomen oikeusapulakimiehet ry:n ehdotuksiin oikeusministeriö totesi, että luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevia kelpoisuusedellytyksiä oli ehdotettu tiukennettavaksi vain vähän nykytilaan verrattuna. Siten myös luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuusvaatimuksissa olisi iso ero verrattaen asianajajien kelpoisuusvaatimuksiin niiden ollessa vaativammat. Näin ollen oikeusministeriö ei kannattanut muutoksen tekemistä esitykseen. Myöskään Tuomariliiton ehdottamaa muutosta ei pidetty relevanttina.⁵⁶

Julkiset Oikeusavustajat ry:n mukaan esityksessä ei ollut otettu huomioon oikeusapulain 8 §:n 4 momenttia ja katsoi, että kyseinen säännös saattaisi olla ristiriidassa esityksessä ehdotettuihin luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevien ammattieettisten velvollisuuksien kanssa. Selvyyden vuoksi yhdistyksen mukaan mainittua oikeusapulain säännöstä olisi tullut muuttaa seuraavasti: ”Asianajajat ja julkiset oikeusavustajat ovat velvollisia noudattamaan hyvää asianajotapaa, ja lupalakimiehet niitä ammattieettisiä ohjeita, jotka heidän osaltaan on erikseen säädettyjä”. Myös asianajajaliitto oli kiinnittänyt tähän huomiota ja ehdottikin, että oikeusapulain 8 §:n 4 momenttia ja oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain 2 luvun 6 momenttia muutettaisiin siten, että niissä viitattaisiin ehdotetun lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 8 §:n velvollisuuksiin hyvän asianajotavan sijasta.⁵⁷

Oikeusministeriö katsoi, ettei edellä mainittuja muutosehdotuksia tulisi toteuttaa. Voimassa olevassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa sekä myös oikeusapulaissa puhutaan hyvästä asianajotavasta eikä Suomen Asianajajaliiton säännöissä puhuttavasta hyvästä asianajajatastavasta. Oikeusministeriön mukaan velvollisuus noudattaa hyvää asianajotapaa koskee näin ollen nykyisinkin kaikkia yhtäältä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa tarkoitettuja puolustajia ja asianomistajien oikeudenkäyntiavustajia ja toisaalta oikeusapulaissa

⁵⁵ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 16.

⁵⁶ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 16.

⁵⁷ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 16-17. Lakivaliokunta kuuli kuulemistilaisuudessaan 1.2.2011 Julkiset Oikeusavustajat ry:n hallituksen puheenjohtajaa Harri Lindbergiä.

tarkoitettuja avustajia eli niin asianajaja, julkisia oikeusavustajia kuin myös mainittujen lakien mukaan kelpoisuusvaatimukset täyttäviä muita lakimiehiä.⁵⁸

4.7 Muita huomioita

Helsingin hallinto-oikeus kiinnitti lausunnossaan huomiota sen tärkeyteen, että luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan luvan peruuttamisesta tulisi ilmoittaa välittömästi tuomioistuimille. Vastineena tähän oikeusministeriö totesi, että kyseisestä seikasta oli huolehdittu hallituksen esityksessä, sillä ehdotetun lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 28 §:n 3 momentin mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on toimitettava ilmoitus päätöksestä, jolla luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa on peruutettu, yleisille tuomioistuimille, yleisille hallintotuomioistuimille, työtuomioistuimelle sekä markkinaoikeudelle.⁵⁹

Oikeusministeriön työryhmän puheenjohtajana toiminut oikeusneuvos Rajalahti kiinnitti myös lausunnossaan huomiota lakien voimaantuloajankohtaan vuoden 2013 alusta lähtien ja totesi, että muutokset olisi tullut pyrkiä saamaan voimaan niin nopeasti kuin mahdollista, mielellään ehdotettua aikaisemmin. Myös KKO sekä erikseen professori Hidén esittivät, ettei uudistuksen toimeenpanoa tulisi lykätä yhtään sen enempää kuin olisi välttämätöntä. Oikeusministeriö kuitenkin katsoi, että ehdotus lakien voimaantulosta vuoden 2013 olisi perusteltua uuden järjestelmän käynnistämisen ja muiden täytäntöönpanotoimien vaatiman ajan vuoksi sillä ennen lakien voimaan tuloa olisi tarpeen vielä valmistella ja antaa valtioneuvoston asetus oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa koskevista tarkemmista säännöksistä, asettaa oikeudenkäyntiavustajalautakunta, päättää muun muassa lautakunnan sijainnista sekä luoda tietojärjestelmä oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa varten. Tietojärjestelmään liittyen huomioida täytyi, että siitä tulisi aiheutumaan noin 50 000 euron kustannukset. Näiden kustannusten rahoittaminen oli mahdollista vasta vuoden 2012 kehyksestä.⁶⁰

Perussuomalaisten kansanedustaja Pirkko Ruohonen-Lerner jätti 18.2.2011 päivätyyn vastalauseensa lakivaliokunnan mietintöön 40/2010 vp. Perusteluinaan vastalauseelleen Ruohonen-Lerner esitti, ettei hallituksen esityksen mukainen Suomen Asianajajaliiton valvontayksikölle ja valvontalautakunnalle esitetty valvonta- ja kurinpitotoimivalta luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvojana vastaisi puolueettoman ja riippumattoman viranomaisvalvonnan

⁵⁸ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 17.

⁵⁹ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 18.

⁶⁰ Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 19. Lakivaliokunta kuuli kuulemistilaisuudessaan 27.1.2011 oikeusministeriön työryhmän puheenjohtajana toiminutta oikeusneuvos Hannu Rajalahtea sekä 2.2.2011 professori Hidéniä. Korkein oikeus toimitti kirjallisen lausuntonsa lakivaliokunnalle 28.1.2011.

vaatimuksia. Ei olisi asianmukaista eikä puolueettoman ja riippumattoman valvonnan vaatimuksia täyttävää, että kilpailevan ryhmän etujärjestön elin valvoisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Ruohonen-Lerner muistutti vastalauseensa perusteluissa, että perustuslain 21 §:n 1 momentti edellyttää lainkäyttöelinten olevan riippumattomia. Luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin nähden valvontaelin olisi lainkäyttöelin, joten siltä tulisi edellyttää riippumattomuutta. Tämä ei kuitenkaan toteutuisi jos Suomen Asianajajaliiton valvontayksikkö ja valvontalautakunta olisivat luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvojina. Näin ollen niitä ei Ruohonen-Lernerin mukaan olisikaan tullut määrätä luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaelimeksi vaan vastalauseessaan esittikin valvontaelimeksi ainoastaan oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa. Myöskään valtionaloudellisesti ehdotetusta ei aiheutuisi lisäkustannuksia, sillä Suomen Asianajajaliiton sijasta valvontamaksut suoritettaisiin oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle ja niiden tuotto riittäisi lautakunnalle valvonnasta aiheutuviin menoihin.⁶¹

4.8 Eduskunnan täysistuntokäsittely

23.2.2011 mietintö pantiin eduskunnan täysistunnossa pöydälle 24.2.2011 pidettävään täysistuntoon. Valiokunnan mietintöön oli annettu vastalause ja eduskunta äänesti ensimmäisellä käsittelykerralla siitä kumpi, valiokunnan mietintö vaiko vastalause, otettaisiin käsittelyn pohjaksi. Äänestyksessä eduskunta hyväksyi käsittelyn pohjaksi valiokunnan ehdotuksen. Toinen käsittely järjestettiin 1.3.2011 ja tuolloin eduskunta hyväksyi ensimmäisessä käsittelyssä päätetyn. Eduskunta antoi vastauksensa (EV 337/2010 vp) hallitukselle 10.6.2011. Vastauksessa hallituksen esityksen pohjalta hyväksyttiin muutettuna laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Muuttamattomina hyväksyttiin lainmuutokset asianajajista annettuun lakiin, valtion oikeusaputoimistoista annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin, oikeusapulakiin, lastensuojelulakiin ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annettuun lakiin. Valiokunnan ehdotuksen pohjalta hyväksyttiin muutokset riitaasioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin, vankeuslakiin, tutkintavankeuslakiin ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin.⁶²

4.9 Pohdintaa

Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuutta ja valvontaa käsiteltiin oikeusministeriön asettaman työryhmän toimesta. Työryhmän puheenjohtajana toimi oikeusneuvos Hannu Rajalahti. Rajalahti tunsu jo tuolloin asianajajaorganisaation sekä asianajajiin liittyvän valvonnan hyvin, sillä hän oli toiminut vuosien 2004 ja 2011 välisen ajan Suomen Asianajajaliiton jäsenenä eli ehti-

⁶¹ LaVM 40/2010 vp, 13.

⁶² Eduskunta 2016, kohta Valtiopäiväasioiden ja -asiakirjojen haku. HE 318/2010 vp.

nyt toimia siellä vuosia työryhmän mietinnön oikeusministeriölle 25.9.2009 luovuttamista ennen. Työryhmä kuuli käsittelyn aikana eri asiantuntijatahoja. Tällaiset asiantuntijatahojen kuulemiset ovat tarpeellisia, niiden tuodessa käsiteltävien asioiden näkökulmiin laajuutta.⁶³

Lakivaliokunnan toimesta kuultiin hallituksen esityksen johdosta asiantuntijajoukkoa, jolloin kyseiset asiantuntijatahot pääsivät vielä tuomaan esille kantansa. Asiantuntija joukossa oli osittain samoja tahoja, joita oli aikaisemmin kuultu jo oikeusministeriön työryhmän toimesta ja joilla näin ollen oli vielä kerran mahdollisuus vaikuttaa työstettävänä olevaan asiaan⁶⁴. Oikeusministeriö laati myös vastineen jokaiseen eriävää mielipidettä osoittavaan asiantuntijan lausuntoon, jossa se perusteli työryhmänsä kantaa⁶⁵.

Vaikka lainvalmistelu ja esityöt ovatkin olleet perusteelliset, joitain tarkistustarpeita on voimaan astuneessa laissa jälkikäteen havaittu. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan havaitsemista tarkistamistarpeista kerrotaan tässä työssä jäljempänä luvussa 10⁶⁶. Lainvalmistelun ja esitöiden aikana ei ehdotettu mitään erityistä nimikettä luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on nimikkeeksi monisanaisena kankea.⁶⁷ Käytännössä tähän mennessä luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille ei ole muodostunut mitään lyhempää ja toimivampaa nimitystä taikka lyhennettä. Näitä kuitenkin aika ajoin tiedustellaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnalta, joten jonkinlaista kysyntää ja tarvetta niille on esiintynyt.

5 Oikeusprosessi ja oikeudenkäyntiavustaminen

Järjestäytyneestä yhteiskunnasta tulee löytyä lainrikkoojia varten ja laintulkintaongelmista johtuen auktoritatiiviseksi organisoitu ratkaisumenettely, jossa tutkitaan myös tarvittaessa tosiasiakysymys näyttöön eli todisteluun pohjautuen. Ei voida vain hyväuskoisesti jäädä vapaaehtoisen lainkuuliaisuuden ja sovinnonhalun varaan.⁶⁸

Oikeudenkäynti tarvitaan asiassa, jonka ratkaiseminen edellyttää puolueetonta auktoritatiivista ratkaisumenettelyä, joka edellyttää todistelua (asianosaisten kuuleminen) ja, jossa tämän tutkinnan perusteella tulee antaa tuomio.⁶⁹

⁶³ Korkein oikeus 2015, kohta Hannu Rajalahti.

⁶⁴ Ks. Mietintöjä ja lausuntoja 55/2010.

⁶⁵ Ks. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17.

⁶⁶ Ks. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan havaitsemat tarkistustarpeet lakiin, luvussa 10 sivulla 64.

⁶⁷ Ks. Launiala 2015, 3.

⁶⁸ Havansi 2007, 3.

⁶⁹ Havansi 2007, 3-4.

Oikeusprosessi koostuvat erilaisista perusvaiheista, joita ovat muun muassa valmisteleva tutkinta, rikos-, riita- ja hallintolainkäyttöasioiden varsinainen ratkaisututkinta eli oikeudenkäynti sekä pakkotäytäntö. Julkivallan on huolehdittava siitä, että oikeusturvaa tarvitsevilla on todellinen mahdollisuus oikeudenkäyntisuojaan saantiin, joka tarkoittaa sitä, ettei tuomioistuimeen pääsyä saa estää eikä asian lopputulos siellä saa jäädä riippumaan asianosaisen varakkuudesta, henkilön omasta henkilökohtaisesta kyvystä selviytyä oikeudenkäynnistä taikka muista vastaavista syistä.⁷⁰ Oikeus oikeudenkäyntiin on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruslähtökohta⁷¹.

Tuomioistuimeen joutuvien on käytännössä ainakin vaativimmissa asioissa syytä turvautua lainoppineeseen apuun. Vähävaraisilla henkilöillä on oikeus maksuttomaan oikeudenkäyntiin ja oikeusapuun.⁷²

5.1 Oikeudenkäyntiasiamies ja -avustaja

Oikeudenkäyntiasiamies tarkoittaa henkilöä, joka edustaa toimeksiannon perusteella asianosaista oikeudenkäynnissä. Jos asianosainen on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti paikalle oikeuden istuntoon, hänen on saavuttava tällöin itse. Henkilökohtaisesti tuomioistuimeen saapuneella saa olla oikeudenkäyntiavustaja.⁷³

Sellainen asianosaisen edustaja, jonka puhevalta asianosaisen puolesta perustuu lakiin, tulee erottaa oikeudenkäyntiasiamiehestä ja -avustajasta. Luonnollinen henkilö edustaa itseään, paitsi jos prosessin kohde kuuluu hänelle määrätyn edunvalvojan toimivaltaan.⁷⁴

Oikeudellisten palvelujen tehtävänä on huolehtia oikeusturvan toteutumisesta eli siitä, että heidän avullaan yhteiskunnan jäsenillä on mahdollisuus toteuttaa yhteiskunnan heille takamat oikeudet. Oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat eivät voi kuitenkaan toimia ainoastaan asiakkaidensa oikeuksien toteuttamiseksi, vaan heidän tulee toimia myös koko oikeusjärjestyksen toimivuuden hyväksi.⁷⁵

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:ssä säädetään tuomioistuimen oikeudesta evätä asiamiehellä tai avustajalta esiintymisoikeuden jossakin tietyissä asiassa taikka kyseisessä tuomioistuimessa. Esiintymisoikeus voidaan evätä korkeintaan kolmeksi vuodeksi, mikäli asiamies tai

⁷⁰ Havansi 2007, 4.

⁷¹ Ervo 2008, 21.

⁷² Jokela 2005, 63.

⁷³ Linna 2012, 31.

⁷⁴ Linna 201, 31.

⁷⁵ HE 318/2010 vp, 4.

avustaja osoittautuu epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi taikka muuten sopimattomaksi tehtävään.⁷⁶

5.2 Asianajajat

Asianajaja on lakimies, joka on hyväksytty Suomen asianajajaliiton jäseneksi. Asianajajaliiton sääntöjen mukaan jäseneksi voidaan ottaa asianajajista annetussa laissa ja liiton säännöissä määrätyt kelpoisuusehdot täyttävä henkilö. Kelpoisuusvaatimuksissa on kyse jäseneksi hakevan ikävaatimuksesta, oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon suorittamisesta, riittävästä taidosta ja käytännön kokemuksesta, erillisen asianajajatutkinnon suorittamisesta, tunnetusta rehellisyydestä, sopivuudesta asianajajan toimeen, täysivaltaisuudesta ja ammatillisesta itsenäisyydestä.⁷⁷

lältään hakijan tulee olla 25 vuotta täyttänyt ja koulutusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto. Näiden tutkintojen suorittaminen voidaan korvata oikeustieteellisen tutkinnon suorittamisella ulkomailla, jos hakija on lisäksi saanut ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun lain (1093/2007) tai ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain (531/1986) mukaisen Opetushallituksen päätöksen kelpoisuudesta oikeustieteen kandidaatin tai oikeustieteen maisterin tutkintoa edellyttävään tehtävään ja suorittanut mahdolliset päätöksessä mainitut lisävaatimukset.⁷⁸

Vaaditun taidon ja käytännöllisen kokemuksen osalta edellytykset täyttyvät, kun hakija on toiminut lakimiestutkinnon suoritettuaan neljä vuotta lakimiestehtävissä ja niistä kaksi vuotta asianajoalalla sekä suorittanut asianajajatutkinnon tai suorittanut asianajaja toimen harjoittamisen ammattipätevyyden muussa Euroopan unionin jäsenvaltiossa ja merkitty etabloitumisdirektiivin (98/5/EY)⁷⁹ mukaisesti EU-luetteloon sekä harjoittanut kolmen vuoden ajan asianajointia Suomessa.⁸⁰

⁷⁶ Ks. Vuorenperä 2009, 22.

⁷⁷ Suomen Asianajajaliitto 2016, kohta Asianajajaliiton jäsenyyttä.

⁷⁸ Suomen asianajajaliitto 2016, kohta Asianajajaliiton jäsenedellytykset.

⁷⁹ Euroopan oikeudellinen verkosto 2016, kohta oikeusalan ammatit. Etabloitumisdirektiivi on direktiivi, joka helpottaa asianajajan ammatin pysyvää harjoittamista muussa kuin siinä Euroopan unionin jäsen valtiossa, jossa ammatillinen pätevyys on hankittu. Direktiivin ansiosta toisessa jäsenvaltiossa ammatillisen pätevyytensä hankkinut asianajaja voi harjoittaa pysyvästi asianajajantointia toisessa jäsenvaltiossa alkuperäistä ammattinimikettään käyttäen. Samoin direktiivi mahdollistaa sen, että toisessa jäsenvaltiossa ammattipätevyytensä hankkinut asianajaja voi saada toisen jäsenvaltion asianajajan ammattinimikkeen suorittamatta soveltuvuuskoetta.

⁸⁰ Suomen Asianajajaliitto 2016, kohta Asianajajaliiton jäsenyyttä.

Asianajajan on myös oltava rehelliseksi tunnettu sekä myös muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan toimea⁸¹. Tämä sopivuusvaatimus on rinnastettavissa valtionvirkaan nimitettävältä vaadittavaan sopivuuteen. Jäsenhakemuksen hylkääminen asianajajaliiton hallituksen ratkaisukäytännössä on perustunut hakijan psyykkisiin vaikeuksiin taikka alkoholin tai huumeiden väärinkäyttöön. Lisäksi myös hakijan taloudelliset olosuhteet, lähinnä ylivelkaisuus, ovat johtaneet jäsenhakemuksen hylkäämiseen.⁸²

Asianajajan tulee noudattaa hyvää asianajajatapaa sekä hyvää asianajotapaa, jotka eroavat toisistaan merkityksellisesti. Hyvä asianajajatapa koskee sitä, miten asianajajan tulee toimia ja käyttäytyä. Näin ollen kyse on yksilöllisestä henkilöstä, kun taas asianajotapa viittaa työhön ja tehtävään eli siihen kuinka lakimiehen tulee hoitaa saamansa tehtävä. Ero näiden kahden termin välillä on siinä, että asianajajan on noudatettava hyvää asianajajatapaa kokoajan mukaan lukien vapaa-aika. Näin ollen vapaa-ajalla sattuneet sellaiset asiat, joita ei voida katsoa hyvän asianajajatavan mukaisiksi voivat johtaa kurinpitotoimiin.⁸³

5.3 Julkiset oikeusavustajat

Vuonna 1998 Suomeen perustettiin oikeusapu-uudistuksen yhteydessä 67 valtionhallinnollisesti itsenäistä oikeusaputoimistoa. Julkisesta oikeusavusta säädetään oikeusapulaisissa 257/2002 sekä laissa valtion oikeusaputoimistoista 258/2002. Oikeusapua voidaan antaa henkilöille, jotka eivät taloudellisen tilanteensa vuoksi kykenisi kokonaisuudessaan vastaamaan tarvitsemansa oikeusavun kustannuksista. Oikeusapua antavat aikaisemmin mainituissa oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat ja yksityiset lakimiehet.⁸⁴

5.4 Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 3 §:ssä säädetään oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta, joka myöntää lupia oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille harjoittaa ammattiaan. Sellaista oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa, jolle oikeudenkäyntiavustajalautakunta on myöntänyt luvan, kutsutaan luvan saaneeksi oikeudenkäyntiavustajaksi. Seuraavassa selvitetään tarkemmin tilannetta ennen lainsäädäntömuutosta koskien luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia sekä luvanvaraistamisen jälkeistä nykytilaa.

⁸¹ Asianajajaliitto 2016, kohta Asianajajaliiton jäsenedellytykset.

⁸² HE 318/2010 vp, 5.

⁸³ Fredman 2013, 149.

⁸⁴ Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17, 21.

5.4.1 Ennen oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toiminnan luvanvaraistamista

Vuonna 2002 toteutettiin oikeudenkäymiskaaren 15 pykälän 2 momentin muutos, jonka johdosta oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusedellytykseksi tuli eräin poikkeuksin oikeustieteellinen loppututkinto. Tätä ennen maallikkokin oli voinut ajaa toisen asiaa tuomioistuimessa, joskin tämä oli varsin harvinaista. Vuoden 2002 järjestelmän mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana sai toimia, jollei muussa laissa toisin säädetty, ainoastaan asianajaja (Suomen Asianajajaliiton jäsen) tai muu oikeustieteen kandidaatin (nykyään oikeustieteen maisterin) tutkinnon suorittanut rehellinen ja muutoin siihen toimeen sopiva sekä kykenevä henkilö, joka ei ollut konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei oltu rajoitettu.⁸⁵

Oikeudenkäyntiin liittyviä oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajapalveluja tarjosivat useat eri palveluntarjoajat: asianajajat, julkiset oikeudenkäyntiavustajat, lakiasiantoimistoissa työskentelevät sekä yritysten ja yhteisöjen palveluksessa olevat lakimiehet. Ennen lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista voimaan tuloa kyseisten palveluiden tarjonta Suomessa oli suhteellisen vapaata, sillä Suomessa ei ole ollut voimassa asianajajakakkoa eikä myöskään asianajajamonopolia. Asianajajakolla tarkoitetaan, ettei oikeudenkäynnin asianosainen saisi itse ajaa asioitaan tuomioistuimissa, vaan hänen olisi pakko ottaa asiaansa hoitamaan asianajaja. Laajemmin voidaan puhua avustajakakosta, jolloin asianosaisen olisi käytettävä avustajaa, mutta tämän ei tarvitsisi olla asianajaja.⁸⁶

Oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajapalveluntarjoajien valvonta oli riippuvaista siitä, miltä palveluntarjoajataholta palvelu oli hankittu. Palveluntarjoajilla ei myöskään ollut yhteisiä ammatillisia ohjeita tai määräyksiä, jotka olisivat säännelleet palveluntarjoajien toimintaa. Oikeudenkäymiskaassa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa, oikeusapulaissa, valtion oikeusaputoimistoista annetussa laissa, asianajajista annetussa laissa sekä asianajajaliiton antamissa ohjeissa on kuitenkin ollut hajanaisia säännöksiä siitä, miten oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan on hoidettava hänelle annettuja toimeksiantoja. Oikeudenkäymiskaassa säädetty oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa koskevat kelpoisuusehdot ovat luonteeltaan ehdottomia ja tuomioistuinten oli kuitenkin viranpuolesta valvottava, että asianmieheksi tai avustajaksi ilmoittautunut henkilö täytti nuo kelpoisuusehdot.⁸⁷

Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien velvollisuuksissa ja valvonnassa oli olennaisia eroja riippuen siitä, oliko asiamies asianajaja, julkinen oikeusavustaja vai jokin muu lakimies. Asianajajat ja julkiset oikeusavustajat olivat jo tuolloin velvollisia noudattamaan ammattieettistä säännöstöä eli hyvää asianajajatapaa, joka asetti asianajajille ja julkisille oikeusavustajille

⁸⁵ Frände ym. 2012, 447-448.

⁸⁶ HE 318/2010 vp, 4.

⁸⁷ HE 318/2010 vp, 9-10.

tuolloista lainsäädäntöä pidemmälle meneviä velvollisuuksia. Oikeudenkäynneissä saattoi olla vastapuolilla avustajat, joiden velvollisuudet olivat tyystin erilaiset. Toinen oli velvollinen toimimaan ammattieettisten sääntöjen mukaan, kun taas toista nämä säännöt eivät koskeneet. Tästä saattoi aiheutua toiminnan laatutason vaihtelun lisäksi myös suoranaisia ongelmia. Erilaiset laatuvaatimukset myös vääristivät kilpailua. Lisäksi myös oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien valvonta riippui siitä, olivatko he asianajajia, julkisia oikeusavustajia vaiko muita lakimiehiä. Asianajajat ja julkiset oikeusavustajat olivat Suomen asianajajaliiton ja oikeuskanslerin valvonnan alaisia, mutta muita lakiasiainpalvelujen tarjoajia tämä ei koskenut. Muita lakimiehiä koski lähinnä ainoastaan asioita käsittelevien tuomioistuinten suorittama valvonta, jonka johdosta tuomioistuin pystyi jo tuolloin antamaan lähestymiskiellon. Ainoastaan tuomioistuinten suorittama valvonta oli kuitenkin varsin hajanaista ja tehotonta.⁸⁸

5.4.2 Asiamiesten ja avustajien toiminnan luvanvaraistaminen

Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toiminta muuttui Suomessa luvanvaraiseksi vuoden 2013 alusta, jolloin laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011) astui voimaan yhdessä eräiden siihen liittyvien lainmuutosten kanssa. Tämän johdosta yleisissä tuomioistuimissa saa tietysin poikkeuksin enää toimia vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.⁸⁹ Oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkoituksena on taata alan toiminnalle tietty laatutaso asianosaisen oikeusturvan sekä asianmukaisen oikeushoidon toteutumiseksi.⁹⁰

Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävän luvanvaraiseksi säätämällä muodostuu muille asiamiehille ja -avustajille, kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille, kokonaan uusi järjestelmä. Tämän järjestelmän lähtökohtina on, että kaikki oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat ovat velvollisia noudattamaan asiallisesti samansisältöisiä ammattieettisiä sääntöjä kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat, kaikki asiamiehet ja avustajat ovat kattavan valvonnan piirissä ja ovat myös lähtökohtaisesti samojen kurinpidollisten seuraamusten piirissä kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat. Kuitenkin niin, että henkilön toiminta voidaan tarvittaessa yleisesti päättää.⁹¹

Lupajärjestelmässä voidaan ennen oikeudenkäyntiavustajaluvan myöntämistä kontrolloida kelpoisuusehtojen täyttymistä ja toisaalta jo myönnetty lupa voidaan tarvittaessa peruuttaa.

⁸⁸ HE 318/2010 vp, 15.

⁸⁹ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tiedote.

⁹⁰ Oikeusministeriön asettamispäätös 16.5.2008. Oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkistaminen.

⁹¹ HE 318/2010 vp, 17.

Lupaan oli myös yksinkertaista liittää velvollisuus ammattieettisten sääntöjen noudattamiseen ja velvollisuuksien valvontaan.⁹²

Kuitenkin, toisin kuin asianajajia, luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ei koske hyvän asianajajataavan vaan ainoastaan hyvän asianajotavan noudattaminen. Hyvä asianajotapa koskee oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa vain silloin, kun hän hoitaa oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää taikka tehtävää, jonka hän on saanut tuomioistuimen määräyksen perusteella tai johon hänet on määrätty oikeusapulaissa tarkoitetuksi avustajaksi.⁹³

Uusien säännösten mukaan lähtökohtana on, että oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana saa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Näin ollen asianajajamonopolia ei Suomessa ole.⁹⁴

5.4.3 Luvanvaraisuuden laajuus

Lupajärjestelmä on yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa lähtökohtaisesti yleinen. Lupajärjestelmä koskee kaikkia yleisiä tuomioistuimia ja niissä käsiteltäviä asiaryhmiä, jollei jonkin asiaryhmän osalta ole toisin säädetty. Merkitystä ei ole sillä onko henkilön toiminta ammattimaista tai satunnaista, sillä myös yksittäinen asia on hoidettava ammattitaitoisesti. Lupajärjestelmän ulkopuolelle rajataan asianosaiseen työ- tai virkasuhteessa olevat oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat sekä työmarkkinajärjestöjen palveluksessa olevat lakimiehet.⁹⁵

Oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevat kelpoisuusehdot tulivat sovellettaviksi paitsi yleisissä tuomioistuimissa riita-, rikos- ja hakemusasioissa, myös erityistuomioistuimista työtuomioistuimessa (työtuomioistuimesta annetun lain (646/1974) 38 §) sekä markkinaoikeudessa eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelyssä annetussa laissa tarkoitetuissa asioissa (markkinaoikeudesta annetun lain 16 §:n 3 momentti). Lisäksi kelpoisuusehdot koskevat myös esitutkintaa (esitutkintalaki). Esitutkintalain 45 §:n 3 momentin perusteella avustajan kelpoisuuden yksittäistapauksessa ratkaisee edelleen tutkinnanjohtaja.⁹⁶

Työ- ja virkasuhteessa olevan oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan lupajärjestelmän ulkopuolelle jättäminen on perusteltua muun muassa siksi, että työntekijä on joka tapauksessa työnantajan valvonnan alainen ja työnantaja on vastuussa työntekijänsä mahdollisesti aiheuttamasta vahingosta. Kuitenkaan kumpaakaan näistä perusteista ei voida välttämättä soveltaa

⁹² HE 318/2010 vp, 17.

⁹³ Fredman 2013, 149.

⁹⁴ Linna 2012, 32.

⁹⁵ LaVM 40/2010 vp, 6.

⁹⁶ HE 318/2010 vp, 54-55.

kaikkiin eri yritysryhmittymiin. Tämän vuoksi konsernilakimiehiä ei voida asiallisesti samaistaa työ- ja virkasuhteessa oleviin asiamiehiin ja a-avustajiin ja heitä koskevaan poikkeukseen. Samassa konsernissa tai yritysryhmässä työskenteleviä ei voida yksiselitteisesti jättää lupajärjestelmän ulkopuolelle poikkeuksena, siihen liittyisi myös käytännön ongelmia sillä edes osakeyhtiölain (624/2006) mukaisen konserniaseman määrittely ei aina ole yksinkertaista.⁹⁷

Toinen poikkeus siihen pääsääntöön, että vain mainitut kolme lakimiesryhmää (asianajajat, julkiset oikeusavustajat ja luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat) saavat esiintyä oikeudenkäynneissä perustuu asian laatuun, tarkemmin sen vaativuuteen. Jos käsillä on niin sanottu suppean haastehakemuksen asia eli summaarinen riita-asia tai riidaton hakemusasia tai maa-oikeusasia, muutkin kuin edellä mainitut henkilöt kelpaavat oikeudenkäyntiasiamiehiksi ja -avustajiksi. Edellytyksinä ovat ainoastaan, että kyseessä on rehellinen sekä tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Syynä näihin lievempiin rajoituksiin on, että mainitut asiat ovat oikeudelliselta vaatimustasoltaan suhteellisen helppoja. Käytännössä suurinta asiaryhmää, summaarisiin riita-asioihin kuuluvia riidattomia velkomusasioita, hoitavat perimistoimistojen toimihenkilöt. Kuitenkin jos asia riitautuu vastaajan vastustettua kannetta, tällöin vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on kelpoinen hoitamaan asian jatkokäsittelyn.⁹⁸ Kuitenkin asiaa käsittelevä tuomioistuin arvioi aina viime kädessä sen tarvitseeko avustaja esimerkiksi oikeudenkäyntiavustajaluvan avustaakseen kyseisessä asiassa⁹⁹.

Tuomioistuin saa kieltää asiamiestä tai avustajaa siinä asiassa, jossa hän osoittautuu epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi tai sopimattomaksi. Vakavassa tapauksessa voi tuomioistuin antaa avustajalle enintään kolmen vuoden esiintymiskiellon kyseiseen tuomioistuimeen.¹⁰⁰

Lakimuutoksen mukana pelkästä sukulaissuhteeseen perustuvasta oikeudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana luovutaan. Lähisukulaista tai aviopuolisoa koskevaa poikkeusta ei ole enää nyky-yhteiskunnassa tarpeen säilyttää. Lähisukulainen ei voi enää ilman säädettyä lupaa toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, vaikka hän olisi lakimies.¹⁰¹

Lupajärjestelmä otettiin käyttöön myös hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävissä lasten suojeluasioissa. Lasten huostaanotoissa ja muissa lastensuojelua koskevissa asioissa oikeusturvavaatimukset ovat korostuneita. Kyseisten asioiden laatu

⁹⁷ LaVM 40/2010 vp, 6.

⁹⁸ Linna 2012, 32-33.

⁹⁹ HE 310/2010 vp, 10

¹⁰⁰ Linna 2012, 33.

¹⁰¹ LaVM 40/2010 vp, 6.

edellyttää asianosaisten asiamiehiltä ja avustajilta oikeudellista ammattitaitoa ja ammattieettistä toimintaa.¹⁰²

Suomessa ei ole voimassa asiamiespakkoa eli velvollisuutta käyttää asiamiestä, vaan jokainen saa edustaa itseään tuomioistuimessa. Ainoat poikkeukset tästä ovat tuomiovirhekantelu ja tuomionpurku korkeimmassa oikeudessa. Näissä kahdessa ylimääräisen muutoksenhaun menettelyssä kantelijan on käytettävä asiamiestä tai avustajaa.¹⁰³

Luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia valvovat oikeudenkäyntiavustajalautakunta, Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimiva valvontalautakunta sekä valtioneuvoston oikeuskansleri. Valvonta koskee ainoastaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan toimintaa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävässä, tuomioistuimen määräykseen perustuvassa tehtävässä ja oikeusapulaissa tarkoitetun avustajan tehtävässä.¹⁰⁴ Tarkemmin tässä työssä luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaan perehdytään luvussa 6.12, luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettuun lakiin perehtymisen yhteydessä.¹⁰⁵

5.4.4 Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja nimikkeenä

Laissa omaksuttu nimike luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on saanut osakseen arvostelua. Sitä on pidetty monisanaisena kankeana käyttää eikä siten kielellisesti onnistuneena. Lisäksi sitä on pidetty osittain harhaanjohtavana, koska luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on oikeutettu toimimaan myös oikeudenkäyntiasiamiehenä, toisin kuin käytössä olevasta käsitteestä itsestään voisi päätellä. Lakimiesten ammattikielessä ja myös oikeustieteellisessä kirjallisuudessa käytetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ajoittain ilmaisua lupalakimiehet. Kyseiselläkin käsitteellä on kuitenkin omat rasisiteensa, koska sen lupa -etuliite luo mielikuvan lakimiehen työtehtävien liittyvän ensisijaisesti erityyppisten hallinnollisten lupien hakemiseen, viimeisteleminen tai myöntämiseen.¹⁰⁶

Osa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista on perustanut yhdistyksen Auktorisoituneet Lakimiehet - Auktoriserande Jurister - Authorized Attorneys at Law ry. Yhdistyksen sääntöjen mukaan sen on tarkoitus muun muassa valvoa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien etuja, edistää jäsentensä välistä yhteistoimintaa sekä parantaa yhteisiä toimintaedellytyksiä alalla niin valtakunnallisesti kuin Euroopan unionin alueella ja muualla. Yhdistyksen jäseneksi voidaan ottaa henkilö, jolla on oikeudenkäyntiavustajan lupa voimassa ja joka hyväksyy yhdistyksen tarkoituksen. Yhdistys on myös rekisteröinyt tavaramerkin Auktorisoitu Lakimies (AL) -

¹⁰² LaVM 40/2010 vp, 7.

¹⁰³ Linna 2012, 31.

¹⁰⁴ LaVM 40/2010 vp, 5.

¹⁰⁵ Ks. Valvonta, luvussa 6.12 sivulla 44.

¹⁰⁶ Launiala 2015, 2.

Auktorisoitu Lakiasiaintoimisto (ALT).¹⁰⁷ Tässä työssä pidättäydytään kuitenkin omaksumassa nimikekäsitteessä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Lakia luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ei ole vielä käännetty englannin kielelle. Vuonna 2001 valmistuneessa tuomioistuinsanastossa, joka on valtioneuvoston kielitoimiston mukaan päivityksen alla, ei löydy termiä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Kuitenkin sanastosta löytyy oikeudenkäyntiavustaja sekä -asiamies, joiden kummankin englanninkielisenä vastineena on mainittu olevan attorney.¹⁰⁸ Lisäksi oikeusapulain englanninkielisestä käännöksestä Legal Aid Act (257/2002) termi luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja jo löytyy, käännettynä licensed attorney.

Suomen Asianajajaliitto ja Auktorisoituneet Lakimiehet ry, ovat ajautuneet englanninkielisen käännöksen osalta nimikiistaan, jossa asianajajaliiton mukaan varsinkin auktorisoituneiden lakimiesten englanninkielinen nimitys, ”Authorizes Attorneys at Law”, viittaava liikaa asianajajien ammattinimikkeen englanninkieliseen käännökseen ”Attorneys at Law”. Kyseinen riita-asia on laitettu vireille Suomen Asianajajaliiton toimesta Helsingin kärjäoikeudessa 10. joulukuuta 2015.¹⁰⁹

5.5 Muut lakimiehet

Ennen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain voimaantuloa lakimiehet, jotka eivät halunneet taikka pystyneet kuulumaan Suomen Asianajajaliittoon, tarjosivat palveluitaan lakiasiaintoimistoista. Niiden palvelut olivat samankaltaisia kuin asianajotoimistojen ja asianajajien tarjoamat palvelut. Lainsäädännössä ei ollut määritelty lakiasiaintoimistojen omistajille tai niissä työskenteleville lakimiehille erityisiä kelpoisuusehtoja. Kuitenkin markkinatuomioistuimen päätöksillä oli tosiasiallisesti osittain rajoitettu oikeudellisten palvelujen tarjoamista lakiasiaintoimistoissa siten, että henkilöitä joilta uupui oikeustieteellinen tutkinto, oli kielletty markkinoimasta elinkeinotoimintaansa ilmaisuilla ”lakiasiaintoimisto” tai yleisviittauksella ”lakiasiat”. Lisäksi kuluttaja-asiamies oli katsonut, ettei esimerkiksi oikeustieteen ylioppilas tai varanotaari voinut markkinoida itseään lakimiehenä.¹¹⁰ Nykyisin tässä tarkoitettut lakimiehet voivat antaa oikeudellisia palveluja muissa kuin kyseisessä laissa tarkoitetuissa asioissa ja heitä velvoittavat Suomen Lakimiesliiton vahvistamat eettiset ohjeet, joita lakimiehen tulee noudattaa asian käsittelyssä.¹¹¹

¹⁰⁷ Launiala 2015, 3-4.

¹⁰⁸ Tuomioistuinsanasto 2001, 91-92.

¹⁰⁹ Helsingin Sanomat. Kotimaa. Asianajajaliiton ja kilpailevan lakimiesyhdistyksen nimikiista oikeuteen.

¹¹⁰ HE 318/2010 vp, 6.

¹¹¹ Suomen lakimiesliitto 2016, kohta Julkaisut.

Oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina toimivat myös erilaisten liikeyritysten palveluksessa olevat lakimiehet. Esimerkkinä tällaisista lakimiehistä voidaan mainita vakuutuslaitosten palveluksessa olevat lakimiehet, jotka hoitavat usein vakuutuslaitoksen myöntämiin vakuutuksiin perustuvia riita-asioita vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan välillä.¹¹²

6 Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista

Laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011) säädetään muista kuin asianajajista ja julkisista oikeusavustajista toimivista oikeudenkäyntiasiamiehistä ja -avustajista.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 §:ssä säädetään siten, että oikeudenkäyntiavustajaluvan myöntämisen edellytyksenä on, että hakija on suorittanut Suomessa muun oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon. Mikäli hakija on suorittanut vastaavan tutkinnon ulkomailta, se tulee olla tunnustettu Suomessa sen mukaan kuin erikseen säädetään. Käytännössä ulkomailla suoritetun vastaavan tutkinnon tulee olla opetushallituksen päätöksellä rinnastettu oikeustieteen kandidaatin tutkintoon ja tuottanut kelpoisuuden toimia virassa tai tehtävässä, jonka edellytyksenä on oikeustieteen maisterin tutkinto.

Hakijan tulee lupaa hakiessaan esittää oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle tutkintonsa tuottamasta kelpoisuudesta asianmukainen Opetushallituksen päätös. Tämän Opetushallituksen päätöksen tulee olla niin sanotusti lopullinen päätös. Jos Opetushallitus on asettanut hakijalle ammattipätevyyspäätöksessään vaatimuksen korvaavien toimenpiteiden suorittamisesta ja antanut tästä ehdollisen päätöksen, tulee hakijan suorittaa toimenpiteet ja toimittaa niistä Opetushallitukselle selvitykset, jonka jälkeen Opetushallitus tekee tuon lopullisen tunnustamispäätöksen.¹¹³

6.1 Riittävä perehtyneisyys

Hakijalla tulee olla myös riittävä perehtyneisyys tehtävään. Riittävä perehtyneisyys on henkilöllä, joka on suorittanut asianajajista annetussa laissa tarkoitetun asianajajatutkinnon, suorittanut tuomioistuinharjoittelun, toiminut vähintään vuoden ajan syyttäjän tehtävässä taikka toiminut edellä tarkoitetun oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon suorittamisen jälkeen vähintään vuoden ajan muussa tehtävässä, joka perehdyttää oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan toimeen. Sitä minkä tyyppisten asioiden hallintaa riittävän perehtyneisyyden saavuttaminen tarkoittaa, ei luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettu laki tarkemmin määrittele. Lain esitöissä ei ole mainittu eikä laista myöskään yksiselitteisesti ilme-

¹¹² Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17, 24.

¹¹³ Launiala 2015, 9.

ne, voidaanko sen 1 momentissa tarkoitettu riittävä perehtyneisyys saavuttaa muutoin kuin 2 momentissa säädetyillä tavoilla.¹¹⁴

Oikeuskirjallisuudessa on tuotu esille, ettei kyseessä olevan 2 momentin luettelo ole tyhjennävä ja, että riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään pitäisi voida saavuttaa myös esimerkiksi suorittamalla tieteellisen jatkotutkinnon aihealueeseen perehdyttävästä teemasta. Lisäksi hyväksyttävänä keinona olisi pidettävä myös työvoimapolitiittista tai muuta ammatillista täydennyskoulutusta täydennyskoulutuksen laajuuden ja vaativuuden yltäessä vähintään asianajajatutkinnon tasolle.¹¹⁵

6.2 Asianajajatutkinto

Asianajajatutkinto otettiin käyttöön vuonna 1986. Aluksi se muodostui ainoastaan kirjallisesta kuulustelusta. Vuonna 2004 tutkintoon lisättiin pakollinen lähiopetuspäivä, jossa käsiteltiin asianajotoimintaan liittyviä eettisiä ja käytännöllisiä kysymyksiä. Vuodesta 2011 tutkinto on ollut nykyisessä muodossaan käsittäen kolme osiota: kirjallisen kokeen, kaksipäiväisen asianajotoiminnan eettisiä ja käytännön kysymyksiä käsittelevän koulutustilaisuuden (eettinen osa) sekä noin 12 viikkoa kestävä oikeudenkäyntitaitojen perusteita käsittelevän opintokokonaisuuden (oikeudenkäyntiosa). Asianajajatutkintoa suorittamaan ilmoittautuvan ei tarvitse olla jo kokonaisuudessaan oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon suorittanut, vaan sitä suorittamaan voi ilmoittautua oikeusnotarin tutkinnon suorittaneena.¹¹⁶

6.3 Tuomioistuinharjoittelu

Tuomioistuinharjoittelussa on kyse käräjäoikeuden, hovioikeuden ja hallinto-oikeuden lainkäyttötehtäviin perehdyttävästä harjoittelujärjestelmästä, joka koostuu työharjoittelusta, koulutuksesta ja seurannasta. Tuomioistuinharjoittelua suorittamaan voidaan nimittää oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittanut (ei kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisteri) ja tuomarinvalan vannonut tai tuomarinvakuutuksen antanut henkilö, jolla on tarvittavat henkilökohtaiset ominaisuudet lainkäyttötehtäviin sekä soveltuvuus oikeudelliseen ratkaisutoimintaan. Valinnassa noudatetaan käräjäoikeuslain 4 pykälän 2 momentissa säädetyt kelpoisuusvaatimuksia. Hakijan soveltuvuutta oikeudelliseen ratkaisutoimintaan arvioitaessa voidaan huomioida opintomenestys, opintojen perusteella tai muutoin osoitettu oikeudellinen osaaminen sekä kertynyt työkokemus. Lisäksi henkilökohtaisia ominaisuuksia voidaan arvioida suorittaessa hakijoiden haastatteluja. Kilpailu tuomioistuinharjoittelu- eli niin sanotuista auskultointipaikoista voi olla kovaa, verrattain suurta hakijamäärää pieneen määrään vapaita

¹¹⁴ Launiala 2015, 10.

¹¹⁵ Launiala 2015, 10.

¹¹⁶ Launiala 2015, 11.

auskultointipaikkoja. Hovioikeus myöntää hakemuksesta tuomioistuinharjoittelusta annetun asetuksen 7 pykälän mukaan varatuomarin arvonimen harjoittelun suorittaneelle. Oikeudenkäyntiavustajan lupaa haettaessa tulee suoritettu tuomioistuinharjoittelu osoittaa todistuksella varatuomarin arvon myöntämisestä taikka muulla todistuksella, josta arvon myöntäminen ilmenee, kuten kyseisen merkinnän sisältävällä nimikirjanotteella.¹¹⁷

6.4 Vuosi syyttäjän tai valmistumisen jälkeisessä muussa työtehtävässä

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan myös toimiminen vähintään vuoden ajan syyttäjän tehtävässä tuo riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiavustajana toimimiseen. Syyttäjälaitoksesta annetussa laissa puolestaan säädetään siitä, mitä virkoja pidetään syyttäjän virkoina. Huomionarvoista tältä osin on, että apulaissyöttäjät luetaan syyttäjistöön ja näin ollen myös apulaissyöttäjänä toimiminen tuo riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään samalla, kun sen pääasiallisena tehtävänä on perehdyttää henkilö varsinaisen syyttäjän tehtäviin.¹¹⁸ Muun työskentelyn kuin syyttäjänä toimimisen edellytetään tapahtuneen ylemmän oikeustieteiden tutkinnon suorittamisen jälkeen, jotta sen voidaan katsoa lain tarkoittamassa mielessä osoittavan henkilön riittävästi perehtyneen oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan toimeen. Tällöinkin kyse on vähintään vuoden mittaisesta työkokemuksesta. Mikäli henkilö hakee lupaa ulkomaalaisen tutkinnon perusteella, joka on tunnustettu Suomessa, pitää luvan saamisen edellyttämän vuoden mittaisen työskentelyn olla tapahtunut kokonaisuudessaan tutkinnon tunnustamisen jälkeen.¹¹⁹

Oma kysymyksensä taas on, millainen tehtävän tulee olla, jotta sen voidaan katsoa perehdyttävän oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään. Esimerkkinä tällaisesta tehtävästä hallituksen esityksessä laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi mainitaan avustavan lakimiehen tehtävät esimerkiksi asianajotoimistossa silloin, kun tehtäviin kuuluu säännönmukaisesti oikeudenkäyntiasioissa avustamista. Työskentelyyn liittyvien edellytysten täytyminen voidaan tavallisimmin osoittaa yksilöidyn työtodistuksen avulla, jossa työtehtäviä on kerrottu auki siten, että sen perusteella voidaan arvioida luvan saamisen edellytysten täyttymistä.¹²⁰ Mikäli hakijan on mahdotonta saada tämän kaltaista työtodistusta esimerkiksi siitä syystä, että hän on harjoittanut ainoastaan yksityisen ammatinharjoittajan tointa, voi hän tällöin toimittaa omasanaisen selvityksen perehtyneisyydestään ja liittää mukaan esimerkiksi kaupparekisteriotteen tai muuta lisäselvitystä työkokemuksesta.

¹¹⁷ Launiala 2015, 11.

¹¹⁸ Launiala 2015, 11.

¹¹⁹ Launiala 2015, 12.

¹²⁰ HE 318/2010 vp, 13.

6.5 Rehellisyys- ja sopivuusvaatimus

Hakijaa pidetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 §:n 1 momentin 3 kohdan tarkoittamassa mielessä rehellisenä, ellei olosuhteiden johdosta aihetta muuhun ole. Luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevan hallituksen esityksen mukaan rehellisyysvaatimus tarkoittaa muun muassa, ettei henkilöä ole tuomittu rangaistukseen tietyn tyyppisestä rikoksesta. Rehellisyysvaatimus voi jäädä täyttymättä myös silloin, jos hakija on lupaa hakiessaan antanut oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle tahallaan vääriä tietoja. Rehellisyyttä koskevan edellytyksen täyttymistä arvioitaessa esteen luvan myöntämiselle voi muodostaa ainoastaan sellainen tuomio, joka on lainvoimainen. Ratkaisukäytännössään oikeudenkäyntiavustajalautakunta on soveltanut tuomiolle asetettua lainvoimaisuusvaatimusta lain edellyttämällä tavalla. Lainvoimaisen rikostuomion mukanaan tuoman estevaikutusajan pituus on laissa sidottu siihen, onko henkilö tuomittu vankeus- vai sakkorangaistukseen. Estevaikutusajaksi on vankeusrangaistuksen osalta viisi vuotta, kun taas sakkorangaistuksen osalta se on kolme vuotta. Lain esitöiden mukaan tuo aika lasketaan lupahakemuksen tarkasteluhetkestä taaksepäin tuomion lainvoimaiseksi tulon hetkeen. Hakija kelpoisuus tässä suhteessa arvioidaan päätöksentekohetken eikä hakemuksen jättämisaikakohdan mukaan.¹²¹

6.6 Ei ilmeisen sopimaton

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan hakija ei saa olla ilmeisen sopimaton oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään. Laissa ei kuitenkaan tarkenneta sitä, milloin hakijaa on pidettävä ilmeisen sopimattomana. Hallituksen esityksessä kuitenkin mainitaan esimerkkinä sen laatuinen päihde- tai mielenterveysongelma, että se estäisi oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävien asianmukaisen hoitamisen. Tämän kaltainen ilmeinen sopimattomuus tulee yleensä ilmi siten, että hakija itse kertoo siitä hakemuksessaan, sillä hakemuslomakkeessa hakija veloitetaan kertomaan seikoista, joilla voi olla merkitystä sopivuusharkintaa tehtäessä. Mikäli hakija antaa väärän tiedon, taikka jättää oleellisia tietoja kertomatta, voi se johtaa siihen, että hakijaa ei voida enää pitää luvan saamisen edellyttämällä tavalla rehellisenä. Lisäksi on mahdollista, että esimerkissä mainittu sopimattomuus tulee lautakunnan tietoon siksi, että hakija on esiintynyt tuomioistuimen istunnossa alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena.¹²²

Oikeudenkäyntiavustajalupaa myönnettäessä ja henkilön sopivuutta arvioitaessa myös velkaantumisella on merkitystä. Konkurssissa oleminen on lain mukaan suora este luvan myöntämiselle. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on omassa ratkaisukäytännössään pitänyt hakijaa ilmeisen sopimattomana liiallisen velkaantuneisuuden takia. Oikeudenkäyntiasiamiehen ja

¹²¹ HE 318/2010 vp, 5.

¹²² Ks. Launiala 2015, 15.

-avustajan tehtävä vaatii harjoittajaltaan itsenäisyyttä suhteessaan päämieheensä sekä muihin tahoihin. Näin arvioituna velkaantuminen voi johtaa tilanteeseen, jossa avustajan riippumattomuus saattaa vaarantua siten, että se vaikuttaa hänen edellytyksiinsä hoitaa asianmukaisesti tehtäviään.¹²³

Ongelmallista maksukyvyttömyystapauksissa luvan hakijoiden kannalta on, että he tarvitsevat lupaa toimia oikeudenkäyntiavustajina saadakseen tuloja velkojensa hoitamiseksi, mutta samaan aikaan velkaantuminen (maksukyvyttömyys) estää heitä saamasta lupaa. Mikäli henkilö kuitenkin hoitaa asiansa velkojensa kanssa sopimusjärjestelyin siten, että ei joudu pakkoperinnän kohteeksi, häntä ei voida katsoa olevan maksukyvytön suorittaessaan velkojaan sopimuksien mukaisesti.¹²⁴

Ilmeisen sopimattomuutta luvan saamisen esteenä voidaan pitää eräänlaisena yleislausekkeena. Ilmaisuna se on avoin, eikä sen soveltamista yksittäistapauksissa rajoiteta lain esitöissä millään tavalla. Tämä mahdollistaa sen, että vaikka luvan epäämiselle ei löytyisi yksilöityä perustetta laista, mutta luvan myöntäminen olisi kuitenkin yleisen oikeuskäsityksen vastaista, hakemus voidaan hylätä siksi, että hakijaa on pidettävä luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain tarkoittamalla tavalla ilmeisen sopimattomana oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään. Tällaisessa tilanteessa ilmeinen sopimattomuus perustellaan reaalisin argumentein.¹²⁵

6.7 Ei konkurssissa eikä rajoitettua toimintakelpoisuutta

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 §: 1 momentin 4 kohdan mukaan hakija ei saa olla konkurssissa eikä hänen kelpoisuuttaan rajoitettu. Konkurssi-asioiden vaiheet, vireilletulo, konkurssiin asettaminen ynnä muut merkitään konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteriin, josta mahdollinen este luvan saamiseksi on yksiselitteisesti todettavissa. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta tarkistaa hakijoiden konkurssi- ja yrityssaneerausrekisterin tiedot viran puolesta.¹²⁶

Mikäli henkilö on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja hänen varallisuus- asemansa, toimeentulonsa tai muut etunsa ovat tämän takia vaarassa, eikä edunvalvojan määrääminen yksin riitä turvaamaan hänen etujaan, voidaan täysi-ikäisen henkilön toimintakelpoisuutta rajoittaa holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 18 pykälän perusteella. Oikeudenkäyntiavustajan lupaa hakevan tulee liittää hakemuksensa liitteeksi todistus siitä, et-

¹²³ Launiala 2015, 16.

¹²⁴ Launiala 2015, 17.

¹²⁵ Launiala 2015, 17.

¹²⁶ Ks. Launiala 2015, 18.

tei hänen toimintakelpoisuuttaan ole rajoitettu. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei pääse tätä tietoa tarkastamaan, koska sillä ei ole käyttöoikeutta holhousasioiden rekisteriin.¹²⁷

6.8 Esteenä asianajajaliitosta erottaminen tai luvan peruuttaminen

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa lain 2 §:n 4 momentin mukaan lupaa ei myöskään voida myöntää henkilölle, joka on kurinpidollisena seuraamuksena erotettu asianajajista annetun lain 1 §:n 1 momentissa tarkoitetusta maan yleisestä asianajajayhdistyksestä tai poistettu asianajajayhdistyksen pitämästä mainitun lain 5 b §:n 1 momentissa tarkoitettu EU-luettelosta, ennen kuin kolme vuotta on kulunut erottamisesta tai poistamisesta. Lisäksi mikäli luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa peruutetaan kurinpidollisena seuraamuksena, lain mukaan hänelle ei voida myöntää uutta lupaa ennen kuin kolme vuotta on kulunut luvan peruuttamisesta.

6.9 Oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 3 - 5 §:ssä säädetään oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta, joka myöntää kyseisessä laissa tarkoitetut luvat. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on riippumaton lautakunta, joka voi lupien myöntämisen lisäksi ne myös peruuttaa sekä määrätä luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle seuraamusmaksun. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta asetetaan viideksi vuodeksi kerrallaan. Sen jäsenenä toimii yksi tuomari hovioikeuksista, yksi tuomari hallinto-oikeuksista tai erityistuomioistuimista, yksi tuomari käräjäoikeuksista, yksi luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ja yksi oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustava jäsen. Jokaisella jäsenellä on varajäsen. Lautakunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on päätösvaltainen kun sen kokouksessa on paikalla puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä lisäksi vähintään kaksi muuta jäsentä tai varajäsentä. Oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa ja sen toimintaa selvitetään myöhemmin tässä työssä luvussa 9 oikeudenkäyntiavustajalautakunnan esittely.¹²⁸

6.10 Luvan hakeminen ja hakemuksen ratkaiseminen

Luvan hakemisesta, hakemuksen ratkaisemisesta ja luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista säädetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 6 §:ssä pykälässä. Lupaa tulee hakea lautakunnalta kirjallisesti ja hakemuksen liitteenä on toimitettava tarpeellinen selvitys. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta käsittelee ja ratkaisee hakemukset. Mikäli hakemus hylätään, on lautakunnan perusteltava ratkaisunsa.

¹²⁷ Launiala 2015, 19.

¹²⁸ Ks. oikeudenkäyntiavustajalautakunnan esittely luvussa 9, sivu 60.

6.11 Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet

Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista säädetään tarkoitetun lain 8 §:ssä. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävät. Mainituissa tehtävissä oikeudenkäyntiavustajan tulee erityisesti olla asiakkaalleen lojaali ja valvoa parhaan kykynsä mukaan asiakkaansa etua ja oikeutta. Hänen tulee olla riippumaton ulkopuolisista vaikutteista, jotka voivat haitata kykyään täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee säilyttää toiminnassaan riippumattomuutensa ja olla tehtävää vastaanottaessaan ja sitä hoitaessaan esteetön. Hän ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammattisalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon. Lisäksi hänen tulee olla luvattomasti ilmaisematta muita tietoja, joita hän tehtävää hoitaessaan on saanut tietää asiakkaastaan ja tämän oloista. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee hoitaa saamansa tehtävät huolellisesti, täsmällisesti ja tarpeellisella joutuisuudella. Hän ei saa aiheuttaa tarpeettomia kustannuksia. Hänen tulee ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan sekä seurata oikeuskehitystä erityisesti niillä oikeudenaloilla joilla itse toimii. Hänen tulee kieltäytyä ottamasta tehtävää vastaan, jos hänellä ei ole sen edellyttämää ammattitaitoa tai jos hän ei muutoin kykene huolehtimaan tehtävän asianmukaisesta hoitamisesta. Asiakkaalleen kuuluvat raha- ja muut varat tulee pitää erillään omista varoista. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan täytyy vastata kohtuullisessa ajassa saamiinsa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviin liittyviin yhteydenottoihin. Lisäksi hänen tulee vastata tehtävää tarjonneelle ilman aiheetonta viivytystä, jos hän ei ota vastaan tarjottua tehtävää. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee hankkia asiakkaansa hyväksyminen tämän oikeutta koskeviin tärkeisiin toimenpiteisiin. Hän ei saa olla ilman erityistä syytä ryhtymättä oikeudellisiin toimenpiteisiin, ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaatimuksia ja varuamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolliseen selvittämiseen. Lisäksi hänen tulee olla vetoamatta vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen ilman vastapuolen suostumusta sopimusneuvotteluiden ulkopuolella, painostamatta sopimattomasti vastapuolta, pyrkimättä vaikuttamaan tuomioistuimeen tai muuhun viranomaiseen epäasiallisin keinoin ja saattamatta tuomioistuimen tai muun viranomaisen työtä tai ratkaisua epäasiallisen arvostelun kohteeksi. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ei saa myöskään antaa tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle lausumia, jotka hän tietää paikkansapitämättömiksi eikä kiistää, minkä tietää todeksi. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee olla pyrkimättä sopimattomasti vaikuttamaan todistajaan. Hän ei myöskään saa ilman erityistä syytä pitää yhteyttä vastapuoleen ilman tämän oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan suostumusta, jos asiakkaan vastapuoli käyttää oikeudellista avustajaa.

Lain 8 § 2 momentin mukaan ammattimaisesti oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviä harjoittavalla luvan saaneella oikeudenkäyntiavustajalla tulee olla mainitussa tehtävässä riittävä vastuuvakuutus toiselle aiheutuvien varallisuusvahinkojen varalta. Tässä pykälässä

säädettyä sovelletaan myös luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan muuhun tehtävään, mikäli se on saatu tuomioistuimen määräyksen perusteella tai johon hänet on määrätty oikeusapu-laissa tarkoitetuksi avustajaksi.

6.12 Valvonta

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 9 §:n mukaan luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on 8 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissään oikeuskanslerin, asianajajista annetun lain 6 a §:n 1 momentissa tarkoitetun valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan valvonnan alainen. Seuraavaksi tässä työssä selvitetään tarkemmin lain edellyttämää luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvaa valvontaa.

6.12.1 Oikeuskansleri

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 10 §:n mukaan luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ovat oikeuskanslerin valvonnan alaisia kuten asianajajat ja julkiset oikeusavustajat olivat jo aiemmin. Oikeuskanslerilla on oikeus laittaa valvonta-asia vireille, mikäli hän katsoo, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja laiminlyö velvollisuutensa. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen antamaan oikeuskanslerille tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen kyseisten valvontatehtävien suorittamiseksi.¹²⁹

6.12.2 Valvontalautakunta ja sen suorittama valvonta

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 11 §:n mukaan kyseisen lain 14 §:ssä tarkoitettua valvonta-asian käsittelee ja ratkaisee valvontalautakunta. Valvontalautakunnan valvonta perustuu kanteluihin.

Kanteluiden käsitteleminen ja ratkaiseminen kuuluu pääsääntöisesti valvontalautakunnalle. Valvontalautakunta voi määrätä kurinpidollisena seuraamuksena huomautuksen tai varoituksen. Vakavimmista rikkeistä voi seurata enintään 15 000 euron suuruinen seuraamusmaksu tai luvan peruuttaminen, joista päättää oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Valvonta-asian ratkaisuun voi hakea muutosta Helsingin hovioikeudelta.¹³⁰

Valvontalautakunnalle annettujen luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevia valvontatehtävien johdosta oli tarpeellista, että valvontalautakunnan riippumattomuutta ja toiminnan erillisyyttä Suomen Asianajajaliitosta vahvistettiin. Valvontalautakunnan kokoonpanoa laajen-

¹²⁹ Ks. LaVM 40/2010 vp, 5.

¹³⁰ LaVM 40/2010 vp, 5.

nettiin siten, että siihen otettiin asianajajien ja muiden lakimiesten lisäksi myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.¹³¹

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 14 §:ssä säädetään valvonta-asian viireilletulosta. Lain 14 §:n 1 momentin mukaan valvonta-asia tulee vireille, kun luvan saaneeseen oikeudenkäyntiavustajaan kohdistuva kirjallinen kantelu, oikeuskanslerin 10 §:n nojalla tekemä ilmoitus tai tuomioistuimen tekemä ilmoitus saapuu valvontalautakunnalle.

Lain 14 §:n 2 momentissa säädetään puutteellisen kantelun käsittelystä siten, että jos kantelu on puutteellinen sillä tavalla, ettei asiaa voida sen perusteella ottaa ratkaistavaksi, valvontalautakunnan on määräajassa kehotettava kantelijaa korjaamaan puute. Kantelijalle on samalla ilmoitettava, millä tavoin kantelu on puutteellinen, ja että valvontalautakunta voi jättää kantelun tutkittavaksi ottamatta, jos kantelija ei noudata saamaansa täydennyskehotusta. Valvontalautakunta ei ota tutkittavaksi aikaisemmin ratkaistua asiaa koskevaa kantelua, ellei kantelussa ole esitetty asiaan vaikuttavaa uutta selvitystä. Mikäli kantelussa esitetyistä tapahtumista, on kulunut enemmän kuin viisi vuotta, voidaan se jättää tutkittavaksi ottamatta lain 14 §:n 3 momentin nojalla.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 15 §:ssä säädetään valvonta-asioiden käsittelystä valvontalautakunnassa. Lain 15 §:n 1 momentin mukaan valvonta-asiat käsitellään valvontalautakunnan täysistunnossa tai jaostossa. Täysistunnossa käsitellään valvontalautakunnan puheenjohtajan määräämät tai jaostojen siirtämät asiat. Esityksen tekemisestä oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle luvan peruuttamiseksi tai seuraamusmaksun määräämiseksi päättää kuitenkin aina täysistunto.

Lain 15 §:n 2 momentissa säädetään, valvonta-asian kirjallisesta menettelystä valvontalautakunnassa. Esitys oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle luvan peruuttamiseksi tai seuraamusmaksun määräämiseksi voidaan kuitenkin tehdä vain, jos asiassa on järjestetty suullinen käsittely. Valvontalautakunta voi kyllä muulloinkin järjestää suullisen käsittelyn. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, jota valvonta-asia koskee, sekä kantelija on kutsuttava suulliseen käsittelyyn.

Lain 15 §:n 3 momentin mukaan valvontalautakunnan on varattava luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle tilaisuus tulla kuulluksi valvonta-asiassa ennen sen ratkaisemista. Oikeudenkäyntiavustajan tulee antaa häneltä pyydetyt tiedot ja selvitykset avoimesti ja totuudenmukaisesti. Valvontalautakunnan on varattava kantelijalle tilaisuus lausua oikeudenkäyntiavustajan antaman vastauksen johdosta.

¹³¹ LaVM 40/2010 vp 5.

Valvontalautakunnan esityksestä oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle luvan peruuttamiseksi tai seuraamusmaksun määräämiseksi säädetään kyseessä olevan lain 16 §:ssä. Esitys on tehtävä kirjallisesti ja siinä on ilmoitettava asianimike ja esityksen antamispäivä, asianosaisten nimet ja kantelijan nimi, selostus esitetyistä vaatimuksista ja vastauksista perusteinen, seuraamus, jota valvontalautakunta esittää sekä sen perustelut. Lisäksi esityksessä tulee olla mainittuina sen tekemiseen valvontalautakunnassa osallistuneiden nimet ja asema sekä ilmoitus siitä, onko esityksen tekemisestä äänestetty. Jos esityksen tekemisestä on äänestetty, esitykseen on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

Lain 16 §:n 2 momentin mukaan menettely on kirjallinen esitystä käsiteltäessä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on esitystä käsiteltäessä varattava kyseessä olevalle luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle ja kantelijalle tilaisuus tulla kuulluksi esityksen johdosta. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi tarvittaessa toimittaa asiassa suullisen käsittelyn.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi antaa lain 16 §:n 3 momentin nojalla luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle valvontalautakunnan esittämän luvan peruuttamisen tai seuraamusmaksun sijaan myös varoituksen tai palauttaa asian valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

Ratkaisusta valvonta-asiassa säädetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 17 §:ssä. Valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan valvonta-asiassa antamaan päätökseen sovelletaan soveltuvin osin, mitä asianajajista annetun lain 7 g §:ssä säädetään valvonta-asiassa annettavasta ratkaisusta. Valvontalautakunnan on pidettävä valvonta-asioista julkista päiväkirjaa. Tieto luvan peruuttamisesta poistetaan julkisesta päiväkirjasta kymmenen vuoden kuluttua oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksen antamisesta. Lisäksi valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on laadittava valvonta-asiassa antamastaan päätöksestä julkinen ratkaisuseloste.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 19 §:ssä säädetään valvonta-asian käsittelyyn sovellettavista muista säännöksistä. Sen mukaan valvonta-asian käsittelyyn valvontalautakunnassa, valvontayksikössä ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa sovelletaan myös, mitä hallintolaissa (434/2003), kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään. Valvontalautakunnan, valvontayksikön ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asiakirjojen ja toiminnan julkisuuteen valvonta-asiassa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jollei luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan salassapitovelvollisuudesta muuta johdu. Asiakirja ei kuitenkaan tule julkiseksi, ennen kuin valvontalautakunnan tai oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätös on annettu tai kun se on asiaan osallisen saatavissa.

6.12.3 Tuomioistuinten suorittama valvonta

Tuomioistuimen on viran puolesta valvottava, että asiamieheksi ilmoittautunut henkilö täyttää oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä säädettyt kelpoisuusehdot. Tuomioistuimen tulee evätä asiamiehen tai avustajan esiintymisoikeus asiassa, jos jonkin kelpoisuusehdon havaitaan puuttuvan.¹³² Mikäli siis tuomioistuimessa käsiteltävä asia on sen kaltainen, että avustajan tai asiamiehen tulee sitä hoitaakseen olla joko asianajaja, julkinen oikeusavustaja taikka luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, eikä hän tätä vaatimusta täytä, voi tuomioistuin evätä hänen esiintymisensä avustajan taikka asiamiehen tehtävässä kyseisessä asiassa.

Tuomioistuimella on keinoja myös puuttua oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä säädettyjen kelpoisuusehtojen täyttävän oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan sopimattomaksi katsottuun menettelyyn tai taitamattomuuteen. Tällaisen avustajan menettelyyn voidaan puuttua esimerkiksi julkisista varoista maksettavan avustajapalkkion alentamisella tai epäämisellä, järjestysrangaistuksen tuomitsemisella, kiellolla toimia kyseisessä jutussa avustajan taikka asiamiehen toimessa, määräaikaisella esiintymiskiellolla kyseisessä tuomioistuimessa, kantelulla valvontalautakuntaan taikka oikeuskanslerille, ilmoituksella Suomen Asianajajaliiton hallitukselle tai oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle taikka mikäli asiassa epäillään rikosta, niin rikosilmoituksen tekemisellä.¹³³

6.12.4 Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle kuuluva valvonta

Luvan peruuttamisesta ja seuraamusmaksun määräämisestä päättäminen kuuluvat oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle luvan saaneista annetun lain 12 §:n nojalla. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi myös antaa varoituksen tai palauttaa valvonta-asian valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

6.12.5 Kurinpidollinen seuraamus

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 13 §:ssä säädetään kurinpidollisista seuraamuksista. Lain 13 §:n 1 momentin mukaan, mikäli luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan todetaan valvonta-asian käsittelyssä ilmitulleiden seikkojen perusteella menettelleen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 8 §:n vastaisesti, on hänelle määrättävä kurinpidollinen seuraamus. Kurinpidollisia seuraamuksia ovat luvan peruuttaminen, seuraamusmaksun määrääminen, varoitus ja huomautus.

Oikeudenkäyntiavustajalupa on peruutettava lain 13 §:n 2 momentin perusteella, jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja 8 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissään menettelee epärehellisesti

¹³² HE 310/2010 vp, 10.

¹³³ Fredman 2012, 180.

tai muulla tavalla tahallaan loukkaa toisen oikeutta. Jos menettelyyn kuitenkin liittyy lieventäviä seikkoja, hänen maksettavakseen voidaan määrätä seuraamusmaksu tai hänelle voidaan antaa varoitus.

Lain 13 §:n 3 momentin mukaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksien vastaisesta menettelystä on annettava varoitus tai huomautus. Jos oikeudenkäyntiavustajan menettely on toistuvaa tai siihen muuten liittyy raskauttavia seikkoja, hänen lupansa voidaan peruuttaa tai hänen maksettavakseen voidaan määrätä seuraamusmaksu.

Lain 13 §:n 4 momentissa säädetään seuraamusmaksusta, joka sen mukaan on vähintään 500 euroa ja enintään 15 000 euroa. Sitä määrättäessä otetaan huomioon muun ohessa luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan menettelyn moitittavuus, kokemus asianajotehtävistä sekä taloudelliset olot niin, että seuraamus on oikeudenmukaisessa suhteessa hänen menettelyynsä. Seuraamusmaksun perii oikeudenkäyntiavustajalautakunta.

Seuraamusmaksua ei määrätä lain 13 §:n 5 momentin perusteella, jos samaa rikkomusta koskeva asia on vireillä esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa rikosasiaan taikka jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on lainvoimaisesti tuomittu rangaistukseen samasta rikkomuksesta.

Seuraamusmaksu voidaan myös jättää määräämättä lain 13 §:n 6 momentin mukaan, jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja menettelyllään vain vähäisessä määrin rikkoo 8 §:ssä tarkoitettuja velvollisuuksia ja menettelyä on sen haitallisuuteen nähden pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

Mikäli luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa on valvonta-asian tultua vireille peruutettu, valvontalautakunta ja oikeudenkäyntiavustajalautakunta voivat jatkaa asian käsittelyä lain 13 §:n 7 momentin nojalla ja lausua siitä, onko luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja lupansa ollessa voimassa menetellyt moitittavasti ja minkä seuraamuksen hän olisi siitä ansainnut. Lain 13 §:n 8 momentin mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi määrätä luvan peruuttamista koskevan päätöksen noudatettavaksi muutoksenhausta huolimatta.

6.13 Peruutuspyyntö sekä luvan raukeaminen

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettun lain 20 §:n perusteella peruutettava aikaisemmin myöntämänsä lupa, mikäli luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja sitä kirjallisesti pyytää, hän ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä taikka ei ole suorittanut hakemus-, valvonta- tai seuraamusmaksua kohtuullisessa ajassa sen jälkeen, kun siitä on hänelle huomautettu, eikä laiminlyöntiä voida pitää vähäisenä. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa raukeaa lain 21 §:n perusteella, mikäli hänet

hyväksytään asianajajaliiton jäseneksi. Lupa raukeaa myös luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan menehtymisen johdosta, mutta tästä ei ole laissa kuitenkaan ole erikseen mainittu.

6.14 Oikeudenkäyntiavustajaluettelo

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 23 § velvoittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan merkitsemään tiedon luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan nimestä ja luvan myöntämisen päivämäärästä ylläpitämäänsä julkiseen oikeudenkäyntiavustajaluetteloon. Luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevat tiedot on poistettava oikeudenkäyntiavustajaluettelosta, kun hänen lupansa on peruutettu lainvoiman saaneella päätöksellä tai hänen lupansa on rauennut 21 §:n nojalla.

6.15 Maksut

Lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 24 §:ssä säädetään lautakunnan perimistä maksuista. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta perii hakemuksen käsittelystä hakemusmaksun. Lisäksi luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan on suoritettava valvontamaksu. Valvontamaksu on suoritettava siltä vuodelta, jona oikeudenkäyntiavustajalle on lupa myönnetty, sekä sitä seuraavilta vuosilta, joiden alkaessa lupa on voimassa. Valvontamaksun suuruus oli vuonna 2013 lautakunnan toiminnan alkaessa 350 euroa ja sen perii oikeudenkäyntiavustajalautakunta, joka taas suorittaa 2/3 maksetuista valvontamaksuista vuosittain asianajajayhdistykselle. Tuolla summalla katetaan valvontalautakunnan ja valvontayksikön toiminnasta aiheutuvia kustannuksia. Oikeusministeriö tarkistaa vuosittain valvontamaksun suuruuden elinkustannusindeksin nousua vastaavasti.

6.16 Muutoksenhaku

Lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 25 §:ssä säädetään muutoksenhausta. Lain 25 §:n 1 momentin mukaan, mikäli hakemus oikeudenkäyntiavustajan luvan saamiseksi on hylätty tai lupa peruutettu luvan saaneen omasta pyynnöstä johtuen lupaa hakeneella tai luvan peruutuspyynnön toimittaneella luvan saaneella oikeudenkäyntiavustajalla on oikeus valittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksestä Helsingin hovioikeuteen. Lisäksi oikeuskanslerilla on oikeus valittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan luvan peruuttamista koskevasta päätöksestä Helsingin hovioikeuteen (peruutusasiassa, jossa luvan peruutusta on pyytänyt luvan saanut itse).

Lain 25 §:n 2 momentin mukaan luvan saaneella oikeudenkäyntiavustajalla, jota valvonta-asia koskee, ja oikeuskanslerilla on oikeus valittaa valvonta-asiaa annettua valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksestä Helsingin hovioikeuteen.

Lain 25 §:n 3 momentin nojalla määräaika valituksen tekemiselle on 30 päivää ja valitusaika alkaa siitä päivästä, jona päätös on annettu tiedoksi. Helsingin hovioikeudelle osoitettu valituskirjelmä on toimitettava määräajassa oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan. Lautakunnan on viivytyksettä toimitettava valituskirjelmä liitteineen ja jäljennös valituksenalaisesta päätöksestä hovioikeuteen. Hovioikeuden on valitusasiaa käsiteltäessä varattava oikeuskanslerille, luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle ja kantelijalle tilaisuus tulla kuulluksi valituksen johdosta lain 25 §:n 4 momentin mukaan.

6.17 Oikaisuvaatimus ja maksujen täytäntöönpano

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan hakemusmaksuun tai valvontamaksuun saa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 26 §:n nojalla vaatia oikaisua siten, kuin hallintolaissa säädetään. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Hakemusmaksu, valvontamaksu ja seuraamusmaksu ovat luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 27 §:n nojalla suoraan ulosottokelpoisia. Niiden perimisestä säädetään verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007).

6.18 Ilmoituksista ja tarkemmista säädöksistä

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 28 § velvoittaa valvontalautakunnan toimittamaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle ilmoituksen päätöksestä, jolla henkilö kurinpidollisena seuraamuksena on erotettu asianajajayhdistyksestä tai on poistettu asianajajista annetun lain (496/1958) 5 b §:n 1 momentissa tarkoitettua EU-luettelosta. Lisäksi valvontalautakunnan on samalla ilmoitettava, onko päätös saanut lainvoiman. Asianajajayhdistyksen hallituksen on toimitettava oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle ilmoitus, mikäli luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on hyväksytty asianajajayhdistyksen jäseneksi. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on toimitettava ilmoitus yleisille tuomioistuimille, yleisille hallintotuomioistuimille, työtuomioistuimelle ja markkinaoikeudelle päätöksestä, jolla luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa on peruutettu. Samalla on myös ilmoitettava, onko päätös saanut lainvoiman. Valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on lähetettävä oikeuskanslerille jäljennös valvonta-asiassa antamastaan päätöksestä. Lisäksi oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on lähetettävä oikeuskanslerille jäljennös laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 20 §:ssä tarkoitettua luvan peruuttamista koskevasta päätöksestään. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on lähetettävä valvontalautakunnalle jäljennös valvonta-asiassa annetusta päätöksestä ja siinä laatumastaan julkisesta ratkaisuselosteesta. Lisäksi on toimitettava kyseisestä valvonta-asiasta julkiseen päiväkirjaan merkittävät tiedot.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 29 §:n nojalla tarkempia säännöksiä oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta ja asioiden käsittelystä siellä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella. Lautakunnan puheenjohtajan vahvistamalla työjärjestyksellä määrätään tarkemmin työskentelyn järjestämisestä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa.

7 Luvanvaraisuuteen liittyvät muut lainmuutokset

Oikeudenkäyntiavustajien toiminnan luvanvaraiseksi saamiseksi säädetyn uuden lain lisäksi tuli muuttaa asianajajista annettua lakia (496/1958), valtion oikeusaputoimistoista annettua lakia (258/2002), oikeudenkäymiskaarta (4/1734), oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (689/1997), oikeusapulakia (257/2002), lastensuojelulakia (417/2007) ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annettua lakia (193/2000)¹³⁴.

7.1 Laki asianajajista

Asianajajista annetun lain 1 §:n mukaan asianajaja on se, joka on merkittynä maan yleisen Asianajajayhdistyksen asianajajaluetteloon. Lisäksi kyseisen lain 2 §:ssä säädetään asianajajayhdistyksen säännöistä, 3 §:ssä liiton jäseneksi pyrkivän edellytyksistä, 4 §:ssä asianajajahallituksen ylläpitämästä EU-luettelosta, 6 §:ssä asianajajien valvonnasta ja 6 a §:ssä valvontalautakunnasta sekä 7 §:ssä valvonta-lautakunnan ratkaisutoiminnasta.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain johdosta tuli myös osittain muuttaa asianajajista annettua lakia. Muun muassa asianajajan kelpoisuus vaatimuksia muutettiin siten, ettei asianajajaksi hyväksymiseen edellytettäisi enää Suomen tai jonkin muun Euroopan talous alueen kansalaisuutta. Lisäksi vaatimusta koskien koulutusta täsmennettiin siten, ettei 1.1.2011 oikeustieteen alalle tullutta kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkintoa pidetä riittävänä koulutuksena asianajajan tehtävään vaan tutkinnon tulee olla oikeustieteen kandidaatti tai maisteri. Lakiin otettiin jo aikaisemmin yleisissä asianajajayhdistyksen säännöissä oleva vaatimus siitä, että asianajajayhdistykseen hyväksyttävän tulee olla suorittanut asianajajatutkinto. Lakiin lisättiin uusi 6 a §, jonka mukaan asianajajayhdistyksen yhteydessä toimiville riippumattomalle valvontalautakunnalle ja valvontayksikölle kuuluu myös asianajajien lisäksi julkisten oikeusavustajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaan liittyvät tehtävät. Valvontalautakunnan kokoonpanoa koskevaan 7 a § muutettiin siten, että kahden valvontalautakunnan jäsenen ja heidän varajäsenensä tulee olla luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettuja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. 8 §:ään lisättiin uusi momentti 2, jonka mukaan henkilöä, jonka lupa toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana on peruutettu kurinpidollisena seuraamuksena, ei

¹³⁴ LaVM 40/2010 vp, 1-2.

voida ottaa asianajajayhdistyksen jäseneksi ennen kuin kolme vuotta on kulunut siitä, kun luvan peruuntuminen on alkanut.¹³⁵

Yleisellä tasolla kaikilla ammateilla on liittynyt perustuslakiin, jonka 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla eikä ketään saa ilman lakiin perustuvaa syytä erotta työstään. Erityisesti elinkeinovapauden rajoitusten tulee olla laissa säädettyjä ja tarkkarajaisia. Jos laki on epämääräinen, ei lainsoveltaja tai esimerkiksi viranomainen voi käyttää harkintaansa sellaisiin seikkoihin, joita ei nimenomaisesti ole laissa säädetty, eikä elinkeinovapautta saa rajoittaa tällaisilla perusteilla. Tätä pohdittaessa oikeudenkäyntiavustajatoimintaan sovellettuina, voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että asianajajalain säännöksiä, liittyen asianajajan yleiseen kelpoisuuteen, tulisi vieläkin täsmentää. Asianajajista annetun lain 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan asianajajaksi voi tulla hyväksytyksi sellainen lakimies, joka on rehelliseksi tunnettu sekä muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan tointa. Näin ollen määritellyt kelpoisuusvaatimukset ovat sangen epämääräiset. Sen sijaan laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista on riittävällä tarkkuudella yksilöity muun muassa se, mitä tarkoittaa rehellisyyden puute tai ilmeinen sopimattomuus alalle. Kyseisen kaltaisia yksilöintejä asianajajista annetussa laissa ei ole.¹³⁶

7.2 Laki valtion oikeusaputoimistoista

Laissa valtion oikeusaputoimistoista (258/2002) säädetään oikeusaputoimistoista, niiden sijoituksesta, johtavan julkisen oikeusavustajan sekä oikeusavustajien kelpoisuusvaatimuksista, oikeusavustajan rehellisyydestä, oikeusaputoimistojen toiminnasta ja ratkaisutoiminnasta, sekä valvonnasta. Laki valtion oikeusaputoimistoista muutettiin edellä mainittuun asianajajista annettuun lakiin tehtyjä muutoksia vastaavasti.¹³⁷

7.3 Oikeudenkäymiskaari

Oikeudenkäymiskaari (4/1734) on Suomen prosessioikeuden keskeisimpiä säädöksiä ja sääntelee oikeudenkäyntiä yleisissä tuomioistuimissa muun prosessilainsäädännön sekä tuomioistuinikäytännön kanssa. Prosessioikeuden muodostaa siten oikeussäännösten kokonaisuus, joka sääntelee oikeudenkäynnin.¹³⁸

Oikeudenkäymiskaari on lähes 280 vuotta vanha säädös ja yksi Suomen oikeushistorian merkittävimmän säädöksen, vuoden 1734 lain, kaarista. Tosin vain muutaman sen pykälä on voimas-

¹³⁵ EV 337/2010 vp, 9-14.

¹³⁶ Fredman 2013, 63-64.

¹³⁷ EV 337/2010 vp, 14.

¹³⁸ Takala ym. 1985, 62.

sa alkuperäisessä muodossaan. Oikeudenkäymiskaarta voidaan sanoa prosessioikeuden perussäädökseksi.¹³⁹ Prosessioikeus koskee aineellisten oikeuksien ja velvollisuuksien vahvistamista sekä täytäntöönpanoa. Siinä tarkastellaan menettelyitä, joissa aineellisen oikeuden mukaiset oikeudet ja velvollisuudet vahvistetaan tuomioistuimessa ja jos tuomioistuimen tuomiota ei noudateta vapaaehtoisesti, niin millaisessa menettelyssä nuo vahvistetut oikeudet tällöin pannaan täytäntöön.¹⁴⁰

Oikeudenkäymiskaareissa säädetään muun muassa asianosaisen oikeudesta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa, oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusvaatimuksesta ja valtakirjasta sekä tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle esiintymiskiello. Esiintymiskiellolla tarkoitetaan tuomioistuimen oikeutta kieltää oikeudenkäyntiasiamieheltä ja -avustajalta esiintymisoikeus tietyssä asiassa tai samassa tuomioistuimessa enintään kolmeksi vuodeksi. Perusteena on, että avustaja on osoittautunut epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi tai taitamattomaksi taikka hänen toimensa muutoin sopimattomaksi.¹⁴¹

Oikeudenkäymiskaareen tehtiin muutoksia vastaamaan lakia luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja siihen liittyviä muita lakeja. Vastaisuudessa oikeudenkäynnissä asiamiehenä tai -avustajana saisi toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja sekä uutena luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Muun muassa asianosaisen velvollisuutta käyttää asiamiestä tai avustajaa ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa muutettiin siten, että hakijan on käytettävä oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa tehdessään tuomiovirhekantelun tai hakiessaan tuomion purkamista korkeimmasta oikeudesta.¹⁴²

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun uudistaminen on kuitenkin edelleen kesken. Lupalakimiesjärjestelmää valmistelleen työryhmän tehtävänä oli myös OK:n 15 luvun uudistaminen, joka olisi työryhmän toimeksiannon mukaan tullut uudistaa kokonaisuudessaan lakiteknisesti ja tarpeen mukaan tarkistaa sisällöllisesti vastaamaan nykyajan vaatimuksia. Valitettavasti kokonaisuudistusta ei kuitenkaan tehty.¹⁴³

7.4 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Rikosprosessi on prosessioikeuden laji yleisissä tuomioistuimissa (toinen niistä on siviiliprosessi). Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) sääntelee rikosprosessia. Siinä säännellään oi-

¹³⁹ Linna 2012, 5-6.

¹⁴⁰ Linna 2012, 3.

¹⁴¹ EV 337/2010 vp, 14.

¹⁴² EV 3337/2010 vp, 15-16.

¹⁴³ Fredman 2012, 1.

keudenkäynti rikosasioissa, mutta ei tyhjentävästi. Siltä osin kuin ROL:ssa ei ole säännöksiä sovelletaan rikosprosessissa oikeudenkäymiskaarta.¹⁴⁴

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (689/1997) muutettiin asianosaisen avustamiseen liittyen. Kyseisen lain 2 luvun 2 § muutettiin siten, että jos sopivaa julkista oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa määrättäväksi puolustajaksi tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi, voidaan tehtävään määrätä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Aikaisemmin tehtävään oli voitu määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, mikäli sopivaa julkista oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ollut tiedossa.¹⁴⁵

7.5 Oikeusapulaki

Oikeusapulaissa (257/2002) määritellään muun muassa oikeusavun sisältö, siihen oikeutetut ja sen saamisen edellytykset. Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa ja sitä annetaan valtion varoin henkilölle joka ei itse taloudellisen asemansa vuoksi kykene suorittamaan sen aiheuttamia menoja.

Oikeusapulain 1 luvun 8 § säädetään oikeusapua antavasta avustajasta. Sen mukaan oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja.

Oikeusapulain 1 luvun 8 §:ssä säädetään oikeusapua saavan henkilön avustajasta. Lähtökohtana on, että oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä tuomioistuinasioissa myös yksityinen avustaja. Kyseisen pykälän 2 momenttia muutettiin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista voimaan tulleesta laista johtuen siten, että tällaiseksi yksityiseksi avustajaksi voidaan määrätä asianajajan lisäksi luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Lisäksi rikosasiassa epäillyn avustajaksi voidaan määrätä julkisen oikeusavustajan tai asianajajan sijasta erityisestä syystä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, jos epäilty on pidätetty tai vangittu, jos häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen tai, jos epäilty on 18 vuotta nuorempi.¹⁴⁶

7.6 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Nämä asiat

¹⁴⁴ Linna 2012, 4-5.

¹⁴⁵ EV 337/2010 vp, 17.

¹⁴⁶ HE 337/2010 vp, 17.

turvataksaan kyseiseen lakiin on sisällytetty säädökset lapsen hyvinvoinnin vastuusta, lastensuojelusta ja sen järjestämisestä, lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta, avohuollosta, huostaanotosta, sijais- ja jälkihuollosta, valvonnasta sekä lastensuojeluasioiden käsittelystä hallintotuomioistuimessa.

Lastensuojelulain 3 lukuun lisättiin uusi 86 a § koskien asiamiehenä ja avustajana toimimista, jonka mukaan kyseisessä laissa tarkoitettua asiaa hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa yksityisen asianosaisen asiamiehenä tai avustajana saa nyt toimia asianajajan ja julkisen oikeusavustajan lisäksi luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.¹⁴⁷

7.7 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetussa laissa (193/2000) säädetään perustuslaissa tarkoitettua oikeuskanslerin laillisuusvalvonnasta ja oikeuskanslerinvirastosta.

Oikeudenkäyntiavustamisen luvanvaraistumisen johdosta valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 1 §:n 2 momentti muutettiin siten, että oikeuskansleri valvoo asianajajien lisäksi luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toimintaa niin kuin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa säädetään.¹⁴⁸

7.8 Vankeuslaki

Vankeuslain (767/2005) 12 luvun 4 §:ssä säädetään kirjeenvaihdosta asiamiehen kanssa. Pykälään sisältyy lakiviittaus oikeudenkäymiskaareen, jota muutettiin tarkoitetuksi kohdin. Tästä syystä myös viittausta oikeudenkäymiskaareen oli tarpeen muuttaa vastaamaan luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain tuomia muutoksia.¹⁴⁹

7.9 Tutkintavankeuslaki

Tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä säädetään kirjeenvaihdosta asiamiehen kanssa. Pykälään sisältyy lakiviittaus oikeudenkäymiskaaren kohtaan, jota muutettiin tarkoitetuksi kohdin. Tästä syystä kyseistä tutkintavankeuslain viittausta oikeudenkäymiskaareen oli tarpeen muuttaa siten, että se vastasi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain tuomia muutoksiin.¹⁵⁰

¹⁴⁷ HE 337/2010 vp, 18.

¹⁴⁸ HE 337/2010 vp, 18-19.

¹⁴⁹ EV 337/2010 vp, 19-20.

¹⁵⁰ EV 337/2010 vp, 20.

7.10 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 3 luvun 7 §:ssä säädetään säilytettävien henkilöiden sijoittamisesta säilytystilaan, perushuollosta ja siirtämisestä, sekä 6 luvun 4 §:ssä säädetään edelleen kirjeenvaihdosta ja puheluista. Kyseisiin pykäliin sisältyy lakiviittaukset oikeudenkäymiskaareen, jota muutettiin tarkoitettuun kohdin. Tästä syystä myös kyseisiä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain viittauksia oli tarpeen muuttaa siten, että niissä huomioitiin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain tuomat muutokset.¹⁵¹

8 Oikeusvertailua

Seuraavaksi tässä työssä selvitetään suomen lainsäädäntöä suhteessa muun Euroopan ja tarkemmin Ruotsin lainsäädäntöön liittyen oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimiseen.

Oikeusvertailu tekee tuntemuksen paremmaksi myös oman kansallisen oikeuden tasolla. Niin Suomi kuin Ruotsikin luetaan kuuluvan Pohjoismaisen oikeusperheen piiriin. Pohjoismaat ovat aina olleet kiinnostuneita ulkomaisesta oikeudesta ja monet keskeiset oikeustieteen esikuvat tulevat ennen muuta Saksasta.¹⁵² Lisäksi molemmat vertailun kohteena olevat maat kuuluvat mannereuroopalle ominaisen oikeuskulttuurin piiriin, jota kutsutaan romaanis-germaaniseksi, englanniksi termillä civil law.¹⁵³

8.1 Yleistä vertailua Euroopan lainsäädännön kanssa

Ennen Euroopan unionin perustamissopimuksia uudistaneen niin sanotun Lissabonin sopimuksen (SopS 66-67/2009)¹⁵⁴ voimaantuloa 1.12.2009 tuli toisistaan erottaa Euroopan yhteisö (EY) ja Euroopan unioni (EU). Usein puhuttiinkin usein erikseen EU-oikeudesta ja EY-oikeudesta.¹⁵⁵ Lissabonin sopimuksella muutettiin Euroopan unionista tehtyä sopimusta ja Euroopan yhteisön perustamissopimusta yhdistämällä ne ja nimeämällä uudelleen sopimukseksi Euroopan unionin toiminnasta. Kyseisellä sopimuksella yhdistettiin Euroopan yhteisö ja Euroopan unioni yhdeksi oikeushenkilöksi. Sopimuksella vahvistettiin unionin perus- ja ihmisoikeuslottuvuutta. Uudistuksella pyrittiin saattamaan unionin toimielinjärjestelmä ajan tasalle ja kehittämään muun muassa unionin toimintakykyä, hyvää hallintoa ja kansanvaltaisuutta. Lissabonin sopimuksella korvattiin jäsenvaltioiden ääniin perustuva määräänemmistö päätöksenteon järjestelmä kak-

¹⁵¹ EV 337/2010 vp, 20-21.

¹⁵² Tamm & Letto-Vanamo, 66.

¹⁵³ Tamm & Letto-Vanamo, 22.

¹⁵⁴ The Lisbon Treaty 2016, kohta The Lisbon Treaty.

¹⁵⁵ Ojanen 2010, 3.

soisenemmistöön perustuvalla järjestelmällä. Lissabonin sopimuksella vahvistettiin unionin annetun toimivallan periaatetta, jossa toimivalta, jota perussopimuksissa ei ole annettu unionille, kuuluu jäsenvaltioille.¹⁵⁶ Näin ollen tarvetta eron tekemiselle EU-oikeuden ja EY-oikeuden välille ei enää ole.¹⁵⁷

Ylikansallisuus merkitsee Euroopan unionin oikeusjärjestelmässä sen jäsenvaltioiden sitoutumista noudattamaan järjestön puitteissa muodostettuja päätöksiä. EU:n jäsenvaltioita velvoittavat siis sen päätökset välittömästi ilman valtion sisäisiä voimaansaattamistoimia. Tämä ilmenee esimerkiksi tuomioistuinkäytännössä. Kansainvälinen oikeus edellyttää, että suomalainen tuomioistuin soveltaa kansainvälisesti Suomea velvoittavia säännöksiä.¹⁵⁸ Euroopan unionin direktiivit taas ovat luonteeltaan niin sanotusti harmonisoivia normeja, jotka edellyttävät jäsenvaltioilta yhdensuuntaisia lainsäädäntötoimia. Alkuperäiseltä luonteeltaan direktiivi ei ole ollut välittömästi valtion sisällä sovellettavaa oikeutta, vaan velvoite sellaisen säätämiseen. Sittemmin direktiivit ovat kuitenkin saaneet Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen harjoittamassa ratkaisukäytännössä välittömämpääkin sitovuutta, sillä mikäli direktiivin mukaisiin lainsäädäntötoimiin ei ole ryhdytty, on tuomioistuin voinut katsoa direktiivin sisältämien velvoitteiden olevan jo sellaisenaan välittömiä kyseisessä valtiossa.¹⁵⁹

Asianajajien EU-luettelosta säädetään 16.2.1998 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (98/5/EY), tarkoituksenaan asianajajan ammatin pysyvän harjoittamisen helpottaminen muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa ammatillinen pätevyys on hankittu.

Suomalaiseen oikeusjärjestelmään ei ole käytännössä koskaan kuulunut asianajajamonopoli eikä asiamieheltä tai avustajalta edellytetty edes oikeudellista koulutusta. Järjestelmämme on ollut näin ollen eurooppalaisessa vertailussa poikkeuksellinen: Lukuun ottamatta Ruotsia muissa Euroopan Unionin valtioissa on tuomioistuinasioissa ollut käytössä ainakin jossain määrin asianajajamonopoli ja eräissä myös asianajajapakko. Vielä ennen vuonna 2002 voimaantullutta lakimuutosta suomalaiseen perinteeseen asianosaisen oikeus valita oikeudenkäyntiasiamiehekseen ja -avustajakseen kenet tahansa henkilön ilman, että tämän kelpoisuudelle oli asetettu juurikaan vaatimuksia.¹⁶⁰

Asianajajamonopolissa ei ole Euroopan yhteisöjen mukaan oikeudellisessa mielessä kysymys EY:n perustamissopimuksessa tarkoitettua kilpailunrajoituksesta. Suomessa kuitenkin kilpailuvirasto on hallituksen esityksestä eduskunnalle oikeusapulaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 132/1997) katsonut, että ehdotettu julkisin varoin kustannettavien avustajien kelpoisuusvaatimuksen tiukentaminen pääsääntöisesti asianajajiin olisi rajoittanut elinkeinon-

¹⁵⁶ HE 23/2008 vp, 1.

¹⁵⁷ Ojanen 2010,3.

¹⁵⁸ Hakapää 2010, 23-24.

¹⁵⁹ Hakapää 2010, 26-27.

¹⁶⁰ HE 82/2001, 42.

harjoittamismahdollisuuksia huomattavasti ja johtanut hintojen nousuun. Kilpailuviraston lausunnossa katsottiin tuolloin, ettei riittäviä perusteluja vallinneen käytännön tiukentamiselle ollut. Kilpailuvirasto siten rinnasti Suomen Asianajajaliiton ammattijärjestykseen, jonka tarkoituksena on jäsentensä yhteisten ammatillisten etujen edistäminen. EY-tuomioistuimen kannan mukaan Suomen Asianajajaliittoa olisi tullut pitää julkisoikeudellisena yhdistyksenä, jonka kohdalla julkisoikeudellisuus ilmenee muun muassa asianajajaksi hyväksymisessä ja asianajajiin kohdistetussa valvonnassa. Asianajajaksi on hyväksyttävä jokainen, joka täyttää asianajajalaissa ja oikeusministeriön päätöksellä asianajajaliitolle hyväksytyissä säännöissä määrätyt kelpoisuusehdot. Lisäksi Suomen Asianajajaliitto ei voi vaikuttaa asianajajien lukumäärään, asianajajaksi pyrkiminen on vapaaehtoista. Asianajajaliitolle asianajajien ammatillisen valvonnan uskomisen noudattaa Yhdistyneissä Kansakunnissa, ETYK:ssä (Euroopan turvallisuus- ja yhteistyö konferenssi) sekä Euroopan Neuvostossa annettuja suosituksia.¹⁶¹

Ihmisoikeussopimukset painottavat rikosasioissa syytetyn oikeutta itse valita oikeudenkäyntiavustajansa, kyseessä on niin sanottu omavalintaperiaate. Varsinaisen asianajajamonopolin tai jonkin yksittäisen valtion sisäisen lainsäädännön edellyttämän asianajajapakon ei kuitenkaan ole katsottu loukkaavan tätä periaatetta, vaan epäillyn valinnanvapautta on katsottu voitavan rajoittaa kansallisen lainsäädännöstä johtuvilla kelpoisuusvaatimuksilla.¹⁶²

Ihmis- ja perusoikeusvelvoitteet edellyttävät oikeusavun järjestämistä erityisesti rikosasian vastaajalle, minkä on tapahduttava tarvittaessa ja maksutta, mikäli oikeudenmukainen oikeudenkäynti sitä vaatii. Ihmisoikeustuomioistuimen soveltamisen käytännöissä on silti katsottu, että oikeusapua koskevien ihmisoikeussopimuksessa taattujen oikeuksien turvaamisen tulee olla käytännöllistä ja tehokasta. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että ihmisoikeussopimuksen takaaman oikeusavun on oltava riittävän pätevää. Julkisella vallalla voidaan siten katsoa olevan ihmisoikeusvelvoitteiden ja perustuslain 21 §:n nojalla vastuu tarjoamansa julkisen oikeusavun tehokkuudesta ja pätevyydestä.¹⁶³

8.2 Oikeudenkäyntiavustaminen Ruotsissa

Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetään oikeudenkäyntiasiamiehistä ja -avustajista siten, että Ruotsissa tuomioistuinkäsittelyssä toimivan oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan ei tarvitse olla asianajaja. Tuomioistuimen on kuitenkin pidettävä oikeudenkäyntiavustajaa avustajan tehtävään sopivana. Oikeudenkäyntiavustaja ei saa olla alaikäinen, konkurssissa eikä holhouksenalainen. Kuitenkin julkiseksi puolustajaksi periaatteessa voidaan

¹⁶¹ HE 82/2001, 43-44.

¹⁶² HE 82/2001 vp, 44.

¹⁶³ HE 82/2001 vp, 44-45.

nimittää ainoastaan asianajaja. Ruotsissa ei ole olemassa erityistä lupa- tai valvontajärjestelmää muita oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia kuin asianajajia varten.¹⁶⁴

Ruotsin lainsäädännön mukaan muut kuin Ruotsin asianajajaliiton jäsenet eivät saa käyttää nimitystä ”advokat” eli suomeksi asianajaja. Ruotsin asianajajaliiton jäsenyyden edellytyksinä ovat muun muassa, että jäseneksi pyrkivällä tulee olla asuinpaikka Ruotsissa, muussa Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen valtiossa taikka Sveitsissä¹⁶⁵, oikeustieteen maisterin tutkinto, kolmen vuoden työkokemus alalta, Ruotsin asianajajaliiton asianajajatutkinnon hyväksytyt suorittaminen sekä nuhteeton maine sekä muu soveltuvuus ammattiin. Kun kaikki nämä vaatimukset täyttyvät, voi asianajajaksi hakea hakemuksella.¹⁶⁶

Yksityisestä aloitteesta vuonna 1887 perustettu Ruotsin asianajajaliitto sai virallisen aseman, kun Ruotsin nykyinen oikeudenkäymiskaari (Rättegångsbalk 1942:740) astui voimaan 1948. Ruotsin asianajajaliittoon sovelletaan hallituksen vahvistamia liiton omia sääntöjä sekä muun muassa Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä.¹⁶⁷ Ruotsin asianajajaliitto on yksityisoikeudellinen yhteenliittymä tavoitteinaan ylläpitää eettisiä periaatteita ja hyvää ammatitapaa asianajajain keskuudessa, lainsäädännön kehityksen seuraaminen sekä jäsentensä etujen turvaaminen¹⁶⁸.

Ruotsin asianajajaliitolla on myös joitain julkisoikeudellisia tehtäviä, sillä sille on Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 6-11 §:n nojalla annettu kurinpidollisia tehtäviä ja lisäksi liitto toimii julkisena viranomaisena erityisesti kurinpitoasioissa.

Ruotsissa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan velvollisuudesta hallita ruotsin kieltä säädetään Ruotsin oikeudenkäymiskaarella Rättegångsbalk:n 12 luvun 2 §:ssä. Suomessa taas perustuslain 17 §:n mukaan on turvattu lailla jokaisen oikeus käyttää asiassaan tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Vaikka Suomen lain säännöksissä pidetäänkin ensisijaisesti silmällä viranomaisten velvollisuutta hallita kansalliskieliamme, niin mainitun perusoikeuden toteutumisen kannalta on lisäksi tärkeää, että myös oikeusavustaja on kykenevä käyttämään sitä kansalliskieltä, jota hänen päämiehensä haluaa oikeudenkäynnissä käyttää, eikä asianosainen joudu luopumaan kielellisistä perusoikeuksistaan avustajansa puutteellisen kielitaidon vuoksi.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2009:17, 65-66.

¹⁶⁵ Hakijoihin, joiden asuinpaikka on jossakin muussa valtiossa kuin mainituissa ja jotka täyttävät oman asuinmaansa asianajajan ammatin harjoittamiseen vaadittavaa koulutusta koskevat edellytykset, sovelletaan erityisiä sääntöjä.

¹⁶⁶ Sveriges advokatsamfund 2016, kohta Att bli advokat.

¹⁶⁷ Ks. Sveriges riksdag 2016, kohta Dokument & lagar.

¹⁶⁸ Euroopan oikeudellinen verkosto 2016, kohta Oikeusalan ammatit - Ruotsi.

¹⁶⁹ HE 82/2001 vp, 45.

9 Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan esittely

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 3 §:ssä säädetään oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on riippumaton valtion viranomainen, eikä millään muotoa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien edunvalvontajärjestö. Valtioneuvosto asettaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan kerrallaan viiden vuoden toimikaudeksi.¹⁷⁰

9.1 Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettaminen

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 4 §:n mukaan valtioneuvosto asettaa lautakunnan sen jälkeen, kun hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien keskuudesta tulevat jäsenet ja varajäsenet on korkein oikeus ilmoittautumisien perusteella nimennyt, hallinto-oikeuksien ja erityistuomioistuinten keskuudesta tulevat jäsenen ja varajäsenen on korkein hallinto-oikeus ilmoittautumisien perusteella nimennyt ja oikeusministeriö on nimennyt luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien keskuudesta tulevan jäsenen ja varajäsenen sekä oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavan jäsenen ja varajäsenen.

Ensimmäisen kerran lautakuntaa asetettaessa, asetettiin se ainoastaan kahdeksi vuodeksi ajalle 1.1.2013 - 31.12.2014 siten, ettei olosuhteista johtuen ensimmäiselle toimikaudelle vielä nimetty luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien keskuudesta tulevaa jäsentä ja varajäsentä¹⁷¹. Lautakunnan ensimmäinen järjestäytymiskokous pidettiin 26.6.2012¹⁷². Kyseisessä järjestäytymiskokouksesta jäsenet valitsivat keskuudestaan lautakunnalle yksimielisesti puheenjohtajaksi Marianne Wagner-Prennerin sekä varapuheenjohtajaksi Liisa Talvitien.¹⁷³

Valtioneuvosto asetti 27.11.2014 oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenet ja varajäsenet säännönmukaiseksi 5-vuotiskaudeksi 1.1.2015 - 31.12.2019. Tuolloin lautakuntaan asetettiin jäseneksi ensimmäisen kerran luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien edustajan ja hänen varajäsenensä.¹⁷⁴ Oikeudenkäyntiavustajalautakunta koostuu tällä hetkellä viidestä jäsenestä

¹⁷⁰ Ks. Launiala 2015, 5.

¹⁷¹ Oikeusministeriön asettamispäätös 14.6.2012. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettaminen toimikaudeksi 1.1.2013 - 31.12.2014, 1.

¹⁷² Lautakunnan ensimmäiseen järjestäytymiskokoukseen osallistuivat lautakunnan jäseniksi valitut, tuolloin hovioikeudenneuvoksena toiminut Marianne Wagner-Prenner, ylituomarina toiminut Liisa Talvitie, professori Pekka Viljanen, käräjätuomarina toiminut Marja Virtanen sekä varajäseniksi valitut, tuolloin hallinto-oikeustuomarina toiminut Hannele Sarell, käräjätuomari Pekka Päivänsalo ja professori Johanna Niemi. Varajäseneksi valittu, tuolloin hovioikeudenlaamannina toiminut, Robert Liljenfeldt ei osallistunut kokoukseen. Heidi Viitala aloitti syyskuussa 2012 lautakunnan sihteerinä.

¹⁷³ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ensimmäisen järjestäytymiskokouksen pöytäkirja 26.6.2012, 1.

¹⁷⁴ Oikeusministeriön asettamispäätös 10.12.2014. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettaminen toimikaudeksi 1.1.2015 - 31.12.2019, 1.

ja heidän varajäsenistään. Sihteeri ja osastosihteeri muodostavat oikeudenkäyntiavustajalautakunnan henkilökunnan¹⁷⁵. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa vaihtuu jäsen sekä varajäsen. 1.10.2016 uusi jäsen ja varajäsen aloittavat jäsenyytensä päättyvän toimikauden 31.12.2019 loppuun saakka¹⁷⁶.

9.2 Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminta

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta käsittelee ja ratkoo lautakuntaan saapuneet asiat pääsääntöisesti kokouksissaan. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 5 §:n mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta on päätösvaltainen, kun kokouksessa on läsnä lautakunnan puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä vähintään kaksi muuta jäsentä tai varajäsentä.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ensimmäisenä toimivuotena 2013 lautakuntaan saapui yhteensä 1154 asiaa, joista yksi koski luvan peruuttamista ja muut olivat hakemuksia luvan saamiseksi. Vuonna 2014 lautakuntaan saapui 374 asiaa ja vuonna 2015 asioita saapui 314. Myös näinä vuosina kyseessä oli suurimmaksi osaksi hakemukset luvan saamiseksi, mutta luvan peruutuspyynnöt luvan saaneilta oikeudenkäyntiavustajilta olivat asiamääränä kasvaneet siten, että vuonna 2014 luvan peruutuspyyntöjä saapui lautakuntaan 33 ja vuonna 2015 yhteensä 55. Molempina vuosina lautakunta vastaanotti myös muutaman lautakunnan maksuihin liittyvää oikaisuvaatimusta. Lisäksi vuonna 2015 lautakunta vastaanotti ensimmäiset kolme valvontalautakunnan oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle toimittamaa valvonta-asiaa. Vuonna 2015 luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 67 lupa raukesi suoraan lain 21 §:n nojalla, heidän tullessa hyväksytyksi asianajajaliiton jäseniksi.¹⁷⁷

Kuluvana vuonna 2016, tähän mennessä, oikeudenkäyntiavustajalautakunta on vastaanottanut uusia hakemuksia oikeudenkäyntiavustajan luvan saamiseksi yhteensä 182 kappaletta, valvontalautakunnan toimittamia valvonta-asioita kolme kappaletta, 41 luvan saaneen oikeuden-

¹⁷⁵ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toimintakertomus 2015, 10. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan puheenjohtajaksi valittiin toiselle toimikaudelle Rovaniemen hovioikeuden presidentti Marianne Wagner-Prenner varajäsenenään Vaasan hovioikeuden hovioikeudenneuvos Antti Vaittinen. Varapuheenjohtajaksi toiselle toimikaudelle valittiin Vaasan hallinto-oikeuden ylituomari Liisa Talvitie syyskuun 2016 loppuun saakka, jonka jälkeen Talvitie on pyynnöstään saanut eron lautakunnan jäsenen tehtävästä hänen siirtyessään eläkkeelle. Talvitien varajäsenenä toiminut hallinto-oikeustuomari Yrjänä Honkavaara menehtyi huhtikuussa 2016. Muut jäsenet ovat Etelä-Savon käräjäoikeuden laamanni Marja Virtanen varajäsenenään Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomari Pekka Päivänsalo, Turun yliopiston professori Pekka Viljanen varajäsenenään Lapin yliopiston professori Tuula Linna sekä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja Filip Markelin varajäsenenään luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja Timo Riissanen. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan sihteerinä toimii käräjätuomari Riikka Meroma ja osastosihteerinä Maarit Hellgren.

¹⁷⁶ Oikeusministeriön kirje 8.9.2016, 1. Uutena jäsenenä aloittaa Helsingin hallinto-oikeustuomari Taina Pyysaari ja hänen varajäsenenään markkinaoikeustuomari Markus Mattila.

¹⁷⁷ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportit ajalta 1.1.2013 - 31.12.2013, 1.1.2014 - 31.12.2014 ja 1.1.2015 - 31.12.2015.

käyntiavustajan luvan peruutuspyyntöä ja kaksi peruutusasiaa oikeudenkäyntiavustajalautakunta on laittanut viran puolesta vireille (molemmissa syynä maksamattomuus eli luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat eivät ole suorittaneet lupaan liittyviä maksuja huomautuksista huolimatta). Lisäksi vuonna 2016 on saapunut lautakuntaan asianajajaliittoon hyväksymisen johdosta luvan raukeamisilmoituksia koskien 54 avustajaa, 6 tapauksessa luvan raukeamista on haettu muusta syystä ja lautakunnan maksuihin liittyviä oikaisuvaatimuksia on tähän mennessä saapunut yhteensä 8.¹⁷⁸

	Lupahakemukset	Lupien peruuttamiset	Valvonta-asiat	Maksujen Oikaisut	Yhteensä
vuosi 2013	1153	1	0	0	1154
vuosi 2014	339	33	0	2	374
vuosi 2015	252	55	3	4	314
Vuosi 2016	182	43	3	8	235

Taulukko 1: Oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan saapuneet asiat¹⁷⁹

Vuonna 2013 lupahakemuksia ratkaistiin hyväksytysti 969, vuonna 2014 lupia myönnettiin 471 ja vuonna 2015 tuo luku oli 261. Vuonna 2013 hakemuksia hylättiin 4 kappaletta. Vuonna 2014 hylättiin 13 lupahakemusta, kun taas vuonna 2015 yhtään lupahakemusta ei hylätty.¹⁸⁰ Vuoden 2016 aikana tähän mennessä lupia on myönnetty 176 oikeudenkäyntiavustajalle, hylätty yksi lupahakemus, kaksi lupahakemusta rauennut hakijan itsensä pyynnöstä, ratkaistu 4 valvonta-asiaa (joista kolme valvontalautakunnan esitystä luvan peruuttamisesta hyväksytty ja yhdessä määrätty kurinpidollisena seuraamuksena varoitus). Lisäksi 41 lupaa on peruutettu luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan omasta pyynnöstä. Yhden luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa peruttiin lautakunnan viranpuolesta, maksamattomuusperusteen vuoksi. Kyseinen päätös ei ole saanut vielä lainvoimaa. Yhteensä 66 luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa on rauennut suoraan lain 21 §:n nojalla, heidän tullessa valituksi Suomen Asianajajaliiton jäseniksi. Muun syyn takia lupia on rauennut tänä vuonna 6 kappaletta. Lisäksi oikeudenkäyntiavustajalautakunta on kuluvana vuonna ratkaissut 7 oikaisuvaatimusasiaa hylkäämällä niistä

¹⁷⁸ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportti ajalta 1.1.2016 - 14.9.2016.

¹⁷⁹ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportit ajalta 1.1.2013 - 31.12.2013, 1.1.2014 - 31.12.2014, 1.1.2015 - 31.12.2015 ja 1.1.2016 - 14.9.2016.

¹⁸⁰ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportit ajalta 1.1.2013 - 31.12.2013, 1.1.2014 - 31.12.2014 ja 1.1.2015 - 31.12.2015.

kuusi ja hyväksymällä niistä yhden.¹⁸¹ Tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa oikeudenkäyntiavustajalupa on voimassa yhteensä 1545 avustajalla¹⁸².

	Myönnetyt luvat	Hylätyt lupahakemukset	Rauenneet lupahakemukset	Lupien peruutukset	Valvonta-asiat, luvan peruuttaminen	Valvonta-asiat, Varoitus	Hyväksytyt oikaisuasiat	Hylätyt oikaisuasiat	Rauenneet oikaisuasiat	Yhteensä
vuosi 2013	969	4	5	1	0	0	0	0	0	979
vuosi 2014	471	13	9	31	0	0	0	2	0	526
Vuosi 2015	261	0	0	48	0	0	1	2	1	313
Vuosi 2016	176	1	2	42	3	1	1	6	0	232

Taulukko 2: Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisumäärät¹⁸³

9.2.1 Pohdintaa

Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista on moderni laki, sillä siinä säädetään selkeästi syyttömysolettamasta tavalla, joka noudattaa suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa vallitsevaa näkemystä. Lisäksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 13 §:ssä säädetään kurinpidollisesta seuraamuksesta, jossa on otettu huomioon seuraamusmaksun osalta ne bis in idem -kielto (seuraamusmaksua ei määrätä, jos samaa rikkomusasia on vireillä esituskinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa rikosasiaana taikka jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on lainvoimaisesti tuomittu rangaistukseen samasta rikkomuksesta). Luvan peruuttamiseen taikka epäämiseen tällä kiellolla ei tosin ole roolia, sillä luvan epäämisessä ja peruuttamisessa ei niin sanottujen Engel -kriteerien mukaan ole kyse rikosoikeudellisesta seuraamuksesta.¹⁸⁴

Tähän mennessä lautakunta on hylännyt yhteensä 19 hakemusta. Suhteessa lupahakemusten määrään hylättyjen hakemusten määrä on vähäinen. Hakemusmäärien vähentyessä myös hakemusten hylkäävien päätösten määrä vähentynee tulevaisuudessa. Painopisteen oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminnassa voidaan olettaa muuttuvan tulevaisuudessa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnan suorittamiselle siltä osin kuin se ei kuulu erityisel-

¹⁸¹ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportti 1.1.2016 - 14.9.2016.

¹⁸² Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportti 1.1.2013 - 14.9.2016.

¹⁸³ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportit ajalta 1.1.2013 - 31.12.2013, 1.1.2014 - 31.12.2014, 1.1.2015 - 31.12.2015 ja 1.1.2016 - 14.9.2016.

¹⁸⁴ Launiala 2015, 20.

le valvontalautakunnalle.¹⁸⁵ Käytännössä tämän kaltaista painopisteen muuttumista voidaan jo sanoa tapahtuneen.

10 Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan havaitsemat tarkistustarpeet lakiin

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on ensimmäisten toimintavuosiensa aikana havainnut heikkouksia oikeudenkäyntiavustajia koskevassa laissa. Lautakunta on saattanut kyseiset tarkistustarpeet oikeusministeriölle tiedoksi. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain säätämällä pyrittiin muun muassa oikeudenkäynnin asianosaisten oikeussuojan ja oikeusturvan sekä asianmukaisen oikeudenhoidon parantamiseen ja tehostamiseen. Kyseisten tavoitteiden toteutuminen jää kuitenkin lautakunnan mielestä jäljempänä kerrotuissa tapauksissa kysymyksenalaiseksi.¹⁸⁶

10.1 Kelpoisuusedellytykset

Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään on lain 2 §:n mukaan kelpoisuusedellytyksenä muun muassa riittävä perehtyneisyys. Saman pykälän 2 momentin mukaan riittävä perehtyneisyys on henkilöllä, joka on suorittanut tuomioistuinharjoittelun. Käytännössä on osoittautunut, että tuomioistuinharjoittelu, jolla hakija perehtyneisyytensä osoittaa, on suoritettu jo varsin kauan aikaa sitten, esimerkiksi jopa 60-luvulla. Tämän kaltaiset hakijat eivät tuo hakemuksissaan pääsääntöisesti esille muuta työhistoriaansa tuon kauan sitten suoritetun tuomioistuinharjoittelun lisäksi. Kun kelpoisuusedellytyksistä riittävä perehtyneisyys tehtäviin täytyy lain mukaan jo pelkästään tuomioistuinharjoittelun suorittamisella, lautakunnalle ei jää enempää harkintavaltaa perehtyneisyyden riittävyyden arvioimiseen. Lupa on tällöin myönnettävä, vaikka on mahdollista, että hakija ei ole tuomioistuinharjoittelunsa jälkeen toiminut lainkaan oikeudenkäynteihin liittyvissä tehtävissä. Näin ollen kysymyksenalaiseksi jää, täyttyykö riittävän perehtyneisyyden edellytys tällaisen hakijan osalta. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla tulisikin olla harkintavaltaa perehtyneisyyden riittävyyden osalta myös tällaisissa tapauksissa ja mahdollisuus siten tarpeen vaatiessa lisäselvityksen pyytämiseen hakijan ammattitoiminnasta.¹⁸⁷

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 §:n 3 momentin mukaan rehellinen ei ole henkilö, joka on lainvoiman saaneella tuomiolla viiden viimeisen vuoden aikana tuomittu vankeusrangaistukseen tai kolmen viimeisen vuoden aikana sakkorangaistukseen rikoksesta, joka osoittaa henkilön olevan sopimaton toimimaan oikeudenkäyntiavustajana. Näin ollen hakijan rehellisyys on sidottu tietyn ajan kuluessa tuomittuihin sakko- tai vankeusrangaistuksiin.

¹⁸⁵ Launiala 2015, 21.

¹⁸⁶ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 1.

¹⁸⁷ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 1.

Kyseinen säännös on kirjoitettu ehdottomaksi eikä lautakunnalla ole sen soveltamisessa harkintavaltaa. Hakijan kannalta tällainen tilanne saattaa kuitenkin johtaa varsin kohtuuttomaan lopputulokseen ja olla ongelmallinen hänen oikeusturvansa kannalta tilanteessa, jossa asian käsittely on kestänyt huomattavan pitkään esitutkinnassa tai tuomioistuimessa ja asian saadessa päätöksensä vasta pitkän ajan kuluttua rikoksen tekemisestä. Lautakunnan näkemyksen mukaan sillä tulisi olla mahdollisuus ottaa tällaisten huomattavan pitkien prosessien kesto huomioon lupaharkinnassa.¹⁸⁸

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 20 §:n mukaisesti peruutettava myöntämänsä lupa, jos avustaja ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä. Käytännössä on osoittautunut, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien rikostuomioista tulee lautakunnalle tieto muissa kuin esiintymiskieltoon johtaneissa tapauksissa ainoastaan vain satunnaisesti. Lautakunnan näkemyksen mukaan olisikin perusteltua lisätä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 § pykälään tuomioistuimille velvoite ilmoittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle, mikäli avustaja tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, jolla voi olla merkitystä harkittaessa hänen sopivuuttaan tehtäväänsä.¹⁸⁹

Lupa oikeudenkäyntiavustajana toimimiseen voidaan myöntää ainoastaan henkilölle, joka on rehellinen eikä ilmeisen sopimaton tehtävään. Ilmeisen sopimattomuuden osalta esimerkkinä lain esitöissä mainitaan päihde- ja mielenterveysongelmat, jotka voivat estää asianmukaisen ammatinharjoittamisen. Tällaisia seikoiksi nimetään myös ylivelkaisuus ja tuomioistuinten määräämät esiintymiskiellot. Ammattitaidosta ei taas lain esitöissä mainita nimenomaisesti mitään. Lautakunta pitää tätä puutteena ja sen näkemyksen mukaan sopivuus -kriteeri luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskien tulisi asettaa samalle tasolle kuin asianajajilla tai ainakin tarkistaa ilmeisen sopimattomuuden soveltamisalaa. Luvan myöntämisvaiheessa tulisi lautakunnalla olla mahdollisuus selvittää, onko hakijalla riittävä ammattitaito tehtävien suorittamiseen.¹⁹⁰

Vaikka lainvalmistelun aikana vielä lakivaliokunnan käsittelyssäkin asiantuntijatahot lausuvat luvan myöntämisen edellytyksistä, ei lausunnoissa tuotu esille varatuomarin arvoa ja sen ongelmallisuuteen tässä yhteydessä. Rovaniemen hovioikeus ja Suomen Tuomariliitto ry kuitenkin jo tuolloin esittivät, että luvan myöntämiseksi voitaisiin säätää erillinen asiamieskoe tai muu sellainen¹⁹¹.

¹⁸⁸ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 1-2.

¹⁸⁹ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 2.

¹⁹⁰ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 2.

¹⁹¹ ks. Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011, 3.

Lain esitöissä on keskitytty valvontaan liittyen valvontalautakuntaan ja kanteluiden johdosta käsiteltäviin valvonta-asioihin valvontalautakunnassa ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on peruutettava lain mukaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa, mikäli hän ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä. Tuomioistuimilla on myös lain mukaan velvollisuus ilmoittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle, mikäli luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on määrätty kyseisessä tuomioistuimessa esiintymiskielloon. Lainvalmistelussa ei ole kuitenkaan huomattu kiinnittää huomiota siihen, etteivät tuomioistuimet omatoimisesti ilmoita oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, joissa se on tuominut luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan sellaiseen rangaistukseen, joka voi sen luonteesta riippuen vaikuttaa kyseisiin edellytyksiin.

10.2 Valvonnan laajuus ja keinot

Erityisen ongelmalliseksi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevissa kanteluissa on muodostunut rajanveto sen suhteen, kuuluvatko kulloinkin kysymyksessä olevat avustajan toimet valvonnan piiriin. Näin on, sillä luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ovat lain 9 §:n mukaan valvonnan piirissä ainoastaan oikeudenkäyntiasioissa, muut kuin tuomioistuinasiat on suljettu valvonnan ulkopuolelle. Käytännössä maallikon on äärimmäisen vaikea tietää, kuuluuko avustaja hänen toimeksiantoaan koskevassa asiassa valvonnan piiriin vai ei. Tämä muodostaa vakavan puutteen asiakkaiden oikeusturvassa. Myös oikeuskansleri Jaakko Jonkka on todennut tämän vaarantavan kuluttajansuojaa. Valvonnan tulisikin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan näkemyksen mukaan kohdistua koko ammattitoimintaan. Muitakin valvonnan keinoja tulisi tiukentaa ja siten yhdenmukaistaa asianajajien valvonnan kanssa. Tällä hetkellä esimerkiksi toimistotarkastuksia ei voida luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toimistoihin tehdä. Myöskään varallisuus vahinkojen osalta lain edellyttämän riittävän vastuuvakuutuksen olemassaoloa ei pystytä tällä hetkellä valvoa.¹⁹²

Verrattaessa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan havaintoa lain esitöihin, voidaan huomata, että jo alusta asti kyseinen valvonnan piiri on vaatinut pohdintaa. Oikeusministeriön työryhmämietinnössä 2009:17 käsiteltiin luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuutta noudattaa hyvää asianajajatapaa. Mietinnössä todetaan, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuutta noudattaa hyvää asianajajatapaa muussa kuin asiamiehenä tai -avustajana toimimisessa olisi vaikea toteuttaa. Lisäksi se olisi vaikeata toteuttaa kaikessa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien ammattitoiminnassa. Näin ollen työryhmä päätyikin ehdottamaan tähän kahta laajennusta, että luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulisi noudattaa hyvää asianajajatapaa kaikissa asioissa, jotka ovat hänelle tuomioistuimen määräyksellä määrätty, sekä tehtävissä, joihin luvan saanut olisi oikeusapulaissa tarkoitettusti

¹⁹² Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 3.

määrätty.¹⁹³ Suomen Asianajajaliitto on lakivaliokunnan kuulemana 1.2.2011 lausunut muun muassa asianosaisten oikeusturvan edellyttävän, että kaikki oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina toimivat noudattaisivat yhteisiä velvollisuuksia, niin kuin hallituksen esityksessäkin on todettu. Kuitenkin hyvään asianajajatapaan liittyvät velvollisuudet olisivat laajempia kuin hallituksen esityksessä ehdotetut luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskemaan tulevat velvollisuudet. Asianajajaliiton lausunnon mukaan niiden voitaisiin katsoa kuitenkin kattavan riittävästi hyvän asianajajatavan sisällön, eikä näin ollen ristiriitoja velvollisuuksien osalta olisi esityksen perusteella syntymässä.¹⁹⁴

10.3 Hylkäämisen tai luvan peruuttamisen kiireellisyys

Hylätyn lupahakemuksen tai oikeudenkäyntiavustajalautakunnan viranpuolesta vireille laitettujen peruutusasian ratkaisu voi viipyä pitkäänkin muutoksenhakuasteissa. Luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevan lain 13 §:n 8 momentin mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi määrätä luvan peruuttamista koskevan päätöksen noudatettavaksi muutoksenhausta huolimatta, mutta tämä tulee kuitenkin sovellettavaksi vain harvoin selvissä ja poikkeuksellisen moitittavissa tapauksissa, sillä kysymyksen on henkilön oikeudesta harjoittaa ammattiaan. Toisaalta kysymyksessä on myös kuluttajien oikeusturva. Näiden syiden johdosta muutoksenhakuasian käsitteleminen eri oikeusasteissa tulisi säätää kiireelliseksi.¹⁹⁵

10.4 Tuomarin vastuu

Oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 11 §:n mukaan luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevan valvonta-asian käsittelee valvontalautakunta, jonka jäsenet toimivat tuomarin vastuulla. Luvan peruuttaminen ja seuraamusmaksun määrääminen kuuluvat kuitenkin oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle ja näin ollen myös oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenten osalta tulisi säätää heidän toimivan valvonta-asioissa tuomarin vastuulla.¹⁹⁶

Ministeriön työryhmämietinnössä 2009:17 on kerrottu valvontalautakunnan jäsenten toimivan tuomarin vastuulla. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenten valvonta-asioissa toimimista ei tässä yhteydessä ole kuitenkaan tuotu esille.¹⁹⁷

¹⁹³ Ks. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17, 88.

¹⁹⁴ Ks. LaVM 40/2010 vp, 42. Suomen Asianajajaliitonpuheenjohtaja Arsi Rantasta kuultiin lakivaliokunnassa 1.2.2011.

¹⁹⁵ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 3.

¹⁹⁶ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 3.

¹⁹⁷ Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17, 132-133.

10.5 Ulkomailla suoritettu tutkinto

Oikeusministeriön työryhmämietinnössä 2009:17 ulkomailla suoritettujen tutkinnojen osalta on mainittu, että oikeudenkäyntiavustajan luvan voisi saada henkilö, joka on suorittanut vastaavan ylemmän oikeustieteellisen tutkinnoista ulkomailla ja, joka on tunnustettu Suomessa sen mukaan kuin mitä erikseen on säädetty. Lisäksi on kerrottu, että näin ollen ulkomainen tutkinto ei yksistään riittäisi, vaan henkilön tulisi saada kelpoisuudestaan Opetushallituksen päätös, joka rinnastaa ulkomailla suoritettujen tutkinnoista oikeustieteen maisterin tutkintoon.¹⁹⁸

Voimassa olevan lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ulkomailla suoritettujen tutkinnoista osalta säädetyn sanamuodon voitaisiin muuttaa informatiivisemmaksi, siten kuin ne on kirjoitettu asianajajista annetussa laissa: ”taikka on suorittanut oikeustieteen tutkinnoista muualla kuin Suomessa ja saanut ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain mukaisen Opetushallituksen lopullisen päätöksen korkeakoulututkinnoista rinnastamisesta Suomessa suoritettavaan oikeustieteen maisterin tutkintoon”.¹⁹⁹

10.6 Muutoksenhakuoikeus

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain muutoksenhakua koskevan 25 §:n sanamuotojen nojalla on todennäköistä, että oikeuskanslerilla ei katsota olevan muutoksenhakuoikeutta hovioikeuden ratkaisuun tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiavustajalautakunta on hylännyt hakemuksen, mutta jossa hovioikeus on myöntänyt luvan. Mikäli näin on, niin lautakunnan mukaan lakia tulisi tarkistaa tältä osin. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan näkemyksen mukaan oikeuskanslerin muutoksenhakuoikeus on taas tarpeeton sellaisissa lupien peruutuksissa, joissa luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja hakee itse lupansa peruuttamista.²⁰⁰

10.7 Selvityksenanto- ja totuudessa pysymisvelvollisuus

Valvonta-asian käsittelyä valvontalautakunnassa koskevassa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 15 §:n 3 momentissa oikeudenkäyntiavustaja velvoitetaan antamaan häneltä pyydetyt tiedot ja selvitykset avoimesti ja totuudenmukaisesti. Tulkintaerimielisyyksien välttämiseksi sekä oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminnan tehostamiseksi vastaava velvoite tulisi säätää myös oikeudenkäyntiavustajalautakunnan pyytämiin tietoihin ja selvityksiin lupahakemuksen ja valvonta-asioiden yhteydessä, niin kuin myös niissä luvan peruut-

¹⁹⁸ Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17, 102-103.

¹⁹⁹ Tarkistustarpeita luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista koskevaan lakiin 21.4.2016, 3-4.

²⁰⁰ Tarkistustarpeita luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista koskevaan lakiin 21.4.2016, 4.

tamiasioissa, joissa kyse on siitä, täyttääkö avustaja enää säädettyjä luvan myöntämisen edellytyksiä.²⁰¹

11 Asianhallintajärjestelmän kehityssuunnitelma

Seuraavaksi tässä työssä paneudutaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmään oikeudenkäyntiavustajaluetteloon (Oikari) ja siinä ilmenneisiin puutteisiin. Tämän osuuden tarkoituksena on luoda sellainen kehityssuunnitelma, jonka avulla järjestelmästä saadaan muokattua paremmin loppukäyttäjää sekä sidosryhmiä palvelevaksi, sen pyrkiessä vastaamaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan omiin sekä sidosryhmien tarpeisiin.

Kehityssuunnitelma tulee helpottamaan ja tehostamaan lautakunnan työtä, sillä sen myötä asianhallintajärjestelmästä saadaan muun muassa laajempia raportteja. Tämän vuoksi lautakunta pystyy palvelemaan sidosryhmiään paremmin ja toimittamaan niille muun muassa kaivattuja listauksia oikeudenkäyntiavustajista hovioikeuspiireittäin.²⁰²

Nykyaikainen tiede ja sen tekniset sovellukset ympäröivät meitä joka päivä aamusta iltaan elämämme alusta sen loppuun. Suoriudumme päivistämme erinäisten teknisten laitteiden tähden. Pidämme tieteen tuloksia ja niiden tuottamia mahdollisuuksia itsestään selvyyksinä, joista emme ole juurikaan valmiita luopumaan. Tiede onkin tässä suhteessa tullut peruuttamattomasti osaksi elämäämme. Elämme tieteellis-teknisen aikakaudella.²⁰³

Asianhallintajärjestelmällä tarkoitetaan sähköistä tietojärjestelmää, jonka avulla organisaation käsittelemiä asioita ja niihin liittyviä asiakirjoja voidaan hallita ennalta määriteltyjen käsittelysääntöjen mukaisesti. Asianhallintajärjestelmään kuuluu keskeisesti diaarityyppinen rekisteriosa, johon asiat sekä niihin liittyvät asiakirjat ja toimenpiteet rekisteröidään. Usein järjestelmä sisältää myös itse asiakirjat sähköisessä muodossa. Järjestelmään sisältyy tai siihen on integroitu esimerkiksi eri sovelluksia ja toimistotyökaluja ja siinä on vaihteleva määrä erilaisia toiminnallisuuksia. Asiantarkittelyjärjestelmät yleistyvät hallinnossa voimakkaasti. Viranomaisia rohkaistaankin siirtymään kokonaan sähköisiin järjestelmiin. Tämä on perusteltua muun muassa siksi, että järjestelmät, joissa käytetään rinnakkain sähköisiä ja paperiasiakirjoja, haittaavat tehokkuutta ja aiheuttavat kustannuksia.²⁰⁴ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa pohditaan myös sähköisen asioinnin kehittämisen tarpeellisuutta.

²⁰¹ Tarkistustarpeita luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lakiin 21.4.2016, 4.

²⁰² Valvontalautakunnan valvontakertomus 2015, 9. Haastattelussa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan puheenjohtaja Marianne Wagner-Prenner.

²⁰³ Aarnio 2006, 386.

²⁰⁴ Arkistolaitos 2016, kohta Asiakirjahallinto, arkistonmuodostus ja tietotekniikka.

11.1 Oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja asianhallinta (Oikari)

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla on käytössään asianhallintajärjestelmä, joka pitää sisälleen julkisen oikeudenkäyntiavustajaluettelon sekä asianhallinnallisen puolen (Oikari). Tässä työssä oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmästä tullaan käyttämään sen lyhennemimitystä Oikaria.

Oikari-järjestelmän on kehittänyt ja laatinut oikeusrekisterikeskuksen IT-suunnittelija osittain oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ehdotusten ja toiveiden perusteella. Oikari-järjestelmä ei kuitenkaan käytännössä ole ollut niin toimiva kuin oli odotettu, vaan siinä on ilmennyt ongelmallisuuksia sekä puutteita. Kustannussyistä läheskään kaikkia oikeudenkäyntiavustajalautakunnan esittämiä toimintoja ei ole aikaisemmin voitu järjestelmään toteuttaa. Osa puutteista on kuitenkin jo korjattu niiden kiireellisyyden vuoksi, mutta laajempi asianhallintajärjestelmän kehittäminen on vasta nyt työn alla.

11.2 Käsitteet

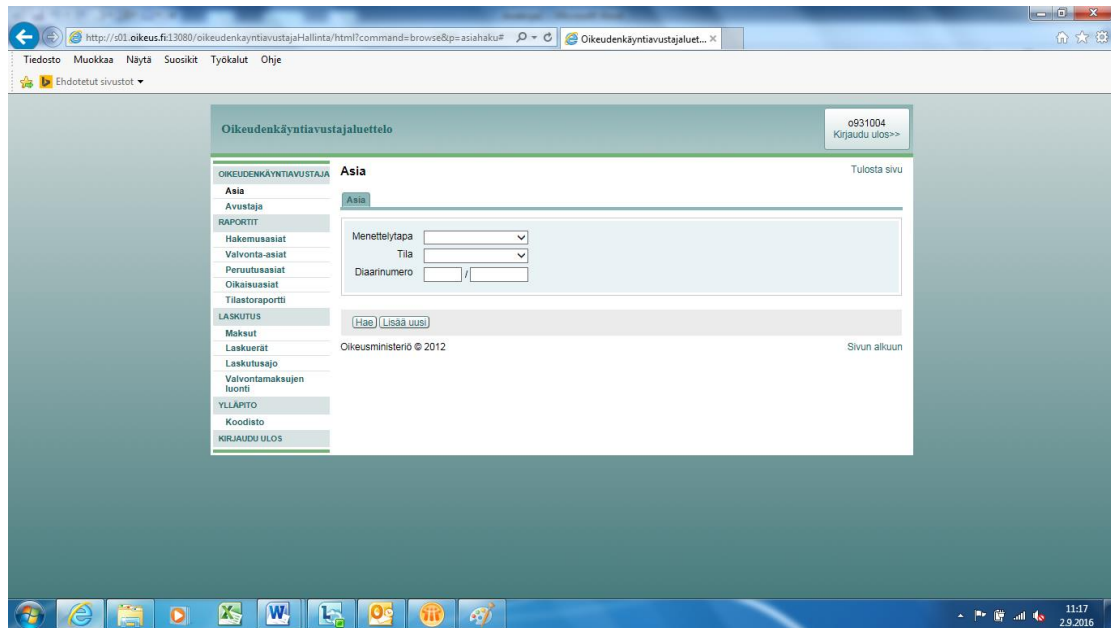
Asianhallintajärjestelmän tämän hetkisiä keskeisimpiä käsitteitä ovat: oikeudenkäyntiavustaja (oikeudenkäynnissä asianosaista avustava henkilö), luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja (oikeudenkäynnissä asianosaista avustava henkilö, jolle oikeudenkäyntiavustajalautakunta on myöntänyt luvan toimia oikeudenkäynneissä avustajana), oikeudenkäyntiavustajalautakunta (lautakunta mm. myöntää luvat toimia avustajana oikeudenkäynneissä), hakemusasia (luvan saaneeksi oikeudenkäyntiavustajaksi aikovan henkilön lähettämä hakemus lautakunnalle luvan myöntämiseksi oikeudenkäyntiavustajana toimimiseen), peruutuspyyntö (luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tekemä anomus lupansa peruuttamiseksi, asianajajaliiton ilmoitus luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan hyväksymisestä Suomen Asianajajaliiton jäseneksi, luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan menehtyminen), oikaisuasiasia (luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tekemä anomus hakemus- tai vuotuisen valvontamaksun kohtuullistamiseksi), valvonta-asia (valvontalautakunta toimittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle käsittelyyn sellaiset valvonta-asiat, joissa se esittää luvan peruuttamista tai seuraamusmaksun määräämistä. Valvontalautakunnassa kyseiset asiat ovat tulleet vireille kanteluiden johdosta).²⁰⁵

11.3 Järjestelmän käytön aloitus

Oikeudenkäyntiavustajaluettelon asianhallintajärjestelmä puolelle merkitään kaikki oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan saapuvat asiat sekä niiden käsittelyvaiheet. Järjestelmään uutta asiaa luotaessa luodaan ensiksi ”avustajan tiedot”. Avustajan tietoihin on pakollista merkitä vähintään yhden osoitetiedot, jonka jälkeen tiedot voidaan tallettaa järjestelmään

²⁰⁵ Oikeudenkäyntiavustajarekisterin vaatimusmäärittely, 1-2.

”luomalla asia”.²⁰⁶ Oikariin voidaan luoda asiakkaalle hakemus-, oikaisu-, peruutuspyyntö- ja valvonta-asioita.²⁰⁷ Ohessa kuvankaappaus Oikari-järjestelmän aloitusnäkyvästä.

Oikari-järjestelmään kirjautuessa sisään ensimmäisenä näkyvä avautuu sivu, jonka vasemmassa laidassa oikeudenkäyntiavustaja -otsikon alta löytyy seuraavanlainen listaus: ”asia”, ”avustaja”, raportit -otsikon alla: ”hakemusasiat”, ”valvonta-asiat”, ”peruutusasiat”, ”oikaisuasiat”, ”tilastoraportti”, laskutus -otsikon alla: ”maksut”, ”laskuerät”, ”laskutusajo”, valvontamaksujen luonti ja ylläpito –otsikon alla: ”koodisto”. Seuraavaksi tässä työssä tullaan esittelemään Oikari-järjestelmä siinä järjestyksessä, jossa se on edellä mainitussa listauksessa. Lisäksi käsitellään järjestelmässä tarpeellisiksi ja välttämättömiksi havaitut kehityskohdet sekä kehitysehdotukset niihin.

Oikariin kirjautumisen jälkeen aloitussivuna on ”Asia” -sivu. Sivun oikeassa reunassa on listaus, jossa ensimmäisenä on listattuna ”Oikeudenkäyntiavustaja” -otsikko ja sen alla ”Asia”, tämä on sama kuin aloitussivu. Järjestelmästä voi ”Asia” -sivulta hakea sinne syötettyjä asioita menettelytavan, tilan tai diaarinumeron perustella. Kyseisiä hakehtoja voi käyttää yksitellen, osaa niistä taikka kaikkia kerralla. Haettaessa asioita menettelytavan, tilan, diaarinumeron tai näiden yhdistelmällä, muodostuu hakutoiminnon suorittamisen jälkeen ruutuun haettujen asioiden listaus.

”Asia” -sivu on merkittynä oikeudenkäyntiavustajalautakunta otsikon alle yhdessä ”Avustaja” -sivun kanssa. Menettelytapoja asialla voi olla ”Hakemus”, ”Oikaisu”, ”Peruutuspyyntö” tai

²⁰⁶ Oikeudenkäyntiavustajaluettelo 2016.

²⁰⁷ Oikeudenkäyntiavustajaluettelo 2016.

”Valvonta”. Oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan saapuvat asiat syötetään järjestelmään käyttämällä asian laadusta riippuen jotakin edellä mainituista menettelytavoista. Tiloja asialla voi olla ”Hyväksytty”, ”Hylätty”, ”Lykätty”, ”Rauennut”, ”Vireillä”, ”Jätetty tutkimatta” ja ”Palautettu”. ”Vireillä” -tila muodostuu asialle, kun uuden asian tiedot syötetään järjestelmään ja tallennetaan. Tässä vaiheessa asialle muodostuu myös diaarinumero. Muut mainitut asiantilat muodostuvat, kun järjestelmässä tehdään kyseessä olevalle asialle päätös. Päätöstä tehtäessä käytetään soveltuvaa tilaa määrittämään myös koko asian tilan. Päätöstä ei saa talletettua ilman asiantilan merkitsemistä järjestelmään, joka tulee päätöstä tehtäessä valita alasettovalikosta.

”Asia” -välilehden kautta järjestelmään voi luoda ja viedä vireille uuden asian. Asia luodaan menemällä kohtaan ”lisää uusi”. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei ole kuitenkaan käytännössä käyttänyt tätä tapaa luoda uusia asioita järjestelmään, vaan uudet asiat on viety järjestelmään vireille ”Avustaja”-välilehden kautta. ”Asia”-välilehden kautta vireille viemistä ei ole käytetty, sillä kyseistä kautta asiaa luotaessa avustajan tiedot tulisi olla jo järjestelmään talletettuina. Näin ollen helpointa on luoda suoraan avustajan tiedot ja sitä kautta asia. Tällöin huomataan myös heti, onko kyseisen avustajan tietoja vielä järjestelmään syötetty.

Oikari-järjestelmästä voidaan hakea asioita myös avustajan nimellä, henkilötunnuksella taikka ”Avustaja” -sivulla olevalla tila tiedolla. ”Avustaja” -sivu löytyy ”Asia” -sivun lisäksi seuraavana kohtana oikeudenkäyntiavustaja -otsikon alta. ”Avustaja”-välilehdellä voi hakuena käyttää esimerkiksi avustajan sukunimeä, etunimiä, henkilötunnusta, tilaa taikka näitä kaikkia yhdessä. Mikäli hakuena käyttää pelkkää tilaa esimerkiksi hyväksytty, listaa järjestelmä kaikki hyväksytyt sellaiseen listaan, josta ilmenee avustajan nimi, henkilötunnus, kotikunta, tila, luvan myöntämispäivämäärä ja päivämäärä jolloin lupa on mahdollisesti peruutettu. Jos avustajaa hakee pelkän henkilötunnuksen perusteella, järjestelmä menee suoraan kyseisen ”avustajan tiedot”-sivulle, eikä mitään listausta muodostu.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on käyttänyt uuden asian luomiseen ”Avustaja”-välilehden ”Lisää uusi”-toimintoa. ”Lisää uusi”-painiketta painamalla päästään ensin lisäämään avustajan tiedot järjestelmään. Järjestelmä toimii siten, että avoinna olevalle välilehdelle tietojen tallettamisen jälkeen pääsee siirtymään seuraavalle välilehdelle, jonne taas voidaan täyttää ja tallentaa tarvittavat kyseistä avustajaa koskevat tiedot. Ensimmäiselle välilehdelle täytetään avustajan sukunimi ja etunimet, henkilötunnus, kotikunta (joka näkyy julkisessa luettelossa paikkakuntana) ja asiointikieli (suomi tai ruotsi). Tämän jälkeen tiedot tallennetaan. Seuraavana välilehtenä on ”Osoitetiedot”-välilehti, jonne täytetään avustajan kotiosoite. ”Osoitetiedot”-välilehdelle on myös mahdollista tallettaa avustajan laskutusosoite, mutta lautakunta on luopunut tästä käytännöstä. Lautakunta ei enää, aikaisemmasta poiketen, tiedustelee hakemusohjassaan erikseen hakijan laskutusosoitetta eikä muutenkaan rekisteröin

laskutusosoitteita. Käytäntöä on muutettu, koska laskutusosoitteista kolmansille osapuolille aiheutui lautakunnalle kohtuuttomasti lisä- ja selvitystyötä muun muassa sellaisissa tapauksissa että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja unohti työpaikkaa vaihtaessaan ilmoittaa laskutusosoitteenmuutoksesta lautakunnalle ja näin ollen lautakunta postitti laskuja vanhentuneeseen laskutusosoitteeseen, joista taas pyydettiin hyvityslaskuja. Lisäksi maksuvastuu oikeudenkäyntiavustajalautakunnan laskuissa säilyy aina viimekädessä luvan saaneella itsellään, joten kaikkien edun mukaista on, että laskut postitetaan suoraan luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille itselleen. Laskutusosoite kohta voidaan kuitenkin säilyttää ”osoitetiedot”-välilehdellä sellaista tilannetta varten, jossa lupaa hakeva on yksityinen elinkeinonharjoittaja ja haluaa ilmoittaa oman toimistonsa osoitteen laskutusosoitteenaan.

”Osoitetiedot”-välilehdestä seuraava on yhteystietojen välilehti, jonne talletetaan hakijan puhelinnumero sekä sähköpostiosoite. Lisäksi kenttään on mahdollista tallettaa ”Muu yhteystieto” sekä ”Faxinumero”. Tietojen tallettamisen jälkeen voidaan mennä määrittämään asian menettelytapa ”asia”-välilehdelle. Lisäksi kyseiselle välilehdelle merkitään asian saapumispäivämäärä. Asia saa järjestelmästä diaarinumeron, kun tiedot tallennetaan tällä välilehdellä.

Kehitysehdotuksena esitetään, että Oikari -järjestelmän sivulle, johon täytetään asiaa vireille vietäessä tiedot avustajan nimestä, henkilötunnuksesta, kotikunnasta ja asiointikielestä, lisätään sellainen kohta, johon voidaan syöttää tieto lupaa hakevan sukupuolesta. Tämän johdosta täytyy myös miettiä tuleeko hakemus pohjaan lisätä kohta, johon hakija voi täyttää sukupuolitiedon vai päätelläänkö tuo tieto lautakunnassa hakijan nimen ja sosiaaliturvatunnuksen perusteella. Lisäksi ”kotikunta” -kentän nimeksi muutetaan ”paikkakunta”. Kyseisestä kentästä välittyy tieto julkiseen rekisteriin, jossa kyseinen kenttä on jo merkittynä nimellä ”paikkakunta”.

Kyseiseen ”Avustaja”-välilehteen tulee lisätä myös kohta, johon voidaan merkitä tieto siitä, missä hovioikeus- ja käräjäoikeuspiirissä hakija / luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja pääasiallisesti toimii. Tieto hovioikeus- ja käräjäoikeuspiiristä voitaisiin merkitä järjestelmään sijoitettavasta alavetovalikosta, josta saataisiin näkyviin hovioikeuspiirit (tällä hetkellä Helsingin hovioikeus, Turun hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus) sekä käräjäoikeuspiirit, ja josta tiedon tallettaja valitsisi oikean. Asia tulee ottaa huomioon myös koodiston puolella, sillä mikäli hovioikeus- ja käräjäoikeuspiireihin tulee muutoksia, täytyy ne voida tehdä koodistoon manuaalisesti ja näin pitää niiden tiedot järjestelmässä ajan tasaisina. Hovioikeus- ja käräjäoikeuspiiritietojen tulee myös välittyä tilastoraporttiin, jotta voidaan nähdä tilastollisesti kuinka monta luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa mil-läkin hovioikeuspiirillä raportin tietojen aikavälillä toimii tai on toiminut. Listauksien osalta asia tulee myös ottaa huomioon, sillä järjestelmästä täytyy saada haettua listaukset hovioikeuspiireittäin avustajista, joilla lupa voimassa. Listasta täytyy ilmetä avustajan hovioikeus-

piiri (hakueto), nimi sekä yhteystiedot (osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite). Voidaan myös miettiä, lisätäänkö hovioikeuspiiriä koskeva kysymys hakemusohjaan, jolloin tieto saatisiin suoraan hakijan itsensä kertomana vai päätelläänkö hovioikeuspiiri hakijan ilmoittaman kotipaikan perusteella.

”Avustajan -tiedot” -välilehdelle tulisi lisätä kohta, johon voisi merkitä tiedon siitä onko hän antanut oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle luvan luovuttaa yhteys- ja osoitetietojaan eteenpäin. Mikäli tietojen luovuttamisesta tiedustellaan hakemusohjassa tarkemmin eriteltynä, tulee tällöin Oikariinkin pystyä kirjaamaan yhtä tarkasti nuo tiedot.

11.4 Infolehti

Kun uusi asia on viety vireille, sille tulostetaan infolehti. Infolehdelle kirjataan toimintoja sekä asiankäsitteilyn vaiheita muistiinpanoina ja se toimii eräänlaisena aputyökaluna asiankäsitteilyn vaiheissa.

Tällä hetkellä Oikari-järjestelmästä ei saada tulostettua kunnollista infolehteä. Infolehdien tapainen sivu saadaan tulostettua, kun järjestelmästä haetaan avustajaa nimellä ja tämän jälkeen avustajan yhteystiedot. Kyseisessä lehdessä teksti tulostuu asiakirjan yläreunaan hyvin pienellä printillä eikä siinä ole kaikkia tarpeellisia tietoja nähtävissä.

Infolehti pitäisi pystyä tulostamaan jatkossa helpommin ja nopeammin esimerkiksi asiaa diaarinumerolla haettaessa. Tällöin voisi tulostaa vaikka kaikkien vireillä olevien hakemusten infolehdet menemällä hakemusasioiden vireillä olevat listaukseen ja klikkaamalla siellä sinne mahdollisesti sijoitettavaa infolehdien tulostusmahdollisuutta (asiakohtainen). Infolehdien tulostuksen voisi myös kohdentaa asiakohtaiseksi siten, että listasta klikattaisiin sille listattujen asioiden diaarinumeroja. Asian diaarinumeroa klikattaessa päästään ”Asia” -sivulle ja tälle sivulle lisättäisiin infolehdien tulostusmahdollisuus. Infolehdien tulee sisältää seuraavat tiedot: avustajan nimi, yhteystiedot (puhelinnumerot, sähköpostiosoitteet ja postiosoitteet), vireille tulo päivämäärä sekä asian huomautukset -kenttä ja sille kirjoitettu teksti kokonaisuudessaan. Infolehti sivu voisi avautua myös esimerkiksi pdf -tiedostona.

Info-lehdeltä voisi löytyä myös tieto hakijan / luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan hovioikeus ja käräjäoikeuspiiristä sekä tieto siitä, onko kyseinen avustaja antanut luvan yhteystietojensa ja osoitetietojensa luovuttamiseen.

11.5 Peruutuspyyntöasiat ja niiden kehityskohteet

Tällä hetkellä kaikki lupien peruutusasiat merkitään Oikari-järjestelmään luvan peruutuspyyntöasioina (P-asia). Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja voi pyytää lupansa peruuttamista,

jolloin hänelle laitetaan luvan peruutuspyyntöasia vireille luvan peruuttamiseksi lautakunnan kokouksessa. Peruutusasioita ei kuitenkaan laiteta vireille ainoastaan hakijan omasta pyynnöstä, vaan peruutuspyyntöasioina syötetään järjestelmään myös avustajan menehtymisen johdosta luvan raukeaminen, Suomen Asianajajaliittoon hyväksymisen johdosta luvan raukeaminen ja lautakunnan viran puolesta vireille laittamat peruutusasiat (perusteena ettei luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja enää täytä 2 §:n luvan edellytyksiä taikka maksamattomuus).

Kehityskohteena peruutusasioissa olisi juuri edellä mainittu P-asioiden kirjo ja niiden erittely omiin ryhmiinsä. Tällä hetkellä järjestelmässä ongelmia syntyy, kun esimerkiksi avustaja on hyväksytty Suomen Asianajajaliiton jäseneksi, raukeaa hänen lupansa suoraan luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevan lain 21 §:n nojalla. Oikari-järjestelmässä ei saa kuitenkaan tällaista asiaa muutoin ”kuoletettua” kuin aikaisemmin kerrotulla tavalla eli laittamalla kyseiselle avustajalle peruutuspyyntöasia vireille ja ratkaisemalla se hyväksytysti lautakunnan kokouksessa. Tällöin asia tulee myös tilastoraportissa näkyviin tilastollisesti väärässä paikassa, peruutusasioiden hyväksytysti ratkaistut kohdassa. Sama tilanne on, kun avustaja on menehtynyt ja hänen lupansa on siten rauennut. Tästä syystä tilastoraportista ei saa suoraan tietoa siitä, kuinka moni peruutusasiana merkitty asia tosiasiallisesti on sitä. Jos tämä tieto halutaan Oikarista saada, tulee se laskea käymällä peruutuspyyntöasialistat läpi.

Kehitysehdotuksena esitetään, että kaikille peruutusasiatyypeille tai ainakin osalle niistä tulisi olla omat menettelytavat. Peruutuspyyntöasian asiatyyppin voi säilyttää luvan peruutuspyynnöille, joissa luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja pyytää itse lupansa peruuttamista, mutta lautakunnan viranpuolesta vireille laitettaville asioille tulisi olla oma menettelytapansa, nimeltään esimerkiksi peruutusasia. Peruutusasioita tulisi olla kahta eri tyyppiä, esim. Peruutusasia 1. ei täytä 2 §:n edellytyksiä ja 2. maksamattomuus.

Merkintätapaesimerkit:

Peruutusasioille tulee ”alanumerot”

P1 (= pyytää itse) P2 (= ei täytä enää edellytyksiä, yleensä ex officio)

P3 (= maksut rästissä)

P4 (= menehtynyt)

P 5 (= AAL/raukeaminen)

P 6 (varanumero, ”kaatopykälä”)

Asianajajaliittoon liittymisen ja menehtymisen johdosta luvan raukeamiset tulisi voida syöttää järjestelmään esimerkiksi raukeamis-asioina. Raukeamisasioita tulisi olla kahta eri laatua eli esimerkiksi raukeamisasia 1. kun kyse asianajajaliittoon liittymisestä ja raukeamisasia 2. kun lupa raukeaa avustajan menehtymisen johdosta.

Merkintätapaesimerkit:

R1 Asianajajaliittoon hyväksyminen

R2 Menehtyminen

Tiedot näistä raukeamisen ja peruutusasian perusteista tulee myös välittyä tilastoraporttiin, jotta tilastoraportista saadaan tiedot menettelyjen asiamääristä sekä menettelyjen sisällä toisistaan eroavien asioiden asiamääristä.

Oikarista löytyy haulilla: ”Asia” ja tämän jälkeen ”Toimenpide” luvan raukeaminen. Olisiko tätä voinut käyttää tilanteissa joissa luvan saanut on hyväksytty asianajajaliittoon taikka menehtynyt ja näin ollen hänen lupansa tulisi kirjata rauenneeksi? Toiminto ”Toimenpide” on jäänyt oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla kokonaan käyttämättä, sillä oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei ole saanut oikeusrekisterikeskukselta järjestelmän mukana kunnollista, koko asianhallintajärjestelmän kattavaa käyttöohjetta. Näin ollen järjestelmän loppukäyttäjille ei ole kaikilta osin selvinnyt miten järjestelmää käytetään tarkoituksenmukaisesti ja oikein.

Kehityskohteeksi tulee ottaa myös se, että asianhallintajärjestelmässä on eri kohtia, jonne tulee merkitä päivämäärä asian peruuttamisesta. Mikäli esimerkiksi avustaja toimittaa lupansa peruutuspyynnön, laitetaan hänelle peruutusasia vireille. Peruutusasian näkymässä on kenttä peruutuksen alkamispäivämäärälle, mutta lisäksi avustajan tiedoissa on kohta luvan peruuttamispäivämäärälle. Peruutusasian hyväksytty -ratkaisun tullessa lainvoimaiseksi ja lainvoimaisuustiedon merkitsemisen jälkeen Oikari merkitsee automaattisesti avustajan tiedoissa olevaan peruuttamispäivämäärä -kohtaan lainvoimaisuuspäivämäärän, mikäli luvan peruutuspäivä ei ole myöhemmin kuin asian lainvoimaisuuspäivä (peruutus päätös voi tulla lainvoimaiseksi aikaisemmin ennen kuin itse peruutus astuu voimaan esimerkiksi sellaisessa tilanteessa kun hakija on pyytänyt lupaansa peruutettavaksi vuoden lopusta lukien, mutta toimitanut peruutuspyynnön siten, että se ehditään käsittelemään jo vaikka samaisen vuoden elokuussa). Koska peruutuksen alkamispäivä on usein eri kuin päätöksen lainvoimaisuuspäivämäärä sekä välillä myös eri kuin päätöksen antopäivä, aiheuttaa näiden eri päivämäärien eri kohtiin merkitseminen epäselvyyttä.

Esimerkkitalanne: Kun luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja pyytää lupansa peruuttamista ja peruutuspyyntö on ratkaistu kokouksessa hyväksytysti (eikä luvan saanut ole pyytänyt luvan peruuttamista mistään muusta myöhemmästä ajankohdasta lukien kuin kokouspäivästä), poistuu avustajan tiedot julkisesta rekisteristä heti päätöksenannon jälkeen. Lupa on siis peruttu tuosta hetkestä lukien ja vaikka asiassa on muutoksenhakuoikeus peruutuspyynnön toimittaneella sekä oikeuskanslerilla eikä asia ole vielä tällöin tullut lainvoimaiseksi, niin käytännössä se ei vaikuta luvan peruutuspäivämäärään. Tämän takia muun muassa näissä asioissa peru-

tuspyyntöasian lainvoimaisuuspäivämäärän automaattisesti kirjautuminen avustajan tietoihin asian peruutuspäiväksi (sen jälkeen kun se on merkitty kyseisen asian ratkaisuun) on virheellinen. Kyseinen merkintä on ainoastaan niissä tapauksissa oikea, kun lautakunta on viranpuolesta laittanut peruutusasian avustajalle vireille.

Esimerkkutilanne: Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on pyytänyt luvan peruuttamista jostakin myöhemmästä ajankohdasta kuin ratkaisun tekemisen ajankohdasta eli kokouspäivästä lukien. Kun peruutus päätös näin ollen tehdään esimerkiksi elokuun 2016 kokouksessa, mutta lupa kuitenkin peruutetaan pyynnön mukaisesti vasta 1.1.2017, merkitsee Oikari-järjestelmä automaattisesti ”Avustajan tietoihin” tällöin ”Lupa peruutettu”-kohtaan 1.1.2017 ja heti myös kohtaan ”Tila” tiedon, että lupa on peruutettu. Asianmukaista on, ettei tieto luvan peruuttamisesta kuitenkaan välity julkiseen rekisteriin kuin vasta 1.1.2017, mutta pitäisikö ”Avustajan tiedot”-sivulla näkyä tilana ”Hyväksytty” niin kauan kuin peruutus tosiasiallisesti astuu voimaan?

Kehitysehdotuksena esitetään, että automaattinen toiminto avustajan tietoihin peruutuspäivämääräksi välittyvästä asian lainvoimaisuuspäivämäärästä tulee välittyä ainoastaan sellaisissa asioissa, joissa peruutus astuu tosiasiallisestikin voimaan vasta silloin, kun asian päätös saa lainvoiman eli esimerkiksi lautakunnan vireille laittamisessa ja hyväksytyt ratkaistuissa peruutusasioissa (ja myös v-asioissa, jotka hyväksytyt ratkaistu siten, että lupa peruutetaan). Sellaisissa asioissa, joissa peruutus astuu tosiasiallisesti voimaan jo ennen päätöksen lainvoimaisuutta (esimerkiksi kun luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on pyytänyt luvan peruuttamista itse ja heti ratkaisusta lähtien) avustajan tietoihin peruutuspäivämääräksi tulisi välittyä päätöksen antopäivä lainvoimaisuuspäivämäärän sijasta. Oikeusrekisterikeskukselta tulee selvittää, että onko asiaan olemassa merkintähierarkiaa. Mikäli, niin tällöin se voitaisiin päivittää toimimaan tarkoitettusti. Lisäksi tässäkin uudistuksessa tulee ottaa huomioon aikaisempi kehitysehdotus koskien peruutusasioiden erotteluja ja kyseisen kehitysehdotuksen toteutumisen tuomat muutokset. Ilmeinen tarve on myös Oikari-järjestelmän käyttöohjeelle.

Mikäli Oikari-järjestelmässä ei ole peruutuspäätösten merkintähierarkiaa, jota muuttamalla saataisiin peruutuspäivämäärät välittymään ”Avustajan tiedot”-sivulle oikein, täytyisi miettiä tulisiko automaattinen toiminto peruutuspäivämäärän välittymisestä poistaa kokonaan. Tällöin virheellisiä päivämääriä ei välittyisi ”Avustajan tiedot”-sivulle, mutta ne täytyisi aina käydä täyttämässä sinne manuaalisesti. ”Avustajan tiedot”-sivun merkinnät ovat tässä suhteessa hyvin tärkeät, sillä kyseiseltä sivulta välittyy tieto julkiseen oikeudenkäyntiavustajaluetteloon eli mikäli tälle sivulle ei peruuttamispäivämäärää ole merkitty, niin myöskään tietoa luvan peruuttamisesta ei välity julkiseen rekisteriin, vaan avustajan tiedot löytyvät yhä sieltä.

11.6 Avustajan tila, ratkaisuhierarkia ja kehityskohteet

”Avustaja tila” löytyy ”Avustajan tiedot” -sivulta. Kyseiselle sivulle pääsee hakemalla avustajaa Oikarista nimellä tai diaarinumerolla haettaessa ”Asia” -sivulta painaessa kohtaa ”Avustaja”. Avustajan tila kertoo missä tilassa avustajan lupa on, joten vaikka hänellä olisi monta asiaa vireillä, niin tästä tiedosta tulisi ilmetä avustajan ajantasainen tila. ”Avustajan tilan” ”Avustajan tiedot”-sivulla määrittää myös sen, että löytyykö kyseisen avustajan tiedot julkisesta rekisteristä. Tämän tiedon tulee aina olla ajantasainen ja oikea. Mikäli esimerkiksi tuomioistuin saa erheellisen tiedon julkisesta rekisteristä avustajan luvan puuttumisesta, se voi istunnossa evätä avustajan toimimisen oikeudessa. Julkisen oikeudenkäyntiavustajaluettelon pitää olla luotettava. Jos se ei tätä ole, pahimmassa tapauksessa siitä voi seurata vahingonkorvausvelvollisuus.²⁰⁸

Oikeudenkäyntiavustajaluettelon ratkaisuhierarkiaa kuvaavassa tilalogiikka-dokumentissa kerrotaan, että ”avustajan tilaan” vaikuttaa ratkaisuhierarkia. Oikeudenkäyntiavustajaluettelon (Oikari) eri käsitteiden (avustaja, asia, toimenpide ja päätös) tilat (hyväksytty, hylätty, lykätty, rauennut, jätetty tutkimatta, palautettu) ovat suhteissa toisiinsa. Asioihin voidaan tehdä useita päätöksiä, mutta ainoastaan viimeisin vaikuttaa muiden käsitteiden tiloihin.²⁰⁹ Viimeisin lause ei näyttäisi kuitenkaan pitävän paikkaansa seuraavissa kehityskohteissa 2. ja 3. Kehityskohde 1:ssä viimeisin merkintä vaikuttaa avustajan tilaan, mutta tämä ei ole toivottua. Kysymykseksi jääkin, että saataisiinko seuraavaksi esitetyt kehityskohteet 1-3 korjattua mahdollisia ratkaisuhierarkioita muuttamalla.

Kehityskohteena on avustajan tilan muuttuminen automaattisesti hylätyksi sellaisessa tilanteessa, jossa avustajalla on kaksi hakemustilaa Oikariin merkittynä, joista toinen on hylätty ja toinen hyväksytty. Kun hylättyyn päätökseen tulee jatkokäsittelystä lainvoimaisuustieto, joka merkitään kyseisen hylätyn hakemustilan päätöstietoihin Oikariin, muuttuu avustajan tila automaattisesti hylätyksi. Tämä tapahtuu vaikka avustajalle olisi toisen hakemustilan johdosta lupa myönnetty. Jos avustajan tila tällaisessa tapauksessa vaihtuu automaattisesti hylätyksi, voi vaarana olla, ettei järjestelmään lainvoimaisuustietoa täyttävä henkilö huomaa käydä muuttamassa avustajan tilaa takaisin hyväksytyksi. Näin ollessaan avustajan tietoja ei erheellisesti löytyisi julkisesta rekisteristä.

Esimerkkitalanne: Oikarissa oli muuttunut henkilöiden ”Avustajan tila” rauenneeksi sellaisessa tilanteessa kun luvan olisi tullut olla heillä voimassa ja tilan ”Hyväksytty”. Kyseisillä avustajilla oli kaksi hakemustilaa merkittynä tietoihinsa. Ensimmäinen näistä hakemustiloista oli peruutettu hakemustilassa ja niiden tilaksi oli kirjattu rauennut. Toisessa myöhemmin toimi-

²⁰⁸ Oikari (oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja asianhallinta), 1.

²⁰⁹ Oikeudenkäyntiavustajaluettelon tilalogiikka 16.9.2010, 1-3.

tetussa hakemusasiassa luvat oli hakijoille myönnetty ja tämän jälkeen luvat olivat näkyneet julkisessa rekisterissä. Jostain syystä nyt kuitenkin jälkeinpäin ”Avustajien tilat” olivat muuttuneet Oikarissa ”Rauennut” tilaan, jolloin kyseisten avustajien tietoja ei julkisesta rekisteristä löytynyt.

Esimerkkutilanne: Avustajan tila pysyy peruutettuna silloin, kun sen tulisi muuttua hyväksytyksi. Esimerkkutilanteessa avustajalle on myönnetty lupa, joka sittemmin peruutetaan hänen pyynnöstään. Tämän jälkeen avustaja hakee lupaa uudelleen ja hänelle se myönnetään. Tällöin luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan ”Avustaja” -välilehdeltä tulee käydä manuaalisesti poistamassa ”Lupa peruutettu” -kohdasta peruutuspäivämäärä tai muuten luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tiedot eivät edelleenkään löydy julkisesta luettelosta, vaikka hänelle on lupa peruutuksen jälkeen uudestaan myönnettykin. Tämä toiminto tulee muuttaa automaattiseksi.

Jokaisella menettelytavalla (hakemus-, oikaisu-, peruutuspyyntö-, valvonta-asia) on päätöksille tilat, jotka määrittävät päätöksen laadun. Se vaikuttaako päätös avustajan tilaan riippuu asian menettelytavasta. Oikaisuasioihin tehtävät päätökset eivät vaikuta avustajan tilaan.

Lisäksi **kehityskohteina** olisivat valvonta-asioidenratkaisuhierarkia sekä ratkaisutilat. Vaikuttaa siltä, että valvonta-asioiden ratkaisujen tilat eivät suoraan vaikuta avustajan tilaan, vaan avustajan tila tulee käydä manuaalisesti vaihtamassa, mikäli se ratkaisun laadun mukaan on tarpeen. Tulee kuitenkin miettiä, olisiko tarkoituksen mukaisempaa, että tulevaisuudessa valvonta-asioiden ratkaisutiloista ainakin hyväksytysti ratkaistu valvonta-asia, jossa seuraamuksena olisi luvan peruuttaminen, vaikuttaisi päätöksen teon jälkeen myös avustajan tilaan. Kaikissa menettelytavoissa ratkaisun tilat ovat samat: hyväksytty, hylätty, lykätty, rauennut, jätetty tutkimatta ja palautettu. Tämä on ongelmallista valvonta-asioita ratkaistaessa, sillä se ei vastaa valvonta-asioiden ratkaisutarpeisiin. Valvonta-asioiden päätös kentän päätöksien tiloja tuleekin muuttaa siten, että valvonta-asian päätökseksi on mahdollista merkitä esitys hyväksytty: seuraamusmaksu, esitys hyväksytty: peruuttaminen sekä esitys muutettu: seuraamusmaksu varoitukseksi, esitys muutettu: peruuttaminen muutettu seuraamusmaksuksi, esitys muutettu: peruuttaminen muutettu varoitukseksi ja esitys hylätty. Lisäksi: palautettu valvontalautakuntaan.

11.7 Listat

Yhdistämällä ”Asia”-sivulla asian menettelytavan ja tilan haun voidaan järjestelmästä hakea eri vaiheissa olevia eri laatuja asiaryhmiä. Voidaan esimerkiksi hakea kaikki vireillä olevat hakemusasiat tai kaikki hyväksytysti käsitellyt peruutuspyyntöasiat. Tällöin hakuheitojen mää-

räämistä asioista muodostuu listaus. Myös ”Avustaja”-sivulla voidaan hakea listaus asioista, mutta tällöin hakuehdoksi syötetään ainoastaan asian tila.

Listat ovat hankalasti käytettävissä ja tulostettavissa niiden muodostuessa suoraan Oikari-järjestelmään. Lisäksi yhdelle tulostussivulle ei saa kerrallaan kuin 20 listalla olevan avustajan nimeä, loppujen avustajien listaukset muodostuvat välisivuille samoin siten, että yhdellä sivulla on ainoastaan 20 avustajan nimet. Sivusta puuttuu muun muassa mahdollisuus mennä suoraan listauksen viimeiselle sivulle sekä palaaminen suoraan ensimmäiselle. Listausta ei saa tulostettua kokonaisuudessaan, vaan listauksen jokainen sivu täytyy tulostaa yksitellen. Tämä on ongelmallista, sillä jo nyt lupaa hakeneiden ja luvan saaneiden lukumäärä on suuri. Jos haluaa tulostaa esimerkiksi kaikkien lupaa joskus hakeneiden listan, tällaisia 20 nimen sivuja tulisi erikseen ottaa ohjelmasta lähemmäs sata.

Listoihin tulee aina myös liikaa sellaisia avustajien tietoja, joita listauksessa ei haluta näkyvän eikä listausta saada määritettyä toivotunlaisesti. Oikarista ei saa tulostettua sellaista listausta avustajista, jossa olisi ainoastaan heidän nimensä ja yhteystietonsa. Listausta tulisi saada myös hovioikeus ja kärjäoikeuspiireittäin. Tällaista listausta kysellään aika-ajoin lautakunnalta eri tahoille toimitettavaksi. Yleensä nämä tiedustelut koskevat juuri ainoastaan niitä avustajia, joilla on kyseisellä hetkellä lupa voimassa. Tällainen listaus on myös tarpeellinen lautakunnan omaan käyttöön.

”Avustaja” -sivulla avustajien listauksessa on havaittu virhe. Kun ohjelmaan syöttää avustajien listauksen hakuehdoksi: avustaja, tila: hyväksytty ja haluaa listauksen aikajärjestyksessä (kronologisessa järjestyksessä, jossa vanhimmat asiat ensin) jättää järjestelmä listauksesta pois muutamia viimeksi hyväksytyjä avustajia. Tämä tulisi korjata siten, että kaikki hyväksytyt tulevat listalle. Kuitenkin, jos järjestelmästä hakee hyväksytyjen avustajien listauksen siten, että viimeksi hyväksytyt tulevat listaan ensimmäisenä, virhettä ei tällöin esiinny.

Oikeudenkäyntiavustajaluettelosta tulee saada tulostettua listaus kaikista avustajista, joille on joskus lupa myönnetty sekä erikseen niistä hyväksytyistä avustajista, joilla on listaa ulos otettaessa lupa voimassa. Listauksessa tulee näkyä luvan saaneen nimi sekä postiosoite.²¹⁰ Mikäli listaukset vastaisuudessaan muodostuvat suoraan ohjelmaan, tulee ne lisäksi saada tarkasteltaviksi kerrallaan yhtenä asiakirjan esimerkiksi pdf -tiedostoon ja, että ne ovat näin tulostettavissa kerralla taikka osissa. Lisäksi tällöin ohjelmaan suoraan muodostuvien välilehtien käytössä täytyy olla mahdollista päästä palaamaan suoraan ensimmäiselle välilehdelle taikka viimeiselle välilehdelle. Listausta tulisi saada määriteltyä halutun kaltaiseksi siten, ettei listaukseen tulostu turhia tietoja.

²¹⁰ Oikari (oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja asianhallinta), 1.

11.8 Arkistoitu-merkintä

Kun asia on käsitelty loppuun, se voidaan arkistoida. Tämä tarkoittaa fyysisten asiakirjojen seulomista pysyvästi säilytettävien ja hävitettävien kansiin ja kansioihin. Samalla turhat asiakirjat hävitetään. Arkistoitavan asian asiapaperit seulotaan kansilehtien sisälle ja arkistoidaan kokouskohtaisiin arkistokansioihin, jotka säilytetään niille tarkoitetuissa arkistokaapeissa. Kun asiakirja arkistoidaan, otetaan Oikarista asialle päiväkirja, jossa näkyy avustajan tiedot sekä kaikki kyseisellä avustajalla oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa käsitellyt ja käsittelyssä olevat asiat. ”Arkistoitu” -merkintä on merkitty kyseisen arkistoitavan asian huomautustietoihin Oikariin ja tämä tieto näkyy myös päiväkirjassa.

Oikari-järjestelmässä ei ole erityistä kohtaa ”Arkistoitu”-merkinnälle. Järjestelmässä ei ole myöskään erityisiä kohtia muutoksenhakuun liittyvien tietojen merkitsemiseen (onko asiassa valitettu hovioikeuteen ja korkeimpaan oikeuteen). Kyseiset tiedot merkitään järjestelmässä asian huomautuskenttään. Huomautuskentän tietoja ei saada kuitenkaan tilastoitua tilastoreportteihin, joka olisi näissä asioissa tarpeellista. Muutoksenhakua koskevat tiedot tulisi saada myös listauksiin siten, että Oikari-järjestelmästä saisi tulostettua esimerkiksi listauksen sellaisista kaikista asioista, jotka ovat menneet jatkokäsittelyyn hovioikeuteen ja/tai korkeimpaan oikeuteen taikka hallinto-oikeuteen ja/tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tämän kaltaiset listaukset tulisi saada myös asiatyypeittäin (esimerkiksi ainoastaan hakemusasiat taikka oikaisuasiat).

Oikarista arkistopäiväkirjaa tai päiväkirjaa tulostettaessa, tulostuu asiakirjaan kaikki kyseisen avustajan asiat ja niiden tiedot, jotka on Oikariin kirjattu. Asiat eivät tulostu asiakirjaan aikajärjestyksessä. Esimerkiksi, jos avustajalla on monta hakemusasiaa syötettynä Oikariin, niin kaikki hakemusasiat tulostuvat ensimmäisinä, vaikka välissä olisikin käsitelty peruutusasia. Asiakirjassa ensimmäisenä näkyvät avustajan tiedot. Tässä kohtaa näkyvät luvan myöntämisen ja peruutustietoihin liittyen päivämäärä, jolloin lupa on avustajalle ensimmäisen kerran myönnetty sekä viimeisin luvan peruutuspäivämäärä, mikäli peruutus on voimassa. Jos avustaja on peruutuksen jälkeen hakenut lupaa uudelleen, tällöin luvan uudelleen myöntämispäivää eikä välissä tapahtunutta luvan peruutuspäivää avustajan tietojen kohdalla ole.

Oikariin merkityille asioille ei voida merkitä mihinkään erityiseen kohtaan arkistoitu-merkintää. Näin ollen asioilta puuttuu myös ”Arkistoitu”-tila. Kyseinen tila olisi tarpeellinen, jotta asioita käsittelevät henkilöt saisivat tiedon missä kyseessä olevan asian asiakirjat sijaitsevat (mikäli asia on arkistoitu sen asiakirjat sijaitsevat arkistossa). Asia voidaan arkistoida kun se on käsitelty loppuun. Hakemusasia on loppuun käsitelty silloin, kun lupa on myönnetty tai kun hylätyn hakemuksen päätös on saanut lainvoiman. Luvan ollessa avustajalla voimassa,

peruutettu tai rauennut, varsinainen hakemusasia voi olla arkistoitu. Tämän takia asian ”Arkistoitu”-tilaa ei voida lisätä varsinaisiin ”Asian tiloihin”. Mikäli avustajalla on järjestelmässä esimerkiksi kaksi hakemusasiaa, jotka on ratkaistu eri tiloilla, tulee ”Avustajan tiedot”-välilehdelle kohtaan ”Tila” sen asian ratkaisun tila, joka on tullut lainvoimaiseksi myöhemmin kuin toinen. Kyseinen logiikka on todettu ongelmalliseksi ja mikäli ”Arkistoitu”-tila lisättäisiin asian tiloihin, tulisi se vain ongelmallisemmaksi. ”Arkistoitu”-tila ei myöskään saa olla ratkaisun takana eli se ei saa edellyttää asiassa tehtävän ratkaisua. Näin ollen asiaan tulisi voida merkitä tieto arkistoinnista johonkin muuhun kohtaan kuin asian tiloihin. Kun tieto arkistoinnista on merkitty asialle, tulisi sille myös voida tulostaa arkistopäiväkirja. Tällä hetkellä kyseinen tieto merkitään asian huomautuskenttään. Huomautuskenttään merkittyjä tietoja ei kuitenkaan saada tilastoitua tilastoraporttiin eikä asialle saa tulostettua arkistopäiväkirjaa. Tieto arkistoinnista tulisi saada merkittyä erikseen varsinaisista asian tiloista ja suoraan asiaan eikä avustajan tietoihin. Asian huomautuskentän yläpuolella voisi olla erikseen sellainen kohta, johon tiedon arkistoinnista saisi merkittyä. Kyseeseen voisi tulla ns. rastiruutuun tyyppinen ratkaisu. Kohdassa voisi lukea arkistoitu ja ruutuun merkittäisiin rasti silloin kuin asia arkistoidaan. Merkinnän jälkeen asiasta voisi saada tulostettua arkistopäiväkirjan, jossa näkyisi avustajan tiedot ja kyseessä olevan asian käsittelyvaiheet ja muut tiedot. Arkistoitu merkintä tulee saada kuitenkin myös poistettua asiasta, mikäli se on merkitty esimerkiksi vahingossa ennen aikojaan.

Kehitysehdotuksena todetaan, että arkistopäiväkirjaa tai päiväkirjaa tulostettaessa olisi hyödyllistä ja selkeää, että asiat tulostuisivat aikajärjestyksessä kyseiselle asiakirjalle. Lisäksi voisi olla hyödyllistä, että asiakirjan avustajan tietojen kohdalla olisi merkittynä kaikki luvan myöntämisen- ja peruuttamispäivät **aikajärjestyksessä** siten, että viimeisin merkintä olisi voimassaoleva. Voitaisiin myös miettiä, olisiko tarkoituksenmukaisempaa, että päiväkirja tai arkistopäiväkirja saataisiin tulostettua asiakohtaisesti, mutta avustajan tiedot osuus voisi näkyä siinä silti. Asiakohtaisella tulostuksella tarkoitetaan, että jos esimerkiksi hakijalle on syötetty monia eri asioita Oikariin, niin arkistopäiväkirjaan / päiväkirjaan tulostuisi ainoastaan sen asian tiedot, jota ollaan arkistoimassa tai johon päiväkirja halutaan tulostaa. Muut avustajan asiat eivät näin ollen asiakirjaan tulostuisi.

11.9 Muutoksenhaku

Tällä hetkellä **muutoksenhakutiedot** kirjataan asian huomautuksiin, josta muutoksenhakutieto ei välity esimerkiksi tilastoraporttiin eikä listauksiin.

Kehitysehdotuksena esitetään, että asian tietoihin voitaisiin lisätä kohta, johon merkittäisiin tieto asian muutoksenhakuprosessista. Kyseinen kohta voisi olla sijoitettuna oikeudenkäyntiavustajalautakunnan Oikarissa tekemään päätökseen. Asian päätöksessä ollessa muutoksen-

hakuoikeus, täytyy siihen voida merkitä asian päätöksen tiedoksiantoon toimittamisen päivämäärä (esim. kirjeitse, saantitodistuksella, haastemiehen välityksellä) haastemiehen tiedoksiannon määräpäivä (tätä tulisi voida muokata myöhemmin, mikäli haastemies pyytää lisäai-kaa tiedoksiannolle), asian päätöksen tiedoksiantopäivämäärä, valituksen määräpäivä sekä tiedot mikä taho asiassa on hakenut muutosta (hakemusasiassa hakija, peruutuspyyntöasiassa aikaisemmin luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja tai oikeuskansleri, oikaisuasiassa oikaisuvaatimuksen toimittanut tai taho, jonka oikeuteen päätös välittömästi vaikuttaa), onko asiassa asiatyypistä riippuen valitettu Helsingin hovioikeuteen ja tämän jälkeen korkeimpaan oikeuteen (hakemusasiat, peruutuspyyntöasiat, valvonta-asiat) tai hallinto-oikeuteen ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen (oikaisuasiat). Määräpäiviä merkittäessä voisi olla käytännöllistä, että ne voitaisiin valita järjestelmään niitä varten lisätyistä kalentereista niin kuin esimerkiksi tilastoraportissa saa valittua päivämäärät. Lautakunnassa käsiteltävissä asioissa asioiden jatkokäsittely voi tapahtua hovi-oikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa taikka hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa riippuen asiatyypistä. Jatkokäsittelypaikat voisivat olla listattuna kahteen eri alasvetovalikkoon, josta asianhallintajärjestelmän käyttäjä voisi valita oikean forumin asian jatkokäsittelylle. Ensimmäiseen alasvetovalikkoon merkittäisiin, jos päätöksestä on valitettu Helsingin hovioikeuteen tai johonkin hallinto-oikeuksista. Kaikki hallinto-oikeudet olisivat haettavissa listauksesta. Toiseen alasvetovalikkoon merkittäisiin tieto, onko hovin tai hallinto-oikeuden päätöksestä pyydetty valituslupaa / valitettu korkeimpaan oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Alasvetovalikon vaihtoehdot tulee olla muutettavissa ylläpidon puolella lueteltuina koodistossa, jossa niitä järjestelmän käyttäjä voi käydä manuaalisesti muuttamassa, mikäli niihin tulee muutoksia. Lainvoimaisuustieto kirjattaisiin sille tarkoitettuun kohtaan erikseen.

Oikarissa on olemassa asioilla toiminto nimeltään **”toimenpide”**. ”Toimenpide” -toimintoon pääsee, kun hakee asian diaarinumerolla tai avustajan nimellä ja avaa halutun asian. Tätä toimintoa ei kuitenkaan ole käytetty, Oikarin käyttöohjeen puutteen johdosta. Olemassa ei myöskään ole julkisen rekisterin testikäyttäjäpuolta, joten näin ollen ”toimenpide”-toiminnon vaikutusta julkiseen puoleen ole voitu testata ja se on jäänyt kokonaan käyttämättä. Tätä toimintoa ei kuitenkaan ole käytetty, johtuen käyttöohjeen puutteesta. ”Toimenpide”-välilehdellä on mahdollisuus syöttää neljä erilaista toimenpidettä asialle. Nämä neljä toimenpidettä ovat: ”Hakemuksen täydennys”, ”Luvan raukeaminen”, ”Muutoksenhaku” ja ”Täydennyspyyntö”. Tässä yhteydessä olisi siis mahdollista syöttää toimenpiteenä muutoksenhaku. Sitä kuinka toimiva toimenpiteenä Oikariin syötetty muutoksenhaku olisi, ei pystytä sanomaan, sillä kyseistä toimintoa ei ole edellä kerrotusti käytetty. Vaikka muutoksenhaun merkitseminen säilytettäisiin nyt järjestelmän kehittämisestä huolimatta toimenpiteenä, niin tulisi sitä tarkentaa aiemmin kerrotusti mm. siten, että sinne voitaisiin merkitä valittanut taho, määräpäivät ja instanssi jonne asiassa valitetaan. Muutoksenhakutietojen perusteella tulee Oikarista saada otettua myös erilaisia listoja hakuhehtoina esimerkiksi ”Menettelytapa”, ”Tila”

ja lisäyksenä muutoksenhakutiedot. Näin järjestelmästä saataisiin tulostettua esimerkiksi listaus muutoksenhakuasioiden vaiheista.

11.10 Raportit ja tilastoraportti

”Raportit”-otsikon alta löytyvät asianlaatujaan mukaan raportit, joissa näkyy tuolla hetkellä vireillä olevat asiat, niiden saapumispäivät, avustajan nimi, henkilötunnus sekä kotipaikka. Nämä raportit on otsikoitu asianlaatujaan mukaan hakemusasiat, valvonta-asiat, peruutusasiat ja oikaisuasiat. Lisäksi järjestelmästä saadaan otettua tilastoraportti, joka löytyy myös ”raportit”-otsikon alta. Nämä kaikki raportit, paitsi tilastoraportti, saadaan muutettua järjestelmässä suoraan pdf -tiedostoksi. Tämä on joissakin järjestelmän käyttötarkoituksissa kaivattu ominaisuus, mutta raporteissa juurikaan kyseistä ominaisuutta ei käytetä. Raportteihin tulee listauksena ainoastaan vireillä olevat asiat. Lukuun ottamatta siirtymäsäännöksen ajankohtaa, vireillä olevat asiat ovat olleet kohtuullisen pienimääräisiä ja koska lautakunta käsittelee tehokkaasti sille toimitetut hakemukset, eivät vireillä olevien listat pääse kasvamaan. ”Asia”-välilehden kautta saa myös haettua listauksen vireillä olevista asioista. Hakuehdoksi voi tuolloin laittaa minkä tahansa asiatyyppin. Näin myös sitä kautta saa otettua saman listauksen eri asiatyyppien vireillä olevista asioista kuin raporttien kautta.

Tilastoraportti ilmoittaa kootusti hakemus-, valvonta-, peruutus-, ja oikaisuasioiden lukumäärätiedot sekä myös tiedon kaikista näistä yhteensä. Tilastoraportti haetaan aina jollekin tietylle aikavälille. Tilastoraportista löytyy tiedot siitä, kuinka monta asiaa on valitulla aikavälillä kustakin asianlaadusta saapunut, tilassa vireillä/lykätty, ratkaistu, ratkaistu hyväksytysti, ratkaistu hylätysti, kuinka monessa ratkaisua on lykätty, kuinka moni rauennut, jätetty tutkimatta ja palautettu.

Tilastoraportin logiikka ei ole selkeä. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle on epäselvää, miksi sellaisessa tilanteessa, jossa kaksi eri tilastoraporttia on otettu järjestelmästä samalle aikavälille (esimerkiksi 1.1.2013 - 21.1.2015) eri aikoihin (toinen 21.1.2015 ja toinen 14.4.2015) jälkimmäisessä raportissa niin vireille olevien kuin ratkaistujen lukumäärät ovat pienemmät.

Kehitysehdotuksena todetaan, että Oikarista saatavien tilastoraporttien tulee olla luotettavia. Lukumäärät eivät saa vaihdella niissä logiikattomasti ja epätarkoituksenmukaisesti. Lisäksi tilastoraportissa pitää olla saatavissa suoraan tietoa siitä, kuinka monta lupaa on kuluvalle hetkellä voimassa (tällä hetkellä tiedon saa vain, kun vähennetään hakemusasioiden hyväksytysti ratkaistuista peruutusasioiden hyväksytysti ratkaistut), siinä tulee olla tarkastettavissa tietoa siitä kuinka monessa asiassa on valitettu (hakemusasiat, hylätyt, valitus saapunut, pyytänyt valituslupaa KKO:lta taikka KHO:lta), kuinka monia asiaa on arkistoitu, tieto hakijoiden /

luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien sukupuolijakaumasta sekä erikseen tiedot luvanperuutuspyyntöasioista ja rauenneista luvista.

11.11 Laskutus ja maksut

”Laskutus”-otsikon alta löytyy oikeudenkäyntiavustajalautakunnan perimiin hakemus- ja valvontamaksuihin liittyvät toiminnot. Hakemus- ja valvontamaksuajot tehdään Oikarissa aina kokouksen jälkeen, jolloin laskutuslistoille tulevat viimeisintä kokousta koskevat hakemus- ja valvontamaksut.

Järjestelmä luo oikeudenkäyntiavustajalupaa hakeneelle hakemusmaksun automaattisesti, kun asialle tallennetaan uusi päätös. Maksun voi kuitenkin lisätä myös manuaalisesti. Mikäli maksu on jo lähetetty laskutusajon mukana laskutukseen, sitä ei voi enää muokata tai poistaa.

Järjestelmä luo oikeudenkäyntiavustajalupaa hakeneelle myös valvontamaksun automaattisesti, kun avustajan hakemus saa hyväksytyt päätökset. Vuosittaiset valvontamaksut lisätään luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille ”Valvontamaksujen luonti”-toiminnolla. Myös valvontamaksuja voi lisätä manuaalisesti. Laskutukseen lähetettyä tai jo laskutettua maksua ei voi muokata eikä enää poistaa.

”Maksut” -sivulla voidaan etsiä jonkun jo tehdyn hakemus- taikka valvontamaksuajon laskuja tai laskua. Ohjelmaan voidaan syöttää hakuehtoina laskun tila, joita ovat; ei laskuteta, laskutettu, laskuttamatta, lähetetty laskutukseen. Lisäksi laskuja voi hakea aikavälillä jolloin laskutusajo on lähetetty, merkitty Oikariin laskutetuksi taikka laskun ID-numerolla. Laskutusajo merkitään laskutetuksi Oikariin silloin kun kyseisestä laskuerästä on toimitettu Palkeilta oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan sähköpostitse alustava laskuluettelo ja tämä on oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa hyväksytty. Laskutusajoista muodostetut laskuluettelot toimitetaan Palkeiden toimesta Rondon ja löytyvät Rondon arkistosta.

”Laskuerät”-sivulta löytyy listaus kaikista tehdyistä laskutusajoista, jossa on tiedot laskun id-numerosta, siitä onko kyseessä hakemus- vaiko valvontamaksulaskuerä (tyyppi), monta laskua yhteensä erässä on, mikä on erän summa yhteensä, koska ajo tehty / lähetetty ja milloin erä on merkitty laskutetuksi Oikariin. (Laskutettu päivämääräksi merkitään se päivä kun alustava laskuluettelo on tarkistettu sekä hyväksytty ja tästä on ilmoitettu Palkeille).

Laskutusajossa lähetetään kaikki laskuttamatta olevat hakemus- tai valvontamaksut laskutukseen. Ajossa luodaan laskuerä ja koostetaan täsmäystiedot (tiedostonimi, laskujen lukumäärä ja yhteissumma), jotka lähetetään sähköpostilla Palkeille. Laskutusajon voi ensin tehdä oh-

jelmassa harjoitteluna, jolloin tiedostoa ei siirretä, sähköpostia ei lähetetä ja kaikki kanta-muutokset peruutetaan lopuksi. Siirtotiedoston laskuttamatta olevista maksuista voi muodostaa esikatseltavaksi omalta välilehdeltään.²¹¹ Harjoitteluajo kannattaa tehdä aina ennen varsinaista ajoa, silloin pystytään tarkistamaan, että ajossa kaikki tiedot ovat oikein.

”Valvontamaksujen luonti”-sivu pitää sisällään vuosittaisten valvontamaksujen luontiajon, joka luo valvontamaksut kuluvalle vuodelle hyväksytyille erheettömille avustajille, joiden lupa on voimassa tai voimassaolo on määrittämättä, ja joilla valvontamaksua ei vielä ole.

Mikäli ajo suoritetaan harjoitteluna, kaikki kantamuutokset peruutetaan lopuksi.²¹² Vuosittaista valvontamaksuajoakin luotaessa on hyvin tärkeää luoda ensin ajo harjoitteluna, jolloin voidaan tarkastaa, että ajossa on kaikki sinne kuuluvat maksut.

Vuosittaiselle valvontamaksuajolle ei muodostu automaattisesti laskuja niille avustajille, joille lupa on myönnetty jonain edeltävänä vuonna, ja lupa on peruutettu tai rauennut kuluvana vuonna. Tällaisissa tapauksissa valvontamaksun tulisi kuitenkin ajolle muodostua, mutta tällä hetkellä kyseisissä tapauksissa täytyy laskut muodostaa ajolle manuaalisesti. Laskujen muodostaminen manuaalisesti on työlästä ja peruutusasioiden lisääntyessä kasvaa myös niiden määrä. Luvat jotka on peruutettu vuoden ensimmäisestä päivästä lukien jonakin tiettyinä vuonna, eivät saa muodostaa vuosittaiselle valvontamaksuajolle laskuja kyseisestä vuodesta.

Vuosittaiseen valvontamaksuajoon tulee muuttaa automaattisesti muodostumaan niiden avustajien valvontamaksulaskut, joille lupa on myönnetty jonakin edeltävänä vuonna, mutta lupa on peruutettu tai rauennut kuluvana vuosittaisen valvontamaksuajon vuotena. Huomion tulee ottaa kuitenkin se, että vuoden ensimmäisestä päivästä lukien peruutetut luvat eivät muodosta valvontamaksulaskua, sillä tuolloin lupa ei kuluvana vuotena ole ollut päiväkään voimassa (merkittäessä Oikariin, että lupa peruutettu esim. 1.1.2017 lukien, vuoden 2017 vuosittaista valvontamaksua ei muodostu laskutusajolle). Oikarissa luvan peruutuspäivä merkitään kohtaan ”Lupa peruutettu”. Mikäli tähän kohtaan merkitään päivämääräksi esim. 31.12.2016, niin kyseisenä päivänä ei enää avustajan tietoja löydy julkisesta rekisteristä. Kohta tuleekin muuttaa seuraavasti: Luvan viimeinen voimassaolopäivä.

11.12 Ylläpito, koodisto ja uloskirjautuminen

”Ylläpito”-osio pitää sisällään ohjelmassa käytössä olevan koodiston. Koodistoon merkittyjä tietoja päästään muokkaamaan manuaalisesti tätä kautta, mikäli niihin on tullut muutoksia. Hyvä esimerkki on koodistosta löytyvä valvontamaksun suuruus, jota tarkastetaan vuosittain

²¹¹ Oikeudenkäyntiavustajaluettelo 2016.

²¹² Oikeudenkäyntiavustajaluettelo 2016.

ja jota sen takia tulee yleensä myös vuosittain koodiston kautta muuttaa. Laskun summa välittyy Oikarista valvontamaksuja koskevan laskutusajon mukana Palkeille ja sitä kautta laskuihin, jotka lähetetään luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille.

”Koodisto”-otsikko pitää sisällään välilehtiä, joista löytyvät eri asioiden koodistoja taulukkomuodossa ja tätä kautta niiden tietoja pääsee muokkaamaan. ”Asian tila”-välilehdeltä löytyvät käytössä olevat tilat (Hyväksytty, Hylätty, Lykätty, Rauennut, Vireillä, Jätetty tutkimatta ja Palautettu). ”Avustajan tila”-välilehdellä ovat käytössä olevat tilat (Hyväksytty, Hylätty, Lykätty, Rauennut, Hakemus vireillä, Jätetty tutkimatta ja Peruutettu). ”Maksun tila”-välilehdellä on sen käytössä olevat koodistot (Laskuttamatta, Laskutettu, Lähetetty laskutukseen ja Ei laskuteta). ”Maksu”-välilehdellä on taulukko, josta saa hakemus- tai valvontamaksuihin liittyvät koodistotiedot (Tyyppi, Tuotekoodi, Laskulaji, Summa, Alkupäivä ja Loppupäivä). ”Osoitelaji”-välilehdellä ovat käytössä olevat koodit liittyen osoitetietoihin (Postiosoite ja Laskutusosoite). Myös päätöksen tiloille on oma välilehtensä ja pitää sisällään käytössä olevat tilat (Hyväksytty, Hylätty, Lykätty, Rauennut, Vireillä, Jätetty tutkimatta ja Palautettu). ”Yhteystietolaji”-otsikon välilehdellä on taulukko, jossa on lueteltuina käytössä olevat sekä niihin liittyvät tiedot (Koodi, Nimi, Järjestysnumero, Alkupäivämäärä ja Loppupäivämäärä). ”Toimenpide”-välilehdellä löytyvät toimenpiteenä tehtävien toimintojen koodit (Täydennyspyyntö, Hakemuksen täydennys, Päätös, Luvan raukeaminen ja Muutoksenhaku). ”Menettelytapa”-välilehti pitää sisällään menettelytapojen koodiston (Hakemus, Valvonta-asia, Perustuspyyntö ja Oikaisu).

Kehitysehdotus on, että koodistoa tulee päivittää vastaamaan tässä työssä ehdotettuja kehitysideoita. Koodistoon tule lisätä muun muassa avustajan tietoihin liittyvät sukupuolitiedot, hovioikeuspiiritiedot, käräjäoikeuspiiritiedot sekä muutoksenhakua koskevat tiedot.

”**Kirjautu ulos**”-otsikkoa klikatessa järjestelmä kirjaa käyttäjän ulos. Lisäksi järjestelmästä pääsee kirjautumaan ulos sivun oikeasta yläreunasta. Näitä toimintoja käyttämällä järjestelmästä voi kirjautua itse ulos, mutta ohjelma myös kirjaa käyttäjän automaattisesti ulos tietyn ajan kuluessa siitä, kun käyttäjä on lakannut tekemästä toimintoja siinä. Tämä pakotetun uloskirjautumisen aika on melko lyhyt ja siten häiritsee järjestelmän käyttäjän työskentelyä. Pakotetun uloskirjautumisen aikaa tulisikin siten pidentää, taikka se tulisi poistaa kokonaan.

11.13 Julkinen oikeudenkäyntiavustajaluettelo

Oikeudenkäyntiavustajaluettelo on oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ylläpitämä julkinen luettelo luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Asianajajien ja julkisten oikeusavustajien tiedot eivät löydy kyseisestä luettelosta, koska he eivät tarvitse lupaa oikeudenkäyntiavustajana toimimiseen. Tällä hetkellä luettelon hakuehtona toimii haettavan henkilön suku- ja etu-

nimi täydellisenä. Jos henkilö löytyy luettelosta, hakutulokseksi tulee avustajan nimi, luvan hyväksymispäivä sekä avustajan paikkakunta. Jos henkilön nimeä ei löydy luettelosta, hänelle ei ole myönnetty lupaa tai se on joko peruutettu taikka rauennut.²¹³

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan julkinen rekisteri avustajista on muotoaan sellainen, että luettelosta voi hakea avustajaa nimellä. Muita hakuetoja avustajan löytämiselle luettelosta ei ole. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on saanut tästä jonkin verran reklamaatiota eri ta-hoilta. On toivottu, että luettelo oikeudenkäyntiavustajista olisi auki nähtävissä internetissä, josta ilman hakua voisi nähdä kaikkien hyväksytyjen nimet ja paikkakunnat. Toisaalta on myös toivottu, että oikeudenkäyntiavustajaluettelosta muodostettaisiin samankaltainen kuin asianajajaliiton ylläpitämä luettelo asianajajista. Tällöin oikeudenkäyntiavustajaluettelosta voisi hakea avustajaa esimerkiksi tuomiopiirin tai paikkakunnan mukaan.

Tietosuojavaltuutetun kanta on ollut lautakuntaa perustettaessa se, että oikeudenkäyntiavustajaluettelon tulisi olla samantyyppinen kuin terveydenhuollon ammattihenkilöistä pidetty rekisteri. Avoimen luettelon riskinä on, että kaikkien oikeudenkäynneissä toimimaan oikeutettujen oikeudenkäyntiavustajien ajatellaan löytyvän luettelosta, koska luettelo olisi oikeusministeriön internet-sivuilla. Viranomaisen tehtävänä ei ole myöskään mainostaa yksityisen toimijan palveluja. Myös oikeuskanslerin mukaan asianajajista olemassa olevaa hakupalvelua vastaavantyyppinen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista sopisi paremmin Auktorisoitujen Lakimiesten sivuille kuin oikeusministeriön internet-sivuille.²¹⁴

11.14 Sähköinen asiointi

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa säädetään laissa (13/2003), tarkoituksena on lisätä viranomaisessa asioinnin sujuvuutta ja joutuisuutta. Lakia sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa sovelletaan muun muassa hallintoasian sähköiseen vireillepanoon, käsittelyyn ja päätöksen tiedoksiantoon, jollei muualla laissa toisin säädetä. Viranomaisen, jolla on tarvittavat tekniset, taloudelliset ja muut valmiudet, on niiden rajoissa mahdollistettava kaikille keino lähettää viesti esimerkiksi sähköiseen osoitteeseen asian vireille saattamiseksi tai käsittelemiseksi. Kyseisen lain mukaan vaatimuksen kirjallisesta muodosta täyttää myös viranomaiselle toimitettu sähköinen asiakirja. Mikäli asiassa edellytetään allekirjoitettua asiakirjaa, allekirjoitusvaatimuksen täyttää myös vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista annetussa laissa (617/2009) tarkoitettu sähköinen allekirjoitus.

²¹³ Oikeudenkäyntiavustajaluettelo 2016.

²¹⁴ Tarkastuskertomus 4.6.2015, 3-4.

Viranomaisella ei ole ehdotonta velvollisuutta järjestää sähköisiä asiointipalveluja, mutta sen on pyrittävä järjestämään niitä valmiuksiensa puitteissa. Sähköisestä asioinnista viranomais-toiminnassa annetussa laissa on esitetty sähköistä asiointia koskevan velvoitteen edellytykseksi, että viranomaisella on siihen tarvittavat valmiudet.

Lakia luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 318/2010 vp) on todettu, että oikeudenkäyntiavustajalautakunta voisi teknisten tehokkuusetujen saavuttamiseksi toimia jonkin olemassa olevan viranomaisen yhteydessä ollen siitä kuitenkin erillinen ja riippumaton. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla ei kuitenkaan ole tähän mennessä ollut tarpeeksi resursseja sähköisen tunnistautumisen järjestelmän hankkimiseen.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla ei ole vielä käytössään sähköisen tunnistautumisen järjestelmää. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta edellyttää, että lupaa hakevat avustajat toimittavat hakemuksensa allekirjoitettuina sekä hakemuksen mukana vaaditut liitteet. Hakemus vaadittuine liitteineen tulee toimittaa lautakunnalle joko sähköpostitse tai kirjepostitse. Molemmissa tapauksissa hakemus tulee olla hakijan allekirjoittama. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan hakemusohjekonsepti on löydettävissä pdf -tiedostona lautakunnan internet-sivuilta. Hakemusohjan voi täyttää koneella suoraan kyseiseen pohjaan tai sen voi tulostaa ja täyttää käsin.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tulevien hankintojen yhtenä kohteena on mahdollisesti sähköisen tunnistautumisen järjestelmä, jota kautta oikeudenkäyntiavustajaluvan hakeminen tapahtuisi sähköisenä asiointina. Sähköisen tunnistautumisen kautta hakija tunnistautuisi järjestelmään (pankkitunnuksilla, mobiilivarmenteella) ja täyttäisi sekä palauttaisi sähköisesti oikeudenkäyntiavustajalupahakemuksensa.

11.15 Muut järjestelmän käyttäjämukavuuteen liittyvät kehitysideat

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmässä on myös sellaisia käyttöongelmia, joita on hankala asettaa edellä mainittujen ohjelman kohtien yhteyteen. Seuraavassa on koottu selvitys kyseisistä ongelmista ja niiden kehitysehdotuksista:

1. Oikeusrekisterikeskus on luonut oikeudenkäyntiavustajaluettelon Oikarin asianhallinnallisen puolen sekä julkisen oikeudenkäyntiavustajaluettelon. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei ole kuitenkaan saanut järjestelmään kattavaa **käyttöohjetta**. Järjestelmä ei ole kuin muutamilta kohdin itseohjaava (ohje suoraan järjestelmässä) ja tästä syystä osia siitä on jäänyt epäselviksi. Oikeusrekisterikeskuksen tulee toimittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle järjestelmän käyttöohje järjestelmän kehittämisen yhteydessä.

2. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta pystyy testaamaan mm. asioiden vireille vientiä ynnä muita toimintoja Oikari-järjestelmän testipuolella. Kyseisen asianhallinnallisen testipuolen lisäksi oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tulee saada käyttöönsä myös **julkisen rekisterin testipuoli**, jotta asianhallinnallisella testipuolella tehtyjen toimintojen vaikutus julkiseen rekisteriin päästäisiin tarkistamaan.

3. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan on jatkuvasti täytettävä lain 2 §:ssä säädetyt kelpoisuusvaatimukset. Mikäli oikeudenkäyntiavustaja menettää kelpoisuusedellytykset, oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on lain 20 §:n mukaan peruutettava myöntämänsä lupa. Näiltä osin lautakunta voi omasta aloitteestaan ottaa esille kysymyksen luvan peruuttamisesta.²¹⁵ Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle tulee ilmoituksia ja tiedusteluja sellaisista oikeudenkäyntiavustajista, joiden kelpoisuusedellytysten edelleen täyttymistä ilmoittaja epäilee tai tietää niiden tulevan olemaan vaakalaudalla. Tällaisia tapauksia voi olla esimerkiksi kun luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle on saatettu vireille luvan myöntämisen jälkeen sellainen rikosasia, että mikäli luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja todettaisiin syylliseksi asiassa, niin hän ei enää tämän jälkeen täyttäisi kyseisiä kelpoisuusedellytyksiä. Tällaisista ilmoituksista ja niissä ilmoitetuista oikeudenkäyntiavustajista lautakunta on muodostanut manuaalisesti listan seurattavista oikeudenkäyntiavustajista word -tiedostolle. Listaa tarkastetaan noin kuukauden väliajoin siten, että lautakunta voi esimerkiksi seurata tiedusteluin listan oikeudenkäyntiavustajia koskevien rikosasioiden etenemistä tuomioistuimissa.

Kehotusehdotuksena todetaan, että edellä selostettu word -tiedostolle manuaalisesti muodostettava **seurattavien lista** tulee saada automaattisesti muodostuvaksi listaukseksi Oikariin. Oikariin tulee lisätä avustajan tietoihin sellainen kohta, jonne on mahdollista merkitä niin sanottu seurattava -merkintä. Lisäksi tämän merkinnän yhteyteen olisi hyvä lisätä huomautus -kenttä, johon voitaisiin kirjata muun muassa seurannan syy ja sen vaiheet. Listaus muodostuisi esimerkiksi pdf -tiedostona niistä oikeudenkäyntiavustajista, joiden avustajan tietoihin olisi tämä seurattava -merkintä tehty. Listauksessa olisi hyvä näkyä myös nuo seurattava -merkinnän yhteyteen huomautuskentälle tehdyt merkinnät. Voisiko seurattavien listan merkinnät toteuttaa "toimenpiteissä"

4. Asianhallintapuolella avustajaa nimellä haettaessa olisi käytännöllistä, että järjestelmä löytäisi avustajan, vaikka suku- tai etunimen jälkeen olisi lyöty **tyhjä kohta**. Järjestelmän ei tulisi lukea tyhjää lyöntiä merkiksi. Julkisen rekisterin puolella se ei näin teekään.

Avustajien nimi- ja osoitetarrat tulee saada tulostettua suoraan Oikarista. Tällä hetkellä osastosihteeri kirjoittaa kynällä kirjakuoriin avustajien nimet ja osoitteet päätöksiä postitet-

²¹⁵ Tiedoksi luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle.

taessa. Järjestelmästä tulee saada ulos nimi- ja osoitetarrat ainakin kokous kerrallaan (samalla tavalla kuin hakemus- ja valvontamaksuajotkin tehdään) ja mahdollistaa osoitetarrallistauksen muokkauksen manuaalisesti koneella siten, että siihen saa lisättyä avustajia osoitteineen ja pystyy poistamaan ylimääräisiä. Tarpeellinen on myös osoitetarrallistus, johon muodostuisi kaikkien kuluvalta hetkellä lupa voimassa olevien osoitetarrat.

5. Järjestelmässä oleviin **huomautuskenttiin** ei tällä hetkellä pystytä kirjoittamaan rajattomasti tekstiä, huomautuskenttien tekstikapasiteetin ollessa pieni. Asioiden huomautuskenttiin kirjataan asioiden toimenpiteet niiden käsittelyn edetessä. Sellaisissa asioissa, joissa joudutaan tekemään paljon erilaisia toimenpiteitä, ei huomautuskentän tila riitä. Tämä on ongelmallista, sillä huomautuskentän tarkoituksena on toimia juuri tällaisena ns. asian vaiheiden muistiona. Huomautuskenttään täytyisikin voida kirjoittaa rajattomasti asian vaiheita ja toimenpiteitä sisältävää tekstiä taikka ainakin huomattavasti enemmän kuin mitä tällä hetkellä sinne pystytään kirjaamaan. Huomautuskentän tulisi myös tulostua kokonaisuudessaan. Tällä hetkellä ”asia”-välilehdellä sekä ”päätös”-välilehdellä olevien huomautuskentille kirjatut muistiinpanot ja merkinnät eivät ”tulosta sivu”-toiminnon kautta tulostu tulosteeseen kokonaisuudessaan. Tämä on hyvin epäkäytännöllistä. Toiveena olisikin ”Asia”-välilehden huomautuskentän välittyvän infolehdelle ja tulostuvan kokonaisuudessaan sille kirjattujen merkintöjen kanssa kun infolehti tulostetaan.

12 Yhteenveto

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain valmistelutyöt alkoivat, kun oikeusministeriö asetti 16.5.2008 työryhmän, jonka tarkoituksena oli arvioida ja mikäli tarpeelliseksi näki, ehdottaa oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia yleisissä tuomioistuimissa koskevan sääntelyn tarkistamista. Tavoitteena oli, että tuo sääntely takaisi asianosaisille riittävän oikeusturvan ja yleisemmin asianmukaisen oikeudenhoidon. Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 25.11.2009 ja hallituksen esitys laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi annettiin eduskunnalle 17.10.2010. Eduskunta lähetti kyseisen esityksen vuoden 2011 tammikuussa lakivaliokuntaan. Lakivaliokunta kuuli suullisesti ja kirjallisesti eri asiantuntijatahoja, joista osaa oli kuultu aiemmin jo oikeusministeriön työryhmän toimesta. Mietintöä käsiteltiin 24.2.2011 pidetyssä täysistunnossa ja eduskunta hyväksyi äänestyksessä käsittelyn pohjaksi valiokunnan ehdotuksen siihen annetun vastalauseen sijasta. Toinen käsittely järjestettiin 1.3.2011 ja tuolloin eduskunta hyväksyi ensimmäisessä käsittelyssä päätetyn. Eduskunta antoi vastauksensa (EV 337/2010 vp) hallitukselle 10.6.2011. Vastauksessa hallituksen esityksen pohjalta hyväksyttiin muutettuna laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Lainvalmistelut ja esityöt ovat olleet perusteellisia ja niitä tehtäessä on kuultu lukuisia asiantuntijatahoja niin oikeusministeriön työryhmän kuin lakivaliokunnan tahoilta. Laintarkistustarpeilta ei ole kuitenkaan tyystin vältytty, sillä muun muassa oikeu-

denkäyntiavustajalautakunta on ensimmäisten toimintavuosiensa aikana havainnut tarkistus-
tarpeita oikeudenkäyntiavustajia koskevassa laissa. Nämä tarpeet lautakunta on saattanut
tiedoksi oikeusministeriölle.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on käytännön työtä tehdessään havainnut myös käytössään
olevassa asianhallintajärjestelmässä puutteita ja epäkäytännöllisyyksiä. Tässä opinnäytetyös-
sä tehdyssä kehityssuunnitelmassa, asianhallintajärjestelmässä havaitut puutteet tuotiin
esiin, ja niiden tilalle etsittiin toimivimmat ratkaisut. Kyseinen suunnitelma taikka sen poh-
jalta laadittava esitys tullaan luovuttamaan oikeusministeriölle pohjaksi kustannusarvion kar-
toittamiselle. Asianhallintajärjestelmän kehittämistyö on näin ollen vasta alussa ja tarkempi
kehittämistyö ja kehittämispohdinta voidaan aloittaa yhteistyössä oikeusrekisterikeskuksen IT-
henkilöiden kanssa vasta kun resurssit kehittämistyölle on saatu.

Asianhallintajärjestelmän kehittämisen onnistumisen kannalta tärkeässä asemassa on yhteis-
työn toimiminen ja informaation välittyminen oikeusrekisterikeskuksen IT-henkilöiden ja lau-
takunnan henkilökunnan välillä. Asianhallintajärjestelmän kehittämistä tulisikin suunnitella
tiivissä yhteistyössä näiden kahden tahon toimesta. Informaation kulun tärkeys ilmenee lisäk-
si asianhallintajärjestelmän käyttöohjeen tarpeen muodossa. Oikeudenkäyntiavustajalauta-
kunta ei ole saanut Oikari-järjestelmään koko järjestelmän kattavaa käyttöohjetta järjestel-
män käyttöönoton yhteydessä. Järjestelmä ei ole niin sanotusti itseohjaava kuin ainoastaan
muutamilta osin, jonka johdosta oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei ole saanut järjestel-
mästä kaikkea hyötyä irti, sen toimintojen tarkoitusten jääneenä osittain aukeamatta lauta-
kunnalle. Nyt käsillä olevan järjestelmän kehittämisen yhteydessä tuleekin painottaa, että
oikeusrekisterikeskus luovuttaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle uudistetun järjestelmän
kanssa samassa yhteydessä myös kattavat käyttöohjeet sille.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminta on sen perustamisaikataulun kiireellisyydestä
huolimatta aloittanut toimintansa ensimmäisinä toimivuosinaan tehokkaasti. Hakemusmäärät
olivat odotettua korkeammat jo ensimmäisenä toimivuotena ja sama trendi on jatkunut läpi
koko oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toiminnan ajan. Tulevaisuudessa ei ole nähtävissä
merkittävää työmäärän vähentymistä, sillä vaikka määrällisesti käsiteltävät asiat ovatkin vä-
hentyneet, painopisteen voidaan todeta vaihtuvan lautakuntaan saapuvissa asiatyypeissä
enemmän aikaa vievien asioiden käsittelyyn (esimerkiksi valvonta-asiat ja lautakunnan viran
puolesta vireille laittamat peruutusasiat). Oikeudenkäyntiavustajista annetun lain tavoitteet
saavutetaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ja valvontalautakunnan työskennellessä.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asianhallintajärjestelmän kehittäminen on ajankohtaista
osittain siitä syystä, että lautakunnassa käsiteltävien asioiden laatujen painopiste on muut-
tumassa. Järjestelmän käyttö on jo hankaloitunut ja esimerkiksi tilastoraportin luetettavuus-

den sekä käytettävyyden voidaan nähdä kärsivän lautakuntaan saapuvien asiatyyppien painopisteen muuttuessa. Tämänhetkiselällä järjestelmällä, esimerkiksi tiedon saaminen siitä, montako lupaa kuluvalle hetkellä on voimassa, voi muodostua jopa mahdottomaksi tehtäväksi, kyseistä lukua manuaalisesti tilastoraportista ja listoista laskemalla. Näin ollen asianhallintajärjestelmän kehittäminen tässä vaiheessa tuleekin mitä luultavimmin säästämään resursseja tulevaisuudessa.

Lähteet

Painetut lähteet

Aarnio Aulis. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki.

Aarnio Aulis. 2006. Tulkinnan taito -ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Helsinki.

Ervo Laura. 2008. Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuusvaatimus. Juva.

Fredman Markku. 2012. Esiintymiskielto, avustajan kelpoisuuden arviointi ja muut keinot puuttuoikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen toimintaan. Defensor Legis (2/2012), 173-190.

Fredman Markku. 2013. Rikosasianajajan käsikirja. Helsinki.

Frände Dan, Havansi Erkki, Helenius Dan, Koulu Risto, Lappalainen Juha, Lindfors Heidi, Niemi Johanna, Rautio Jaakko, Virolainen Jyrki. 2012. Prosessioikeus. Helsinki.

Hakapää Kari. 2010. Uusi kansainvälinen oikeus. Helsinki.

Havansi Erkki. 2007. Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Helsinki.

Hirvonen Ari. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki.

Husa Jaakko, Mutanen Anu, Pohjolainen Teuvo. 2010. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki.

Jokela Antti. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I. Helsinki.

Linna Tuula. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki.

Tamm Ditlev, Letto-Vanamo Pia. 2015. Oikeuden maailma. Vantaa.

Takala Hannu, Heinonen Olavi, Lappalainen Juha. 1985. Johdatus Suomen rikos- ja prosessioikeuteen. Jyväskylä.

Ojanen Tuomas. 2010. EU-oikeuden perusteita. Uudistettu laitos. Helsinki.

Vuorenpää Mikko. 2009. Prosessioikeuden perusteet. Helsinki.

Virallislähteet

EV 337/2010 vp - HE 318/2010 vp: Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 23/2008 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta tehdyn Lissabonin sopimuksen hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

HE 318/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 110/1999: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi asianajajista annetun lain muuttamisesta.

HE 82/2001: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeusapulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 40/2010 vp - HE 318/2010 vp: Lakivaliokunnan mietintö 40/2010vp Hallituksen esitys laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Mietintöjä ja lausuntoja 55/2010. Oikeusministeriö. Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta -lausuntotiivistelmä.

Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17. Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta.

Oikeusministeriön muistio 26.1.2011. Lainvalmisteluosasto, erityisasiantuntija Jussi Karttunen. Eduskunnan asiakirjavihko. Valiokunnat. HE 318/2010 vp, Lavm 40/2010 vp, 2011.

Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettujen asiantuntijoiden kirjallisten huomautusten johdosta 7.2.2011. Eduskunnan asiakirjavihko. Valiokunnat. HE 318/2010 vp, Lavm 40/2010 vp, 2011.

Tuomioistuinsanasto. Oikeusministeriö ja valtioneuvoston kanslia 2001. Helsinki.

Sähköiset lähteet

Arkistolaitos 2016. Asiakirjahallinto, arkistonmuodostus ja tietotekniikka. Viitattu 26.6.2016.
<http://www.arkisto.fi/fi/palvelut/julkaisuluettelo/d-verkko-oppaat/arkistot-yhteiskunnan-toimiva-muisti/asiakirjahallinto-arkistonmuodostus-ja-tietotekniikka>

Eduskunta 2016. Valtiopäiväasioiden ja -asiakirjojen haku. HE 318/2010 vp. Viitattu 12.4.2016.
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=Valiokuntakasittely&docid=he+318/2010>

Eduskunta 2016. Valiokunnat. Viitattu 12.4.2016.
<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaaminen/valiokunnat/Sivut/default.aspx>

Eduskunta 2016. Lakivaliokunta. Viitattu 12.4.2016.
<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaaminen/valiokunnat/lakivaliokunta/Sivut/default.aspx>

Euroopan oikeudellinen verkosto 2016. Oikeusalan ammatit. Viitattu 28.9.2016.
http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_ec_fi.htm

Euroopan oikeudellinen verkosto 2016. Oikeusalan ammatit - Ruotsi. Viitattu 28.8.2016.
https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-se-maximizeMS-fi.do?member=1

Helsingin Sanomat 2016. Kotimaa. Asianajajaliiton ja kilpailevan lakimiesyhdistyksen nimikiista oikeuteen. Viitattu 10.9.2016.
<http://www.hs.fi/kotimaa/a1421290875301>

Korkein oikeus 2015. Hannu Rajalahti. Viitattu 1.9.2016.
<http://korkeinoikeus.fi/fi/index/korkeinoikeus/hannurajalahti.html>

Kolehmainen Antti. 2015. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa: Mietintinen Tarmo (toim.) Oikeustieteellinen opinnäyte - Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex 2015/29. Viitattu 7.9.2016.
<https://www.edilex.fi/artikkelit/15461>

Launiala Mika. 2015. Luvan saaneelta oikeudenkäyntiavustajalta luvan saamiseksi vaadittavasta kelpoisuudesta. Edilex 2015/31. Viitattu 7.9.2016.
<https://www.edilex.fi/artikkelit/15502>

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan toimintakertomus 2015.

https://oikeus.fi/tuomioistuimet/material/attachments/oikeus_tuomioistuimet/yleisetliitetiedostot/ddvvjlsjX/Toimintakertomus_2015_viimeisin_versio.pdf

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta 2016. Oikeudenkäyntiavustajaluettelo. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan internet -sivut. Viitattu 11.6.2016.

<http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/lautakunnat/oikeudenkayntiavustajalautakunta/oikeudenkayntiavustajaluettelo.html>

Oikeudenkäyntiavustajaluettelo 2016. Etusivu. Viitattu 8.2.2016.

<https://asiointi.oikeus.fi/web/asiointi/oikeudenkayntiavustaja-luettelo>

Oikeusministeriö 2016. Hallituksen esitykset. Viitattu 12.4.2016.

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/valmisteilla/hallituksenesitykset.html>

Suomen asianajajaliitto 2016. Asianajajaliiton jäsenyys. Viitattu 11.4.2016.

<http://www.asianajajaliitto.fi/asianajajaliitto/jasenyy>

Suomen asianajajaliitto 2016. Asianajajaliiton jäsenedellytykset. Viitattu 11.4.2016.

<http://www.asianajajaliitto.fi/asianajajaliitto/jasenyy/jasenyyosedellytykset>

Suomen Lakimiesliitto 2016. Julkaisut. Viitattu 28.8.2016.

<http://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/1439/eettisetohjeet.pdf>

Sveriges advokatsamfund 2016. Att bli advokat. Viitattu 28.8.2016.

<https://www.advokatsamfundet.se/Att-bli-advokat/>

Sveriges riksdag 2016. Dokument & lagar. Rättegångsbalk. Viitattu 28.8.2016.

http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rattengangsbalk-1942740_sfs-1942-740

The Lisbon Treaty 2016. The Lisbon Treaty. Viitattu 30.8.2016.

<http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty.html>

Valtioneuvosto. Tietoa valtioneuvostosta. Valtioneuvoston toiminta. Ministeriöt. Viitattu 8.9.2016.

<http://valtioneuvosto.fi/tietoa/toiminta#ministeriot>

Valvontalautakunnan valvontakertomus 2015.

http://www.valvontalautakunta.fi/files/2913/Valvontakertomus_2015_netti.pdf

Julkaisemattomat lähteet

Meroma, R. Oikari (oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja asianhallinta) 16.8.2013. Listaus huomattavista puutteista ja ongelmallisuuksista.

Munter, N. Oikeudenkäyntiavustajaluettelon tilalogiikka 16.9.2010.

Koivisto, J. Tarkastuskertomus 4.5.2015. Oikeuskanslerin tutustumis- ja tarkastuskäynti oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan 7.5.2015.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tiedote 2016.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ensimmäisen järjestäytymiskokouksen pöytäkirja 26.6.2012.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan hallinto-oikeuksien ja erityistuomioistuinten tuomareita edustavan jäsenen ja varajäsenen nimeäminen 22.6.2016.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportit ajalta 1.1.2013 - 31.12.2013, 1.1.2014 - 31.12.2014 ja 1.1.2015 - 31.12.2015.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportti 1.1.2013 - 14.9.2016.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportti 1.1.2016 - 14.9.2016.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tilastoraportit ajalta 1.1.2013 - 31.12.2013, 1.1.2014 - 31.12.2014, 1.1.2015 - 31.12.2015 ja 1.1.2016 - 14.9.2016.

Oikeudenkäyntiavustajarekisterin vaatimusmäärittely 27.12.2012.

Oikeusministeriön asettamispäätös 16.5.2008. Oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevan sääntelyn tarkistaminen OM 7/41/2008.

Oikeusministeriön asettamispäätös 14.2.2012. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettaminen toimikaudeksi 1.12.2013 - 31.12.2014.

Oikeusministeriön asettamispäätös 10.12.2014. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettaminen toimikaudeksi 1.1.2015 - 31.12.2019.

Oikeusministeriön kirje 8.9.2016. Ilmoitus oikeudenkäyntiavustajalautakunnan uuden jäsenen ja varajäsenen nimittämisestä.

Tiedoksi luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle. Luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille lupapäätöksen mukana toimitettava tiedote.

Tarkistustarpeita luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettuun lakiin 21.4.2016. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan listaus havaitsemistaan tarkistustarpeista lakiin.

Taulukot

Taulukko 1. Oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan saapuneet asiat.....	67
Taulukko 2. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisumäärät.....	68